

mesa Yaşam

İNKALARIN İZİNDEN PERU

Gökyüzünün yemyeşil dağları kucakladığı bir masal diyarı, bölgenin asıl sahipleri Keçuvaların dilinde yaşlı zirve: Machu Picchu.

Tarih · Mimari · Gezi · Gastronomi · Kitap · Portre · Çevre · Teknoloji · Sinema · Sanat

| “ÇOCUK BİR CİHANDIR. O CİHAN KI, BİZİM İSTİKBALİMİZDİR” | MİMARLIĞI YENİDEN DÜŞÜNMEK... | İNKALARIN İZİNDEN PERU | SAFARI VE “SİLAHLI” KORUMALI LÜKS TRENDE YOLCULUK! | EŞEK KULAKLI MİDAS’IN GORDİON’U ARTIK DÜNYA MİRASI | 6 YILDIZLI İLÇE: URLA | SEVGİLİ BİR YAZARIN ARDINDAN: MARIO LEVI | AYLA ALGAN Sanatla geçen bir ömür | Açık cehennemden saklı cennete: BUTTES-CHAUMONT PARKI | GÖLLERİN SESSİZLİĞİ VE SON KUŞLAR... | AKILLI NESNELERLE TUHAF İLİŞKİMİZ | BERLİN... BERLİN | Şakalarına hâlâ güldüğümüz bir efsane: DEVEKUŞU KABARE | Baleda kavuk değişimi HALEF-SELEF BAŞ BALETLER | MESAJANDA |

KENT

Etiler

YAŞAMIN HER ÇİZGİSİNDE KENT VAR

mesa®
1969

444 9 366 KENTETILER.COM

MESA YAŞAM Sayı: 101
Mayıs Haziran Temmuz Ağustos 2024

İmtiyaz Sahibi

MESA Holding A.Ş. adına
Erhan Boysanoğlu

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü

Gamze Çetiner

Yayın Kurulu

Mert Boysanoğlu, Gamze Çetiner, Uğur Büke

Yayın Hazırlığı

Büke Yayıncılık
Altievler Mah. Kumsal Sok. No: 120 Narlidere / İzmir
T: +90 232 238 22 29 / +90 532 593 53 78
buke1942@gmail.com

Katkıda Bulunanlar

Arzu Çakır Morin (Paris), Cem Erciyes
Elif Key (New York), Türey Köse

Tasarım

Tunca Erciyes

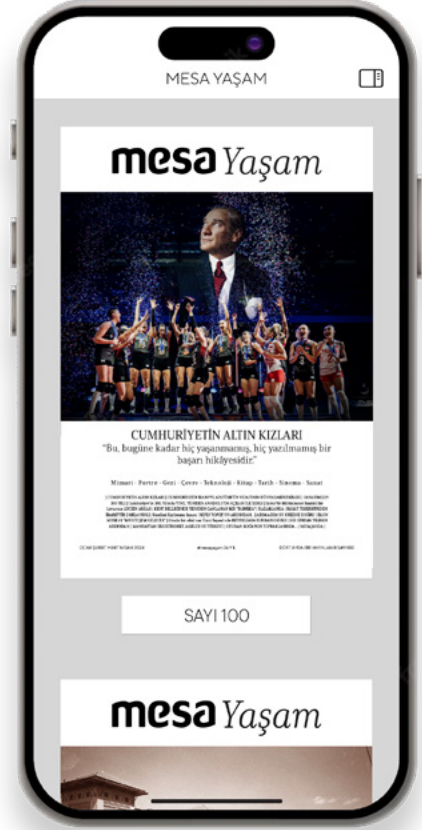
Baskı

PROMAT BASIM YAYIN SAN. LTD. ŞTİ.
Orhangazi Mahallesi 1673. Sokak No: 34
Esenyurt, 34510 İstanbul
T: +90 212 622 63 63 / F: +90 212 605 07 98

Adres

MESA HOLDİNG A.Ş.
Koru Mahallesi, İhlamur Cad. No: 2
Çayyolu, 06810 Çankaya / Ankara
T: +90 312 291 50 00 / F: +90 312 240 09 99
info@mesa.com.tr

www.mesa.com.tr

mesa
Yaşam

Hemen İndirin
App Store

Hemen İndirin
Google Play

Mesa Yaşam uygulamamızı
QR kod ile telefonunuza
indirebilirsiniz.

MESA DOSTLARINA MERHABA,

Bahar geldi. Şeftali çiçekleri açtı, turunc çiçeği kokuları yüreğimizi ferahlattı, mor salkımlar sokakları şenlendirdi. Bir bahar günü, 23 Nisan’da Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı’nı kutlarken, yarınlara dair umutlarımızı da tazeledik.

“Çocuk bir cihandır”.

Bu sözler, 1921 yılında Mustafa Kemal Paşa’nın isteğiyle kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti’nin (HEC) sloganı.

Cumhuriyetin geleceğinin çocuklarda olduğunun bilinciyle onlara bir bayram armağan eden Mustafa Kemal Atatürk’ü saygıyla anıyoruz...

Bu sayımızda sizler için dolu dolu bir içerik hazırladık. Haydi, dergimizin sayfalarını birlikte çevirelim.

23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı’nın tarihinden satır başlarını anlatan yazı, kurucu iradenin çaba ve öngörüsüne bir kez daha saygı duymamızı sağlıyor.

İnsanlık tarihi boyunca “ev, mekân, şehir” ütopya ve distopyaların konusu oldu. Mimarlık üzerine yeniden düşünmeye çağırın ufuk açıcı bir yazı sayfalarımızda.

Havalar ısındı, tatil planları yapılıyor. İnkaların izinde bir Peru yolculuğuna var mısınız?

Zorlu tarihleri olan coğrafyalara yolculukların gezginlere, turistlere hüznü veren acı, dramatik yanları da var. Güney Afrika gezisinden

izlenimleri okurken, bu saptamaya hak vereceksiniz.

UNESCO, “Eşek kulaklı kral” olarak mitolojiye damgasını vuran Kral Midas’ın yaşadığı Gordion Antik Kenti’ni Dünya Mirası olarak ilan etti. Midas’ın şehrine bir yolculuğun tam zamanı.

Urla ilçesi, 6 Michelin Yıldızlı restoranı ile gastronomi gezginlerinin rotasına girdi. Michelin Rehberi müfettişlerinin yıldız yağdırdığı ilçeye lezzetli bir yolculuk davetine var mısınız?

Değerli yazar Mario Levi’yi kaybettik. Kendisini saygıyla uğurlarken, kitaplarından sayfalar çeviriyoruz.

Sanat dünyasından parlak bir yıldız daha kaydı. Devlet Sanatçısı ve UNICEF Onur Ödülü sahibi Ayla Algan’ı sonsuzluğa uğurladık. Hayat hikâyesini okurken, kendisini alkışlarla uğurluyoruz.

Paris’in nefes kesen yeşil alanlarından Buttes-Chaumont Parkı’nın geçmişinde neler yok ki? Darağaçları, çöplükler, ölümler, intiharlar...Devamını, birlikte okuyalım.

Burdur Gölü, bir zamanlar Dikkuyrukların “dünya başkenti” diye anılırdı. Artık yoklar. Pek çok göl benzer tehlike altında. Sahi bir gölü terk eden kuşlar nereye giderler?

Kolunuzdaki saat, evinizdeki temizlik robotu, otonom arabalar... Kullandığımız akıllı nesnelerin sayısı giderek artıyor. Yapay zekâ ile birlikte daha da akıllanırlarsa ne olacak?

Dünyanın üç büyük film festivalinden biri olan Berlin Uluslararası Film Festivali’nden izlenimler sayfalarımızda.

Türk tiyatrosunda, gösteri sanatlarında, popüler kültüründe derin bir iz bırakmış bir fenomen Devekuşu Kabare. Kapanmasının üstünden 32 yıl geçti ve hâlâ toplumsal bellekte önemli bir yeri var.

Ankara Devlet Opera ve Balesi, sahne performanslarının yanı sıra yetiştirdiği sanatçılarla da adından bahsettiriyor. Halef-selef baş baletler Volkan Ersoy ve İlhan Durgut ile söyleştik.

MesAjanda’da bir dizi etkinlik duyurusu var. Not olmayı unutmayın.

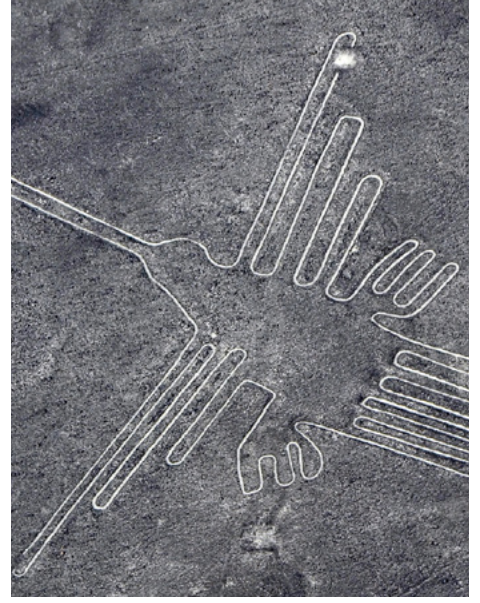
📍 Göller Yöresi, 1984

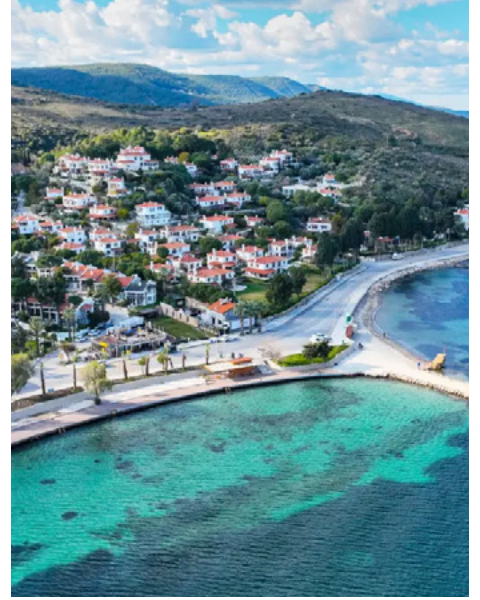
📍 Göller Yöresi, 2022

İÇİNDEKİLER

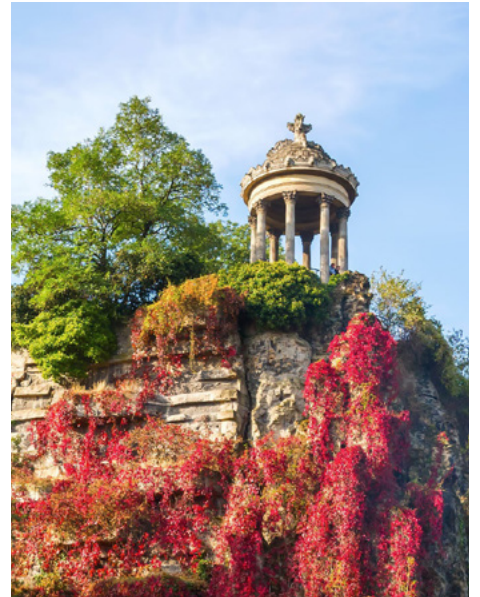
- 08 ————— “ÇOCUK BİR CİHANDIR. O CİHAN KI,
BİZİM İSTİKBALİMİZDİR”
YAZI ERKAN OYAL
- 14 ————— MİMARLIĞI YENİDEN DÜŞÜNMEK...
YAZI SELÇUK ALTEN
- 18 ————— İNKALARIN İZİNDEN PERU
YAZI SONAT ŞEN
- 23 ————— SAFARİ VE “SİLAHLI” KORUMALI
LÜKS TRENDE YOLCULUK!
YAZI NURSUN EREL
- 28 ————— EŞEK KULAKLI MİDAS’IN GORDİON’U
ARTIK DÜNYA MİRASI
YAZI DERVİŞ ERDEM
- 32 ————— 6 YILDIZLI İLÇE: URLA
YAZI BERRİN TUNCEL BİRER
- 38 ————— SEVGİLİ BİR YAZARIN ARDINDAN:
MARIO LEVI
YAZI ASUMAN KAFAOĞLU-BÜKE
- 40 ————— AYLALGAN
Sanatla geçen bir ömür
YAZI YASEMİN SAYAR
- 44 ————— Açık cehennemden saklı cennete:
BÜTTES-CHAUMONT PARKI
YAZI ARZU ÇAKIR MORİN
- 48 ————— GÖLLERİN SESSİZLİĞİ VE SON KUŞLAR...
YAZI DENİZ DOĞALI
- 54 ————— AKILLI NESNELERLE TUHAF İLİŞKİMİZ
YAZI HAKAN KARA
- 60 ————— BERLİN... BERLİN
YAZI VECDİ SAYAR
- 66 ————— Şakalarına hâlâ güldüğümüz bir efsane:
DEVEKUŞU KABARE
YAZI CEM ERCİYES
- 69 ————— Baledede kavuk değişimi
HALEF-SELEF BAŞ BALETLER
YAZI DERVİŞ ERDEM
- 72 ————— MESAJANDA

⚡ Nazca Çizgileri, Peru

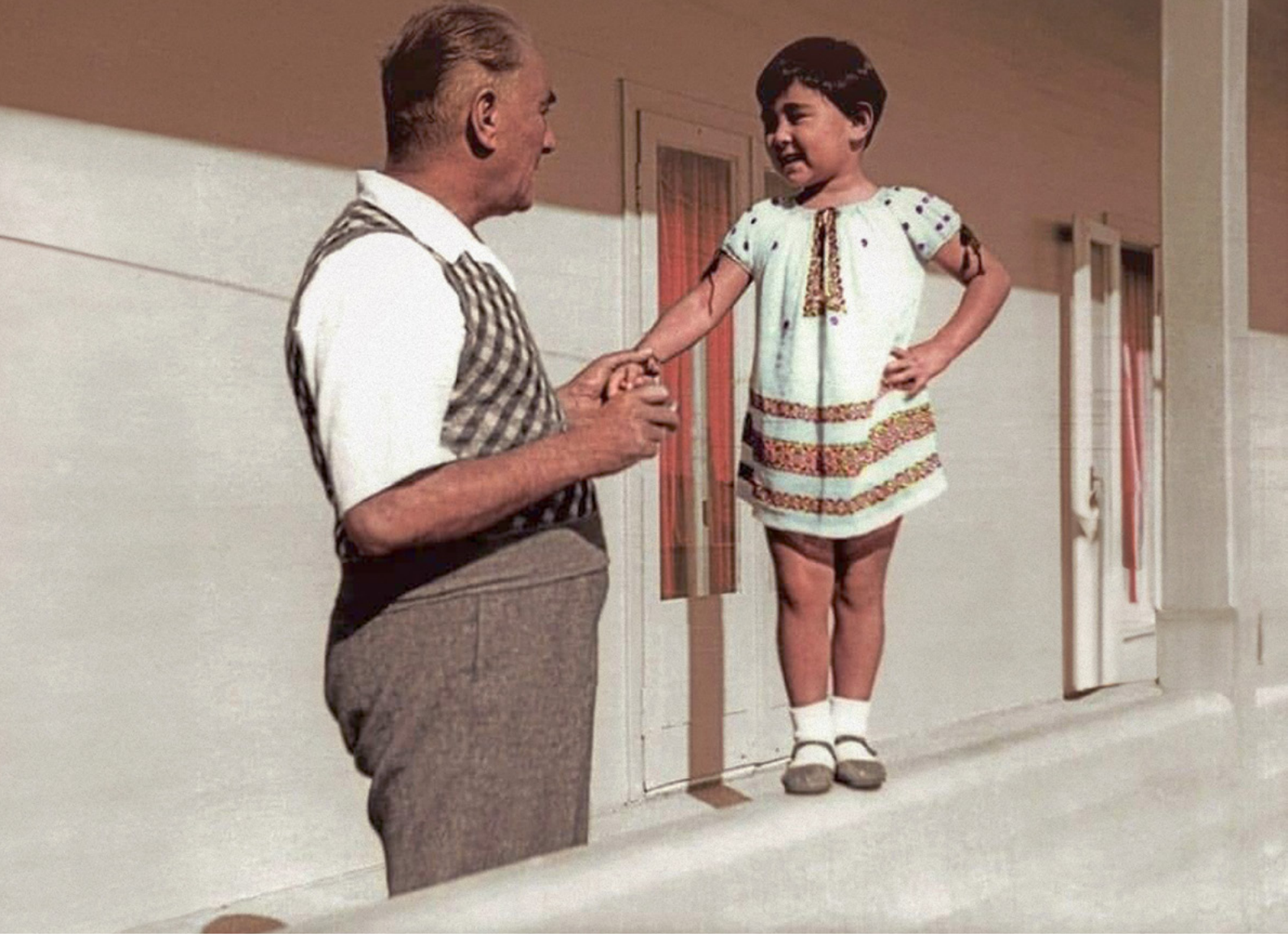
⚡ Urla

⚡ Buttes-Chaumont Parkı, Paris

“ÇOCUK BİR CİHANDIR. O CİHAN Kİ, BİZİM İSTİKBALİMİZDİR”

YAZI
ERKAN OYAL

“Çocuklarına bayram armağan eden ve bayramını dünyayla paylaşan tek ülkeyiz. 23 Nisan, çocukların kuşaklar boyunca ulus egemenliğini yaşatma sorumluluğunu hatırlamalarını sağlayacak cumhuriyetin en tanımlayıcı simgesi. Türk milletinin gönlünde, bağımsızlığının sarsılmaz ifadesini bulan 23 Nisan Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı milli birliğimizle kenetlenmiş bir kavram.”

Kurtuluş yolu ve ilk meclis

Osmanlı Devleti I.Dünya Savaşı'ndan yenilgiyle çıkınca emperyalist ülkeler Anadolu'nun elde kalan son topraklarına göz dikmişti. Vatanın kurtuluşu için çıkar yol arayan genç subaylarla, milliyetçi aydınlar şaşkınlık ve çaresizlik içindeydi. İstanbul'da kümelenen kimi güç odakları da, ülkenin geleceğinden çok kendi çıkarlarını gözetken farklı siyasi emeller güdüyordu. Ortalık toz duman; göz gözü görmüyordu.

Mustafa Kemal Paşa, kafasında "ulus-devlet" idealiyle Samsun'a çıktı. "Kuva-yı Milliye" ruhuyla topladığı Erzurum ve Sivas kongreleri, ulusçu, halkçı ve demokratik bir çizgi üzerinden kurtuluş yolu belirledi ve Milli Mücadele'yi başlattı.

16 Mart 1920'de İstanbul'u işgal edilmiş, Mebusan Meclisi kapatılmıştı. Mebuslarla aydınlar ya sürgüne gönderilmiş ya da gözaltına alınmıştı. Bu gelişme Mustafa Kemal Paşa'ya kafasında tasarladığı proje için harekete geçme fırsatı verdi; Anadolu'da tam yetkili bir Meclis toplamak!..

Zor koşullar altında 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi açıldı. Bu adım, Türk milletinin bağımsızlık mücadelesinin kilometre taşıydı. TBMM merkezli direniş hareketi, saltanatlı, hilafetli imparatorluktan halkın kayıtsız şartsız iradesine geçerek, yeni bir devletin temelini attı. Mustafa Kemal Paşa ona "milli tarihin başlangıcı" dedi.

İstiklal Harbi'ye amansız bir destandı. Mustafa Kemal Paşa'nın o sabırlı, tutarlı ve üstün liderliği olmadan, yeni bir ordu, yeni bir devlet kurulması, Milli Mücadele, ardından cumhuriyetin doğuşu ve sonrasında çağdaşlaşma sürecinin mantığını açıklamak olanaksızdır.

Ulus egemenliği "bayram"la taçlanıyor

Ulus egemenliği vücut bulmuştur ama cumhuriyet henüz yoktur. TBMM'nin açılışının ilk yıl dönümünde, Saruhan Mebusu Refik Şevki Bey, 23 Nisan'ın ulusal bayram

ilan edilmesi hakkında bir önerge verir. Meclis ilk ulusal bayram olarak "Hakimiyet-i Milliye Bayramı"nı kabul eder.

Anavatan henüz düşman çizmesi altındadır. Mücadele, savaş ve siyaset alanlarında sürer. Üst üste zaferler kazanılır, İzmir kurtarılır, işgalci güçler İstanbul'u terk eder, vatan kurtarılır.

Türkiye'nin Cihan Harbi tam on yıl (1912-1922) sürmüştür. Geriye yamış, yıkılmış bir vatan, telef olmuş genç erkeklerle on binlerce öksüz, yetim, kimsesiz çocuk kalmıştır. 18-20 milyon olan Anadolu nüfusu 13 milyona düşmüştür. İnsan ömrü otuz yaşı geçmez. Nüfusun çoğu üretken değildir, doğum oranı düşüktür. Nüfus buhranı kapıdadır. Evlilikleri özendirmek, doğurganlığı artırmak, şehitlerin yetim çocuklarına sahip çıkmak, eğitmek, büyütmek, halkın sağlıklı yaşaması için politikalar geliştirmek, kaynak yaratmak gerekmektedir.

Himaye-i Etfal, yetim çocuklara kucak açıyor

Henüz cumhuriyet ilân edilmeden, öksüz, yetim, kimsesiz çocukların korumaya alınmasını amaçlayan ilk adım 1921 yılında atılır. Meclis Başkanı ve Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın isteğiyle, on milletvekili yirmi bin lira toplayarak, Himaye-i Etfal Cemiyeti'ni (HEC) kurar.*

Cemiyet'in amacı, önce şehit çocuklarıyla, sonra harp malullerinin ve harp felaketzedelerinin çocuklarıyla ilgilenmektir. Cemiyet, bunun haricinde tüm çocukların himayesine ait konularla meşgul olmaktadır.

HEC, 1920'li yılların sosyal hizmet kurumu olacak, çocuk davası milli bir mesele olarak ele alınacaktır. Çocukların yanı sıra anne ve aile korumasına yönelik hizmetler de üstlenen cemiyete "kamu yararı" statüsü verilir. İlk şubesini Sarıkamış'ta açan Cemiyet, şube ağıyla tüm ülkeye yayılarak, genç cumhuriyetin çocuk politikalarının geliştirilmesini sağlayan bir kurum olur.

cumhuriyetin "çocuk" algısının, Osmanlı modernleşmesinde önemli bir aşama olan II. Meşrutiyet'ten miras alındığı söylenebilir. II. Meşrutiyet'in, toplumu vatandaşa dönüştürme çabasının temel unsuru Türklük, temel öznesi çocuklar, temel aracıysa eğitimdi.

Kimsesizlerin manevi babası M. Fuat Umay

23 Nisan'a ulusal egemenlik yanında "çocuk" fikrinin eklenmesinde Himaye-i Etfal Cemiyeti'yle, Genel Sekreter Dr. M. Fuat Umay'ın büyük katkısı vardır. Dr. Umay, milletvekili, varlığını çocuklara adayan, devrimci bir doktordur.

Genel sekreter olarak, cemiyetin giderek genişleyen görev alanının toplanan bağışlarla yönetilemeyeceğini gören Umay, kaynak aramaya başlar. Yurt dışına ulaşmaya çalışır. ABD'deki Türk işçilerinin örgütlendiği Türk Teavün Cemiyeti ile ilişki kurar, gelen davet üzerine, Gülcemal vapuruyla yola çıkar. 1923 Nisan'ında New York'ta kalabalık bir Türk topluluğu tarafından karşılanır. O sırada New York'ta öğrenim gören ve Umay'a rehberlik yapan Sabiha (Zekeriya) Sertel "Roman Gibi" adlı otobiyografisinde New York'taki toplantıyı şöyle anlatıyor:

"Fuat Bey memleketin acıklı durumunu anlattı. Ben hislere hitap eden bir konuşma yaptım. Şiirler okundu. Halk arasında ağlayanların hıçkırıkları duyuluyordu. Konuşmalar sonunda yardım faslı açıldı. Masanın üstü yığın yığın dolarlarla doldu. Kalabalığın arasından orta yaşlı, orta boylu, kalın siyah kaşlı, bıyıkları kulak deliklerine değen bir adam ağır ağır masaya yaklaştı. Bu Kürt Yusuf Gülabi Çavuş'tu. Önce Fuat Bey'in elini öptü: "Siz bana toprağımın, köyümün kokusunu getirdiniz. Sağ olun, var olun. Aç sürünen çocuklar arasında benim de evlatlarım var her hal. Yirmi yedi senedir Amerika'da çalışıyorum. On bin dolar birikmiş param var. Yurduma helal olsun. Herkes ağılıyordu. Toplanan para 100 bin doların üstündeydi..."

*İstanbul'da 1917'de kurulan Himaye-i Etfal Cemiyeti I.Dünya Savaşı sırasında öksüz ve yetim kalan çocukların korunması ve bakımını üstlenmiştir. Ancak iki kuruluş bir araya gelememiş, İstanbul'daki cemiyet 1923'de kapanmıştır.

Dr. Fuat Umay, beş ay süren ABD gezisinden bir milyon Türk lirasının üstünde bağışla döner. Ankara'da ilk çocuk sarayları, bakımevleri, hastane, çocuk yuvaları Türk işçilerin gönderdiği bu paralarla kurulur.

Umay çocuk odaklı çalışmalarını, yeni projelerle sürdürecektir. Çocukların tüm ihtiyacını karşılamayı amaçlayan, bütüncül ve çağdaş yaklaşım, daha birçok alanda, Atatürk Orman Çiftliği'nde, şeker fabrikalarında, halkevlerinde, köy enstitülerinde yapısal ölçekte karşımıza çıkacaktır.

“Çocuk bir cihandır”

Umay'ın önyayak olmasıyla Ankara Keçiören'de satın alınan geniş arazi üzerinde Atatürk Çocuk Yuvası kurulmuştur. Çocuk politikası çerçevesinde Atatürk Çocuk Yuvası, çocuk hastanesi, ana bakımevi, dispanser, gündüz bakımevi, kitaplık, çocuk müzesi, misafirhane, pansiyon, talebe sofraları, aşevi, süt dağıtım merkezleri, sıhhi banyolar, sinema ve tiyatro salonları, fırın, çocuk bahçesi, sebze bahçeleri, seralar, yüzme ve kum havuzları, bakıcı okulu ve hemşire koleji, doğumeviyle tam donanımlı bir çocuk merkezi olmuştur.

Genç cumhuriyetin sağlıklı çocuklarla yükseleceğine inanan ve bu yola baş koyan Himaye-i Etfal Cemiyeti'nin seçtiği slogan çok

anlamlıdır; “Çocuk bir cihandır”. Cemiyet; Ana-çocuk sağlığı konferansları düzenler, kitaplar bastırır, Gürbüz Türk Çocuğu, Çocuk Haftası, Çocuk Mecmuaları yayımlar, sergiler açar, yarışmalar, piyango çekilişleri balolar düzenler, şefkat pulları bastırarak gelir sağlar, hepsinden önemlisi toplumda bir farkındalık yaratmaya çalışılır. Uluslararası organizasyonlara katılarak çocukla ilgili gelişmeleri yakından izler.

Cemiyet cumhuriyetin benimsediği “Çocuk Davası” çerçevesinde, modernleşen ülke için yurtsever, sağlıklı, zinde ve kültürlü “Gurbüz Türk Çocuğu”nun yetiştirilmesinde etkin bir rol üstlenir.

23 Nisan'ın çocuk kavramıyla buluşma süreci

Meclis'in açılışının ikinci, 23 Nisan'ın bayramının ilk yıl dönümü, Ankara'da törenle kutlanır. Askerî geçit törenine okul çocukları da katılır. Himaye-i Etfal binası önünde toplanan öğrenciler, geçit töreniyle TBMM'yi selamlar. Gazeteler, öğrencilerin bayrama katılmasının törene ayrı bir heyecan verdiğini yazar. Hükûmet, posta hizmetlerine bir kuruşluk zam yaparak, geliri HEC'e bırakır. İlk çocuk dispanseri hizmete girer.

23 Nisan 1923'de Hâkimiyet-i Milliye Bayramı daha büyük bir coşkuyla kutlanır. Vatan işgalden kurtarılmıştır. Ankara halkı Meclis önünde yapılan kutlamaya büyük ilgi gösterir. İstanbul'da bayramı ilk kez kutlanmaktadır. Şehir bayraklarla donatılır, kutlama yeri Gülhane'dir. Çocukların kutlamaya katılması basın tarafından yine öne çıkarılır.

HEC, Himaye-i Etfal şefkat pulu çıkarır, çocukların 'Himaye-i Etfal rozetleri sattığı bir kampanya başlatır. Kampanya halktan büyük ilgi görür.

1924'te bayram yine Ankara ve İstanbul'da büyük tezahüratlarla kutlanmış, top atışları yapılmış, öğrenciler, vatan şarkıları söyleyerek sokaklarda dolaşmış, gece de fener alayları düzenlenmiştir.

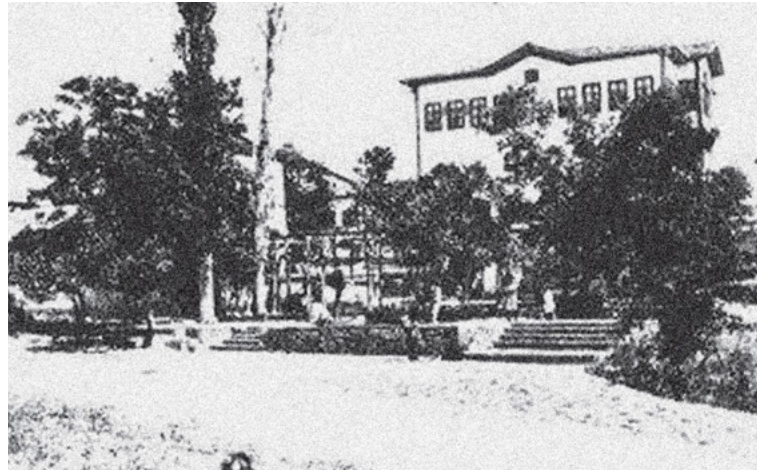
Ankara'daki törende Himaye-i Etfak Cemiyeti'ni Latife Hanım'ın temsil etmesi, TBMM'nin “Çocuk Hakları”yla ilgili ilk uluslararası “Cenevre Bildirisi”ni kabulü, çocuk konusunun daha da öne çıkmasını sağlamıştır.

HEC, doğumeviyle, anne sütünden mahrum çocuklar için Süt Damlası Evleri'ni açmış, yoksul öğrenciler için öğle yemeği çıkaran talebe sofraları kurulmuş, yeterli beslenemeyen çocuklar için aşevleri faaliyete geçirilmiştir.

«Gurbüz Türk Çocuğu» Dergisinin Nisan 1927 Tarihli Sayısı Sayfanın en üstünde ortadaki yazı: “Çocuğun sıhhi, terbiyevi inkişafına yardım eder” İmtiyaz sahibi: Kırklareli Mebusu Doktor Fuat (Umay) Mesul Müdür: Doktor Vahit

✓ Cumhuriyetin ilk çocuk yurdu, Ankara'daki Atatürk Çocuk Yuvası

“

Kurtuluş Savaşı sırasında Sıhhiye Bakanı olan ve sonrasında yıllar süren savaşlar sonucunda yetim kalan çocuklara yardım için çalışan, Himaye-i Etfal Cemiyeti genel sekreterliği yapan Dr. M. Fuat Umay'ın, 23 Nisan'a ulusal egemenlik yanında “çocuk” fikrinin eklenmesinde büyük katkısı vardır.

”

Yüksek çocuk ölümleri sorunu

Cumhuriyetin ilk döneminin temel sorunu olan Çocuk Davası'nın ana eksenini, doğurganlığı özendirmek, çocukları korumak kadar, çocuk ölümlerinin önüne geçilmesidir.

ABD'den dönüşünde gazeteciliğe başlayan Sabiha (Zekeriya) Sertel'in Resimli Ay Mecmuası'nın daha ilk sayısında “çocuk ölümleri” hakkındaki “İçin İçin Ölen Bir Millet” başlıklı makalesi, büyük yankı yaratmıştır. Cumhuriyeti tehdit eden müthiş tehlike olarak çocuk ölümlerini gösteren yazı, oranın yüzde 80-90 gibi son derece yüksek olduğunu öne sürmektedir. “Geri kalan yüzde 20'nin durumu da ayrıca vahimdir. Çocuk meselesinin iktisadi, içtimai, dini, hukuki, sıhhi gibi birçok yönü vardır. Nüfus azalışıyla çocuk ölümleri doğru orantılıdır. Yetim sayısı 200 bin dolayındadır. 20 bin çocuğa devlet bakarken, kalanı sokaklardadır. Çocukların onda dokuzu doğru dürüst beslenememektedir. Gayrimeşru çocukların önemli bir kısmı sokaklarda telef olmakta, ticaret kumpanyaları tarafından sokaklarda dilendirilmektedir. Yoksul çocukların önemli bir kısmı sakat ve malûldür, cami avlularında, köprü altlarında yatıp serserilikle zaman geçirmektedir.” Geriye sağlam ve yarınlara güvenilecek ancak yüzde 2 oranında çocuk kaldığını kaydeden yazar, bu oranla nasıl “asri bir millet”,

nasıl “demokrasi” inşa edileceğini sorar. Cumhuriyetin temel sorunu budur. Millet seferber olarak, kutsal bir dayanışmayla “çocuk cihadı” açmalıdır.

Çocuk ölümleri, kısa sürede basının ana konularından biri olur. Geçim zorluğundan gençler evlenememekte, evlense de çocuk sahibi olmaktan kaçınmaktadır. İflasa giden millet çocuksuzluktan korkmalıdır. Anne baba olmak milli bir görevdir. Ülkenin geleceği çocuklardır. Çocuk olmayınca umuda da yer yoktur. Başvekil İsmet Paşa da çocuk sorununun önemine değinir, çocukların korunması için gerekli önlemlerin alınacağını tekrarlar.

1925 yılındaki gazeteler, 23 Nisan'ın “Himaye-i Etfal Günü” olduğunu belirterek, cemiyete yapılacak yardımların, sokak köşelerindeki yavrucakların memlekete kazandırılması için harcanacağını vurgular.

İlk kez devlet bütçesinden yardım alan HEC, ‘Anneler Birliği’yle yatılı ‘Ana Kucağı’ uygulamalarını başlatır. ‘Koruyucu Aile’ uygulaması çerçevesinde, çocukların ücretsiz veya yemek ücreti karşılığınarak aile yanına yerleştirilmesine başlanır.

23 Nisan artık “çocuk günü” olmuştur. Falih Rıfkı Atay “23 Nisan, çocuklarımız için Himaye-i Etfal günüdür. Himaye-i Etfal Türkiye

Cumhuriyeti'nin en büyük davasıyla uğraşan yegâne müessesesidir. Bu müessese muhterem, mübarek ve mukaddestir.” diye yazar. Yazarların gazete ve dergilerde çocuk sorunlarını ele almasının, çocuk bayramının temellerini güçlendiren bir nitelik taşıdığı da gerçektir.

“Gülbüz Türk Çocuğu”

23 Nisan 1926'da Milliyet gazetesinin manşeti, 23 Nisan Milli Hâkimiyet Bayramı'na çocuk kavramının eklenmesinin bir işareti gibidir; “Bugün çocuk günü; istiklal, istikbal günü. Her Türk, memleketin istikbalı için çalışmalı ve yoksul yavrularına yardım etmelidir. Vatanın yoksul ve kimsesiz çocuklarına yardım edelim.”

Büyük Türk devletinin tarihi bayramlarından biri ve Türklerin ‘çocuk günü’ olan 23 Nisan, yüreklerden şefkatin taşması ve rahmetin coşması elzem olan bir gündür. Çocukların, iyi bakılmadıkları için küçük yaşta ölmelerini önlemeye, aç ve çıplak, yersiz, yurtsuz kalmış çocukları himayeye çalışan ve yegâne sermayesi Türk halkının hudutsuz şefkati olan Himaye-i Etfal Cemiyeti, senenin “bu gününü” çocuklara tahsis etmiştir.”

Gülbüz Türk Çocuğu Dergisinin ilk sayısında “*Milli Siyasetlerin En Mühimi Çocuk Siyasetidir*” başlıklı yazıda, çocukların ulusa ait olduğu fikri işlenir. Bu cumhuriyetin ilk on

yılının en temel düşüncesidir. Çocuk Politikası, aidiyet ve adanmışlık yaklaşımıyla, genç cumhuriyetin gelecekteki yurttaşlarının bedenlen ve fikren yetiştirilmesi üzerine biçimlenir. HEC öncülüğünde çocukların bedensel sağlığını desteklemek, nüfus artışıyla, modern çocuk bakımını özendirmek üzere çalışmalar başlatılır.

"Gürbüz Türk Çocuğu" savaş ve yoklukla geçen yılların ardından genç cumhuriyetin sembolü olacaktır. 1926-1935 yıllarında *"Gürbüz Çocuk"* yarışmaları düzenlenir. Yarışma 1928 yılında 23 Nisan kutlamalarıyla birleştirilir.

İlk Çocuk Bayramı; 23 Nisan 1927

1927 yılında 23 Nisan "Çocuk Bayramı" olarak kutlanır. 23 Nisan'lar, çocukların ulus egemenliğini kuşaklar boyunca yaşatma sorumluluğunu hatırlatan cumhuriyetin en tanımlayıcı sembolüdür. O yıl Ankara ve İstanbul'da bayram kutlaması için hummalı bir çalışma göze çarpar. Reisicumhur Mustafa Kemal Paşa, *"Cumhuriyetin temel atma gününün her yıl dönümünde, çocukların düşünülmesini ve onlara karşı olan vazifelerin yapılmasını"* ister. Gazi Paşa'nın da katıldığı Himaye-i Etfal balosunda 10 bin lira yardım toplanır.

HEC'in faaliyetlerine sürekli destek veren Atatürk, yurt gezileri sırasında

korunmaya muhtaç çocukların barındırıldığı yurtları ziyaret etmiş, bazı yetimleri manevi evlat edinmiş, onlara tahsil imkânı sağlamıştır.

Çocuk ölüm oranının yüzde 25 - 35'e çekildiği iddia edilse de, Resimli Ay hükûmete yönelik eleştirilerini sürdürür. Meselenin oranla ilgili olmadığını, gerçek olanın ülkede çocukları koruyacak bir kurumun noksanlığı olduğunu savunur: *"Her şeyden önce çocuk sorunu bir şefkat işi mi yoksa fen işi midir? Sağlık sorunu mu, yoksa toplumsal bir sorun mudur? Çocuklarla ilgili kurumsal düzenlemeyi devlet mi yoksa millet mi yapmalıdır? Buna açıklık getirilmedikçe atılacak adımlar, hedef tayin edilmediğinden karanlıkta kalacaktır."* Yazar, çocuk sorununun "fenni" şekilde çözümü için öncelikle gerekli araştırmaların yapılmasını önerir. Resimli Ay Mecmuası o yıl kapatılır.

Nüfus sorunu da temel tartışma konuları arasındadır. İstatistik Umum Müdürü Camille Jacquart, zecri önlemlerle 25 yılda nüfusun bir misli artırılabilceğini iddia ederek *"Türk kadını veluttur. On beş, on altı çocuk doğuran kadın sayısı az değildir. Ancak doğan çocuklar yaşatılmalıdır. Çocukları yaşatmak için toplumsal seferberlik gerekir."* demektedir.

1929'da 23 Nisan kutlamaları "Çocuk Haftası" adıyla yedi güne çıkarılır. Kutlamaların genel organizasyonu Türk Ocakları'na

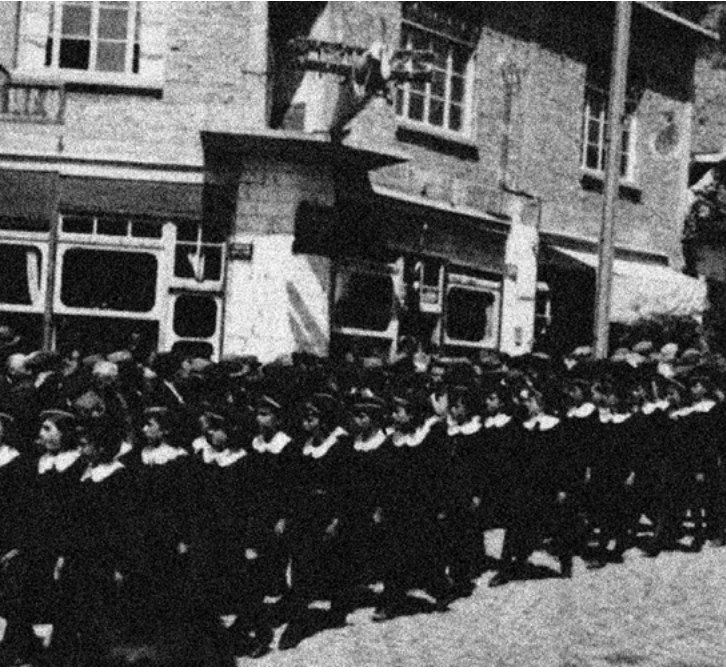
verilir. Çocuk Haftası kutlamalarının en yoğun olduğu yer İstanbul'dur. Türk Ocağı Reisi Nakiye Hanım, konferanslar, eğlenceler, annelere çocuk bakımı eğitimi, çocuk hediyeleri gibi faaliyetler planlar. "Gürbüz Çocuk Yarışmaları" yapılır. Türk Ocağı'nın yönetimi çocuklara bırakılır. Başkanın kararları mutlaka uygulanır. Çocuk Haftasında da Himaye-i Etfal'in yaptığı çalışmalar yine ön plandadır. 'Çocuk Bakıcı Mektebi' açılmış, kitap yayımı başlamış, son dört yılda 257.361 çocuğa yardım edilmiştir.

Cumhuriyet gazetesinde yayımlanan eleştirel bir yazı dikkat çeker: *"Bu haftanın gayesi çocukların eğlendirilmesi ve Himaye-i Etfal Cemiyetine para toplaması değildir. Memleketin tamamen ihmal edilmiş bir çocuk meselesi vardır. Himaye-i Etfal, bu ihmal edilmiş işlerin bir kısmıyla uğraşmaktadır. Çocuk meselesi sadece şefkat meselesi değildir. Diplomatlar göre çocuk meselesi bir nüfus meselesidir. Sosyologlara göre bu bir toplumsal meseledir. Doktorlara göre umumi sağlık meselesidir. Terbiyecilere göre bir pedagoji meselesidir. Çocuk meselesi bunlardan daha kapsamlı bir meseledir."*

TBMM'nin açılmasının onuncu yıl dönümünde, Türkiye çocuk bayramını coşkuyla kutlar. Anadolu çocukları Ankara'ya getirilerek evlerde misafir edilir ve etkinliklere katılır.

✍ 1929, Himaye-i Etfal Cemiyeti Cibali Bakımevi'nin yatakhane ve yemekhanesinde işçi annelerin çocukları.

Dildeki sadeleşme akımıyla 1934’de Türkiye Himaye-i Etfal Cemiyeti, Çocuk Esirgeme Kurumu adını alır. 12 Eylül askeri darbesi, kurumun genel merkeziyle, taşra teşkilatını ve kuruluşlarını fesheder. 23 Nisan’ın “*Ulusal Egemenlik ve Çocuk Bayramı*” olarak resmi statü kazanması da bu döneme rastlar. 1983 yılında Türkiye Çocuk Esirgeme Kurumu, Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı’na bağlanır. 1989-1991 döneminde kurum yurtlarından 29 çocuğun bir şebeke tarafından yurt dışına satıldığı ortaya çıkar. 1991 yılında Başbakanlığa bağlanan TÇEK, 2011’de Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’na devredilir.

Çocukların Bugünü...

Türkiye’de 22.6 milyon dolayında çocuk yaşıyor. Nüfusun yüzde 25’inden fazlası çocuk. Türkiye, 1989 yılında Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi’ni imzalayarak, çocukların hakları konusunda gerekli düzenlemeleri yapmayı, önlemler almayı üstlendi. 2021 yılı verilerine göre Bakanlığa bağlı, çocuk evleri sitesi, çocuk evleri ve çocuk destek merkezlerinde 13 bin 302 çocuk bulunuyor.

Günümüz çocuklarının sorunları da çok. 2022 verilerine göre, çocukların yüzde 32’si yoksul. Kız çocuklarının oranı (yüzde 33,4) erkek çocuklardan daha yüksek.

Yoksulluk, para kazanma uğruna çocukları çalışma hayatına itiyor. Küçük yaşlarda yaşamın acımasız yüzüyle karşılaşan çocuklar, okulda olmaları gerekirken ekmek parası için amansız mücadele veriyor. 5-17 yaş grubunda 720 bin çocuk ekonomik faaliyetlerde çalışıyor. Bunların 32 bini 5-11, 114 bini ise 12-14 yaş grubunda. Oysa Türkiye’de resmi çalışma yaşı 15. Bu da ancak gelişimine ve eğitimine aykırı olmayan koşullardaysa mümkün. 720 bin yoksul çocuğun yüzde 34’ü okula devam etmiyor (5-14 yaş aralığında oran yüzde 5,6).

2023 yılında ise 64 çocuk iş kazalarında yaşamını yitirdi. Suça sürüklenen çocuk sayısı 206 binin üzerinde, önceki on yıla göre yüzde 150’ye yakın oranda arttı. Çocuğa yönelik cinsel ve bedensel suçlar da çok büyük bir sorun. 2021’de, cinsel suç mağduru olarak 21 bin 323 kız, 3 bin 109 erkek çocuk güvenlik birimlerine getirilmiş. Ulaşılamayan cinsel suç mağduru çocuk sayısı belirsiz. Sokak çocukları, çocuk hakları, çocuk istismarı ve çocuk suçları konularında kamuoyunda duyarlılığın artmasına rağmen, henüz çözüm için yeterli adımların atıldığını söylemek olanaksız.

Yetişkinlerin bu ülkeyi çocuklarla paylaştıklarının, çocukların gelecekte değil, bugün bu ülkenin yurttaşı olduklarının farkındalığıyla, çocuk haklarının ve ihtiyaç duydukları eşdeğerliliğin yaşama

geçmesi için çaba harcaması bir tercih değil, bir zorunluluk.

Yüzyıldır tekrarlandığı gibi; “*Çocuk bir cihandır, o cihan ki istikbalimizdir*”. 23 Nisan ulusal egemenlik, istiklal ve istikbalin bayramıdır; kutlu olsun. ■

Kaynakça

Alpay Kabacalı, Bilinmeyen Yönleriyle Cumhuriyet Tarihi, Creative Yayıncılık, Denizbank Yayını, 2004.

Atike Zeynep Kılıç, “Cumhuriyetin Yüz Yılında Çocuklar”, gazeteduvar.com.tr, (Yüz Yılda Yüz Yazı).

Mücahit Özçelik, “23 Nisan Çocuk Bayramı’nın Ortaya Çıkışı ve 1922-1929 Yılları Arasında 23 Nisan Kutlamaları”, Akademik Bakış, 2011, C.5, S.9.

Tezcan Karakuş Candan, “Zincirleme Kötülük; Örgütlü İyilik, kısdalga.net İnternet Sitesi.

Makbule Sarıkaya, “Himaye-i Etfal Cemiyeti”, Atatürkansiklopedisi.gov.tr, İnternet Sitesi

Zafer Toprak, Türkiye’de Yeni Hayat. İnkılap ve Travma 1908-1928, Doğan Kitap, 2017.

Sabiha Sertel, Roman Gibi, 1919-1950, Cem Yayınevi, 1978.

Metin Heper, Sabri Sayarı (Der.), Dünden Bugüne Türkiye, Tarih, Politika, Toplum ve Kültür, Bilgi Üniversitesi Yayını, 2016.

Hıfzı Veldet Velidedeoğlu, İlk Meclis, Cumhuriyet Gazetesi Yayını, 1999.

Niyazi Berkes, Türkiye’de Çağdaşlaşma, YKY, 2002.

« Marcus Vitruvius Pollio

MİMARLIĞI YENİDEN DÜŞÜNMEK...

YAZI
SELÇUK ALTEN

Mimarlara komşu haklarına saygı göstermeyi öğütleyen Vitruvius mimarlığı öncelikle bir “ahlak” sorunu olarak ele alıyor.

Çağdaş Türk mimarlarının bazı mesleki refleksleri Türkiye’de mimarlığı yeniden düşünmemiz gerektiğine dönük güçlü mesajlar veriyor.

Bir kısmı artık aramızda olmayan çağdaş Türk mimarlarının meslek yaşamlarının son evrelerinde yaptıkları bize Türkiye’de mimarlığı yeniden düşünmemiz gerektiğine dönük güçlü mesajlar veriyor. Bu mesajların çıkış noktası ise sanırım uzun meslek deneyimlerinin sonunda ulaştıkları temel bir argümandan, yani mimarlığın yapı üretiminin kısıtlı sınırlarının çok ötesinde bir ele alınışı hak ettiği saptamasından kaynaklanıyor.

Bu yaklaşımların yarattığı ilgi çekici reflekslerin bir tanesini ismi çağdaş Türk

mimarları arasında ön sıralarda sayılacak olan Şevki Vanlı’da görüyoruz. 2008’de kaybettiğimiz Şevki Vanlı, mimarlık öğretisinin okul sonrasında da devam etmesi gerektiğine inandığı için mesleki yaşamının son evrelerine rastgelen 1986 tarihinde kurduğu vakfın ilk yayını olarak Vitruvius’un “Mimarlık Üzerine On Kitap”ını seçmişti.

Onun bu tercihinin, mimarlığı günümüzde “bina” ile sınırlamayı tercih eden genel kabul görmüş dar anlamlandırmalara itiraz eden bir refleks olarak okumak mümkün. Zira mimarlara komşu

haklarına saygı göstermeyi öğütleyen Vitruvius mimarlığı öncelikle bir “ahlak” sorunu olarak ele alıyor.

Vitruvius’un bu yaklaşımını kitabın 3. baskısının giriş bölümünde yer alan Fikret Yegül’ün yazısında görmek mümkün. Fikret. G. Yegül, bu yazısında Kitabı ve Vitruvius’u tanıtırken Frank E. Browndan alıntı yaparak;

“Vitruvius’un mimarlık bilimine en önemli katkısı onun çeşitli el sanatlarının dışında ve üstünde, özünü doğadan alan ve insan aklı ile bütünleşen yüce

Marcus Vitruvius Pollio (MÖ 80-70 - MÖ 15 sonra), Romalı yazar, mimar ve mühendis. *Mimarlık Hakkında On Kitap* (De architectura libri decem) ile bilinir. MÖ 1. yüzyılda yaşamış olan Romalı mimar Vitruvius "De Architectura" adlı kitabında başarılı bir mimarlık için "*Utilitas, Firmitas, Venustas*" (kullanışlılık, sağlamlık, güzellik) etmenlerinin gerekli olduğunu ileri sürmüştür. Rönesans'ta bu tanım, "*Comodita, perpetuita, bellezza*" (kullanışlılık, süreklilik- kalıcılık, güzellik) olarak benimsenmiştir. 1581'de bir İngiliz yazarı mimarlığı "*yapı bilimi*" olarak tanımlarken 19. yüzyılda İngiliz eleştirmen John Ruskin mimarlığın "*yapılara uygulanan süslemeden başka bir şey olmadığı*"nı ileri sürüyordu. Amatör bir eleştirci olan Sir Henri Watton "*The Elements of Architecture*" (1624) adlı kitabında mimarlığın üç koşula (kullanışlılık, sağlamlık, güzellik) yanıt vermesi gerektiğini belirtir. F.L. Wright'a göre de "*mimarlık biçim haline gelmiş yaşamdır.*"

bir sanat olduğunu vurgulamasıdır. Bu anlamda mimarlık teknoloji ile kısıtlı bir yapı bilimi değil, çok geniş kapsamlı beşeri ilimlerin ayrılmaz bir parçasıdır" demektedir.

Şevki Vanlı'nın, Vitruvius'un bu söylemlerini dile getiren "*Mimarlık Üzerine On Kitap*"ı seçmesi tesadüf olmasa gerek.

Mimarlık açısından yararlı sonuçlar ortaya çıkaracak, bize bir başka mimarlığın mümkün olduğunu düşündüren girişimlerden bir diğeri ise halen Bodrum Mimarlık Kitaplığı'nda vücut buluyor. Dürüst olmak gerekirse kurulduğu ilk günlerde Prof. Suha Özkan'ın bir emeklilik fantazisi olarak görülen Bodrum Mimarlık Kitaplığı, kısa sürede hem yerelde hem de ulusal ölçekte kabul görerek şaşırtıcı bir kalıcılık gösterdi. Bodrum Mimarlık Kitaplığı ve Suha Özkan yıllardır misafir ettiği yerli yabancı farklı disiplin alanlarından çok sayıda entelektüele kendilerini ifade etme imkânı sağlayarak aynı yolda yürüyor. Kitaplık zengin bir arşivi mimari araştırma yapmak isteyenlerin kullanımına açmış durumda. Küçük ancak nitelikli etkinliklerin yapılmasını sağlayan mekânı ile sanatçıları, bilim

insanlarını ve Bodrum'da yaşayanları bir araya getiriyor. Kuşkusuz yine mimarlık tartışılıyor ama bu tartışmalar 21. yüzyılda tam da Vitruvius'un ögütlediği gibi geniş bir düşünce alanında sürdürülüyor.

Yakın geçmişte çeyrek yüzyıla yakın Agahan mimarlık ödüllerini yöneten Suha Özkan, dünya mimarlık camiasının saygın üyelerinden biri. O, tüm enerjisini ve imkânlarını kullanarak yarattığı Bodrum Mimarlık Kitaplığı'nda mimarlık ve sanat üzerine söyleyecek sözü olan yerli yabancı düşünürlerle farklı bir mimarlık üzerine tartışmalar yürütülmesini sağlıyor, bunları kayıt altına alarak gelecek nesillerin mimarları için kullanıma hazır tutuyor.

Üzerinde düşünüldüğü zaman, bize alışılmışın dışında mesajlar veren yapıları tasarlayan mimarlardan bir diğeri de 2011 yılında kaybettiğimiz Behruz Çinici. Orta Doğu Teknik Üniversitesi yerleşkesinde yer alan Mimarlık Fakültesi'nin Çinici'nin en bilinen, en çok tartışılan tasarımı olduğunu söylemek mümkün. Beton ile çeliğin evliliğinin bir sonucu olarak yirminci yüzyılın kültürel simgelerinden biri haline gelmiş olan "Betonarme" nin yıllardır eskimeyerek değerine değer katan mimarlık fakültesi binasında nasıl kullanıldığı üzerine kafa yormak gerekiyor. ODTÜ Mimarlık Fakültesi yapıldığı dönemin koşulları gözetilirse, stüdyo mekânlarında geçilen büyük açıklıkları, betonun doğasını yansıtan makyajsız çıplak beton uygulamaları, çatı aydınlatmaları, yalın detayları ile mimaride alışlagelmişin dışında bir başka yaklaşımın mümkün olduğunun fiziki kanıtlarından bir tanesi.

Kuşkusuz Behruz Çinici ve ODTÜ Mimarlık Fakültesi tek örnek değil. Türk Mimarlığının düşünce ve tartışma alanını genişleten, Cengiz Bektaş, Doğan Kuban, Doğan Tekeli, Doğan Hasol, Ali Artun, Faruk Malhan ve isimleri onlarla birlikte anılacak çok sayıda, farklı alanlarda düşünülmüş ve ürün vermiş öncü mimarı unutmamak gerekir. Onlar, yapıp ettikleri ile mimarlık alanının farklı parsellerinde ortaya koydukları ile bize sadece "bina" ile meşrulaşmaya çalışan günümüz mimarlık pratiği üzerinde tekrar tekrar düşünmemiz gerektiğini hatırlatıyorlar.

Öte yandan, mimarlığı yeniden düşünürken, düşüncelerimize yol açabilecek bir başka mimardan, genç cumhuriyetin Türkiye'sinde ve Avrupa'da ses getiren eserler vermiş Alman asıllı Bruno Taut'tan da mutlaka söz etmek gerekiyor. Başta Atatürk'ün mozolesi olmak üzere Dil Tarih Coğrafya Fakültesi,

Atatürk Lisesi gibi simgeleşmiş yapıların tasarımcısı olan Taut bu eserleri ile Türk mimarlığına önemli katkılar sağlarken aynı zamanda küresel ölçekte yeni mimarlık tartışmalarının odağında olacak bir başka yapının da tasarımcısıydı.

1914'de Köln Werkbund Sergisi için yapılan pavyon binası, serginin bitimi ile ortadan kaldırıldığı için bu günlere sadece sınırlı sayıda siyah beyaz görsel ulaşabilmiş. Bina, yapı üretiminde cam kullanımını yaygınlaştırmak ve Alman cam sanayisini tanıtmak amacıyla Werkbund sergisi için yapılmış ve başka bir işlevi olmadığı için sergi sonunda kaldırılmış. Ancak bu küçük ve sıra dışı yapının mimarlık tarihi ve kültürü açısından önemi sergide üstlendiği fonksiyonun çok ötesinde yapının mimarisinin arka planında yer alan ve "Cam" a atfedilen özelliklerden, cam üzerinde yürütülen tartışmalardan kaynaklanıyor.

Bu yönü ile, Glass Pavilion'un ortaya çıkmasını sağlayan sadece Alman cam sanayinin temsilcileri ve onların görevlendirdiği mimar olan Bruno Taut değil. Mimarlıkta cam kullanımını düşünce alanına taşıyarak ele alan Paul Scheerbart'ı ve tüm yaşamı boyunca Paris'te cam ve çelik sayesinde gökyüzüne bakan, yaşam enerjisini oradan alan, "kent aylakları"nın yaşam alanı olarak kabul edilen "pasaj"ların peşinden koşan Walter Benjamin'i de bu resme dahil etmek gerekiyor.

Taut bir mimar, Scheerbart bir şair ve Benjamin bir felsefeci. Bu üç düşünürün kesişme noktalarından biri ise yapılarda cam kullanımı 20. yüzyılın başında giderek yaygınlaşan "Cam". Onlar, yapılarda cam kullanımından yola çıkarak, mimarlığı bir "bina"nın dar sınırlarını kırarak özerkleştiren yeni bir düşünce alanının öncülüğünü yapıyorlar.

Paul Scheerbart'ın 1914'de yayınladığı "Glasarchitektur" (Cam Mimarlığı) kitabının girişinde "*Bruno Taut'a adanmıştır.*" İbaresini yer alıyor. Kitabın Türkçe çevirisinin başında da Walter Benjamin'in "*Deneyim ve Yoksulluk*" başlığını taşıyan bir makalesi yer alıyor. Benjamin burada Scheerbart için;

".....yeniden Scheerbart'a dönecek olursak, o en büyük önemi, insanlarını ve -onları örnek alarak- yurttaşlarını kendilerine layık konutlara yerleştirmeye veriyor. Loos ve Corbusier'nin bu arada inşa ettikleri yer değiştirebilen hareketli cam evler gibi. Camda hiçbir şeyin tutunamaması, öylesine sert ve pürüzsüz bir malzeme olması boşuna

⤴ Bodrum'un geleneksel mimarisine yakışır bir restorasyon örneği ile hayat bulan Bodrum Mimarlık Kitaplığı binası.

⤴ Glass Pavilion

⤴ ODTÜ Mimarlık Fakültesi

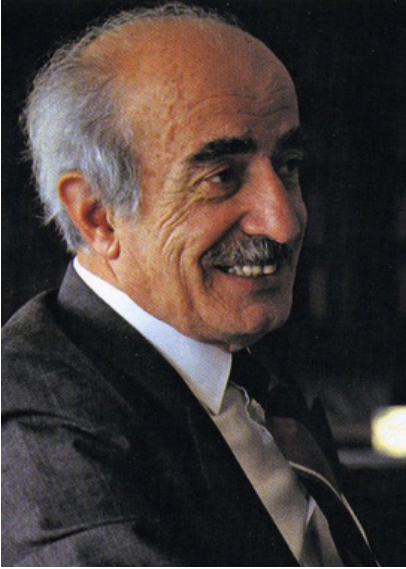
“

Alman cam sanayisini tanıtmak amacıyla Werkbund sergisi için yapılmış ve başka bir işlevi olmadığı için sergi sonunda kaldırılan bu yapının mimarlık tarihi ve kültürü açısından önemi sergide üstlendiği fonksiyonun çok ötesinde...

”

⤴ ODTÜ Mimarlık Fakültesi'nin Girişi

Şevki Vanlı

değil. Aynı zamanda soğuk ve tarafsız. Camda nesnelerin "aura"sı yoktur. Cam zaten gizemin düşmanıdır....." diyerek artık bir "Cam Kültürü"nden söz edilebileceğini ifade ediyor.

Tahmin edilebileceği gibi, Şair Scheerbart'ın "Cam Mimarlığı" kitabında, günlük pratiğin kalıpları içine sıkışıp kalmış, bir anlamda zihinleri esir alınmış olan mimarları özgürleştirecek ezber bozucu önermelerini ve "cam"dan yola çıkan hayallerini buluyoruz.

Kitabın içeriğini ise romen rakamları ile bölünmüş ve her biri başlı başına bir bildiri niteliği taşıyan anlatımlar oluşturuyor. Scheerbart, kitabının daha hemen başında, (I) nolu "Ortam ve Ortamın Kültürün Gelişimindeki Etkisi" başlıklı bildirisinde;

"Çoğunlukla kapalı mekânlarda yaşıyoruz. Bu mekânlar kültürümüzün büyüyüp geliştiği ortamı oluşturur. Kültürümüz ise bir anlamda mimarlığımızın ürünüdür. Kültürümüzü daha yüksek bir düzeye çıkarmak istiyorsak, mimarlığımızı da ister istemez değiştirmek zorundayız. Bu da yalnızca içinde yaşadığımız mekânlardaki kapalılığı ortadan kaldırmakla mümkün olur. Bunu ancak güneş ay ve yıldızların ışığının mekânlara sadece birkaç pencereden değil, renkli camdan -tamamen camdan oluşan pek çok duvardan- içeri girmesini sağlayarak yapabiliriz. Böylelikle yaratacağımız yeni ortam bize yeni bir kültür getirecektir" demektedir.

Erdem Ceylan ise kitabın sonunda yer alan kapsamlı değerlendirmesinde Scheerbart'ın "Cam Mimarlığı" nı konu

Behruz Çinici

alan eleştirmen Adolf Behne'den şu alıntı yapıyor;

"Temel etkinlik olarak inşa etmenin bireyi dönüştürme gücü vardır. Ve şimdi, gerçekten cam ile inşa etme zamanıdır. Avrupalı bir insana dönüştürmenin en emin yöntemi bu olacaktır"

Türkiye'deki çağdaş mimari eğitimin ve Türk Mimarlığı'nın önemli figürlerinden biri olan Bruno Taut 1938 yılında hayata veda etmiş ve mezarı İstanbul'da.

Scheerbart'ın "Glasarchitectur"u Bruno Taut'a adadığından yukarıda söz etmiştik. Mimarlığın ancak bir hikâye üzerinde yükselbileceğini, arkasında bir hikâyesi olmayan basit bir düşüncenin mimarlığa dönüşmesinin imkânsız olduğunu savunan Bruno Taut'da "Glass Pavillion"u düşüncelerinden etkilendiği Scheerbart'a adanmış.

Bu satırlar kaleme alınırken 60'lı yılların sonunda ODTÜ Mimarlık Fakültesi'nde geceler boyu ödev olarak verilmiş bir proje üzerinde çalışırken bel ağırsı artınca oturduğum sandalyede geriye doğru iyice yaslanarak çatı ışıklığından gökyüzünü seyrettiğimi sık sık hatırladım. O keyifli günlerin mekânı olan mimarlık fakültesi Bruno Taut ile anılan "Şen Mimarlık"ın iyi örneklerinden biri kabul edilmeyi hak ediyor.

Öte yandan, David Harvey, mimarların bir "mekân"ı birilerinin gelip onu ilginç kılacağı umudu ile inşa ettiklerinden söz etmekte. Bir diğer deyişle, özlenen, kullanıcıların işgal ettikleri mekâna bir tat katması. Gerçekten de insanlara fırsatlar tanınca bu umutlar gerçeğe dönüşüyor. Yıllardır Behruz Çinici'nin eseri olan Mimarlık Fakültesi'ni paylaşan

Suha Özkan

öğrenciler, hocalar, yaşamlarına yön veren kıymetli bir deneyimi büyük ölçüde bu mekân ile içinde verilen eğitimin uyumuna borçlular.

Dil üzerine düşünenler, dilin derinliklerinde aslında susan bir şey olduğunu söylüyorlar. Artık yaşadığımız çevrede gerçekten mimari değer atfedebileceğimiz çok az sayıda yapı var.

Bu yapıların ve (medyanın ilgi alanının dışında kalan) mimarlarının mesajları mimari dillerinin suskunluğu içinde hâlâ saklı duruyor. Onlara ulaşmak ve mimarlığı yeniden düşünmek için "mecazi" anlamlara dönük araştırma kazıları, paranteze almalar, ayıklamalar gerekli.

Bunun için çok uzaklara gitmeye, ülke sınırlarının dışına çıkmaya gerek yok;

- Vitruvius'un iki bin yıl önce yazdıkları,
- "Cam" ve "Beton" evliliğinin ürünü Behruz Çinici'nin Mimarlık Fakültesi Binası,
- Bodrum Mimarlık Kitaplığını ortaya çıkaran mesleki refleks,
- Atatürk'ün Bruno Taut tarafından tasarlanan mozolesi,
- Ali Artun'un sanat ve mimarlık tarihi çalışmaları,
- Faruk Malhan'ın "Yaratıcı düşüncenin geliştirilmesi" için yaptıkları,
- İlhan Tekeli Şehircilik Vakfı'nın sürdürdüğü çalışmalar,
- Ve sayıları az da olsa benzeri saygın çabalar,

Mimarlığı yeniden düşünmemiz için yeni kapılar aralıyor. ■

⚡ Nazca Çizgileri, Peru

İNKALARIN İZİNDEN PERU

YAZI
SONAT ŞEN

‘Nazca Çizgileri’, dünyanın en büyük arkeolojik gizemlerinden. Küçük bir uçağa biniyoruz... Yeryüzü, İnkalara tuval olmuş sanki... Kondor, örümcek, maymun, köpek, sinek kuşu, astronota benzeyen insansı bir yaratık, geometrik şekiller ve çizgiler...

Hayal kurmayı severim ben. Bir Orhan Veli olmasam da gökyüzüne bakarım çoğu zaman. O uçsuz bucaksız maviliklerin altındaki tüm kara parçalarına gitmek isterim. Kendimi yeni coğrafyalar keşfetmeye adanmıştımdan beri de Peru, hep bir gün gidilecekler listemin en başında yer aldı. Sınırlı süreli yıllık izinlerimde böyle uzak bir ‘destinasyon’a gitme imkânım yoktu ne yazık ki. Yine de vazgeçemedim hayal kurmaktan. Emeklilikle birlikte sorumluluklarımı ve zamanı daha rahat askıya alınca, yönümü Güney Amerika kıtasına çevirdim. Okudum, araştırdım, izledim. Her fırsatta kıtanın görmek istediğim noktalarına, bütçemin izin verdiği ölçüde gezi rotaları planladım. Gezerken yerli halkla iletişim kolay olsun diye, temel düzeyde İspanyolca bile öğrendim.

Bundan sonra okuyacağınız satırlar sabırla demlenen Güney Amerika hayallerimin, dostlarla birlikte gerçeğe evrildiği günlerden bende kalan Peru’nun izleri...

Peru’ya Türkiye’den doğrudan uçuş yok ne yazık ki. Öncesinde gidecek farklı rotalarımız olunca, biz kıtaya ilk girişi Bogotá’dan yapıyoruz. Lima’ya da Quito’dan geliyoruz. Gezinin Kolombiya ve Ekvator kısmı başka bir yazıda anlatılır artık. Burada söz Peru’da.

Gece yarısı vardık Lima’ya ve neredeyse hiç uyumadan sabah 04.00 gibi düştük yeniden yola. Amacımız dünyanın en büyük arkeolojik gizemlerinden biri olan ‘Nazca Çizgileri’ni görmek. Gece otele giriş yaparken bu durumu söylediğimizden, bize kahvaltıyı

yolluk olarak hazırlamışlar. Belki yeriz diye alıyoruz kumanyaları yanımıza. Bizi Nazca’ya götürsün diye ayarlanan arabanın, bozuk yollarda yapılacak 7 saatlik bir yolculuk için hiç uygun olmadığını yolda anlıyoruz. Uykusuzluğumuza, bel ve sırt ağrılarını da ekleyerek ulaşıyoruz Nazca’ya. Geçtiğimiz tozlu yollarda neredeyse hiç yaşam belirtisi görmeden üstelik.

Nazca Çizgileri

Allahtan pasaportları yanımıza almışız. Çünkü uçağa bineceklerin pasaportlarını istiyorlar Nazca’da. Yaş ve kilo bilgilerimizi listeye kaydettirdikten sonra uçuş sıramızın gelmesini bekliyoruz küçük salonda. Onlar için sıradan bir olay belki ama biz heyecandan ölmek üzereyiz. Derme çatma bekleme salonuna

yerleştirilen televizyonlarda Nazca çizgileri ile ilgili belgesel görüntüleri dönüp durdukça, daha da artıyor heyecanımız. Uçağın hazır olduğu haberi geldiğinde pasaport kontrolü yaparak geçiriyorlar bizi piste. 6 kişilik küçük bir uçakla 5 kişi uçağağız. Kaptan ve yardımcı pilot, uçuş sırasında dikkat edeceklerimizi söylüyor uçağa binmeden. Sonrasında ne halde olacağımız belli olmayacağından sanırım, uçuş sertifikalarını da peşin peşin ödöl gibi tutuşturuyorlar elimize.

Şansımıza hava açık ve rüzgârsız. Uçak küçük ama camlardaki minik aralıklar nedeniyle hava sirkülasyonu güzel. Hepimize kulaklık veriyorlar. Yardımcı pilot, uçuş seyri ve yerde göreceğimiz jeoglifler hakkında bizi sürekli bilgilendiriyor. Grupta uçuşla ilgili en çok kaygı duyan benim. Ama havanın sakinliği gerçekten rahat bir uçuş olmasını sağlıyor. Hiçbirimizde bir rahatsızlık olmuyor. Bir kuş gibi uçabilmek, uçarken de bu yer motiflerini görmek müthiş etkileyici.

Yeryüzü, İnkalara tuval olmuş sanki... Kondor, örümcek, maymun, köpek, sinek kuşu, astronota benzeyen insansı bir yaratık, geometrik şekiller ve çizgiler... Geçmişte mağara duvarlarına yapılan çizimlere benziyorlar. Ama çok çok çok büyükler. Bütün jeoglifleri berrak bir şekilde görüyoruz. 20 dakikalık uçuşta, kilometrelerce alan üzerinde her pikedе, bambaşka bir şekilde

karşılaşmak çok heyecan verici oluyor. O taşların üzerine, ot bitmeyen o kurak yamaçlara nasıl ve neden yapılmış bu şekiller merak ediyor insan. En çok kuş figürü var. Üstelik bu kuşların çoğu, sulak yerlerde yaşayan kuşlar... Yılda sadece 20 dakika yağış alan bir yerde, demir oksitle kaplı bu zeminde böyle figürler yaparak acaba Nazca halkı göklerdeki ilahlara *"Bizim göklerimizde de tropik kuşlar kanat çırpın, içinde yaşadığımız şu çöl ortamı değişsin, suyumuz, verimli toprağımız olsun"* mu demek istediler? Bilim insanlarının hâlâ araştırma yaptığı konulara akıl yormak değil işim. Sonuçta ben gördüğüm olağanüstü manzaradan dolayı mesudum.

Uykusuzluk, açlık, saatler süren bir yolculuğun yorgunluğu, bir hayali gerçekleştirebilmiş olmanın mutluluğu ile bir anda yok oluyor adeta. Yere sorunsuzca indikten sonra, bir süre daha oyalanıyoruz hiçbir şey yapılamayan o minik havaalanı etrafında. Ama sabah geldiğimiz yolun aynı şekilde dönüşü olacak Lima'ya. Dönüş yolunda bir keyif molası vereceğiz bu sefer.

Büyüleyici çöl manzaraları

Mola noktası, kuş uçmaz kervan geçmez bu alan üzerindeki belki de en büyüğü yer olan Huacachina oluyor elbette. Giderken kayaların arasındaki küçük köylerden, kasabalardan

geçiyoruz. Toprağın bu kadar kuru olduğu bir ortamda insanlar ne yiyip ne içiyorlar ne iş yapıyorlar bilmiyorum. Yol boyunca hiçbir yeşillik görmeden ilerleyip, bir anda sapsarı kum tepeleri ile kaplı Huacachina'ya varıyoruz.

Büyüleyici çöl manzarasını içimize sindirmeye çalışırken, görselin orta yerine yerleşmiş, palmiye ağaçları ile kaplı küçük bir de göl çıkıyor karşımıza. Resmen binbir gece masallarının içindeki bir vahadayız sanki. Dünyanın dört bir yanından bu muhteşem manzarayı görebilmek amacıyla gelen gezginler olmasa, yaklaşık 200 kişinin yaşadığı küçücük bir yer aslında burası. Göl etrafına birçok tesis yapılmış. Konaklama amacıyla kullanılanlar da var, yemek için oturabileceklerimiz de. Biz göl manzaralı bir yere oturup yemek yiyeceğiz ama öncesinde bu kum tepelerinde 4x4 araç benzeri buggylerle adrenalini bol bir gezintiye çıkacağız.

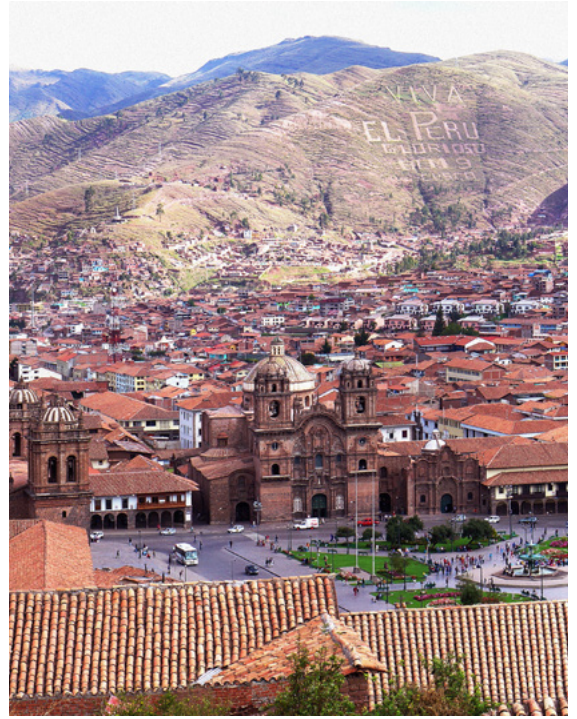
Gün batımına az bir zaman kalmışken, sarı kumların kızıştığını görerek, dört bir yanımdan emniyet kemeriyle sarmalanarak oturduğumuz bir aracın içinde, ağızımıza kaçan kumlara aldirmeden çığlıklar atarak o kum tepelerinde inip çıkıyoruz. Fiziksel görünüşünden yerli halktan olduğu belli şoförün kulaklarında tıkaç mı var, yoksa günün her saati o çığlıkları duymaya çok mu alışmış bilmiyorum. Büyük bir soğukkanlılıkla,

❖ Huacachina

Falezlerin üzerinde yükselen Peru'nun başkenti Lima ➤

Peru'nun tarihi şehirlerinden biri Cusco ➤

sarı kum tepelerinin en diklerini seçerek bizi bu kum denizinde belirlenmiş rotada bir aşağı bir yukarı götürerek gezdiriyor. Çıktığımız en yüksek noktadan gördüğümüz Huacachina büyüleyici. Başka araçlar da geliyor yanımıza. O araçların yolcuları bizden daha gözü kara olmalı ki, bulunduğumuz o dik kum tepesinden, yanlarında getirdikleri sörfün üzerine yatarak iniyorlar aşağıya... Biz bu çılgın turistleri izlemekle yetiniyoruz. Araç içindeki adrenalin bizim için yeterli. Heyecan dolu günün en sakin saatleri göl kenarında yemek yerken oturduğumuz saatler oluyor. Gece yarısına doğru dönüyoruz Lima'ya.

Derin uyku sonrası başlayan yeni günün de programı yoğun. Hem şehri gezeceğiz hem de gün sonuna doğru Cusco'ya uçacağız. Oteldeki kahvaltı sonrası, falezler üzerindeki Aşıklar Parkı'na gidiyoruz ilk olarak. Park, otelimizin de bulunduğu Miraflores bölgesinde. Buralar şehrin modern yüzü. Sahil boyunca yükselen modern binaların, binalar arasında uzanan yeşilliğin, aşağıdan gelen okyanus kokusunun dün gezdiğimiz çöl havası ile alakası yok. Aşıklar Parkı da Barcelona'daki Park Güell benzeri bir yer. Rengarenk mozaikler, deniz dalgası gibi uzanan duvarlar üzerinde aşk sözleri ile kaplı. Parkın ortasına yerleştirilen öpüşen bir çiftin heykeli de doğal ilgi odağı.

Güney Amerika'nın Büyük Okyanus'a kıyısı olan tek başkenti Lima. Dev dalgalarda sörf yapanlar, falezler üzerinde yamaç paraşütü ile uçarlar, sahil boyunca eğlenenler burada hayatın akışının çok farklı olduğunu gösteriyor.

İnka piramitleri

Dünkü yorgunluk üzerine buradaki dinginlik iyi geliyor hepimize. Şahane okyanus manzarasından ayrılmakta zorlansak da gezilecek bir şehir bekliyor bizi. Sahilden uzaklaşıp, şehrin içlerine doğru girince merkeze yakın binalar arasında bir İnka piramidi görüyoruz meselâ. Huaca Pucllana Piramidi, Mısır'daki piramitler kadar ihtişamlı. Ama burada dev taş blokların yerinde, minik kerpiç tuğlalar kullanılmış. Kazı çalışmaları halen sürüyor belli ki. Oyalanmadan, şehrin dokusunu hissedeceğimiz diğer mekânlara gidiyoruz.

Cercado de Lima bölgesinde geziyoruz bir süre. Burası Lima'nın tarihi şehir merkezi. Birçok önemli tarihi meydan ve koruma altındaki tarihi bina bu bölgede. San Francisco Manastırı, Plaza Mayor, Lima Katedrali, Piskoposluk, Hükümet ve Belediye Sarayları... Meydanda bulunduğumuz saatlerde Hükümet Sarayı bahçesinde nöbet değişimleri esnasında askeri bandonun verdiği konsere de denk geliyoruz.

Parmaklıkların ardından yükselen müziğin yarattığı coşku şahane. Şehir meydanlarını seviyorum. Meydanlarını böyle keyifle kullanan şehirleri daha çok seviyorum. Lima'dan dans ederek, kulağımızda neşeli melodilerle ayrılıyoruz.

Akşam yemeği saatlerinde Peru'nun en güzel şehirlerinden biri olan Cusco'ya varıyoruz. Gece ışıkları altında görülen şehir, Güney Amerika'da gezmeye başladığımızdan beri kendimi en güvende hissettiğim yer oluyor. Tarihin doğduğu bir yerde, bugünü yaşamının büyüğü var havada. Sokaklar, ana meydan insanla dolu. Çoğu bizim gibi gezgin olsa da yerli halk da var bu kalabalığın içinde. Onlar da dünyayı, şehrin meydanına oturup etrafı izleyerek tanıyorlar sanki. Yüksek bina yok. Yapılar daha otantik. Aslında çoğu kolonyal döneme ait İspanyol evleri gibi. Mavi pencere pervazları ve kapılar, genellikle beyaz badanalı dış cepheler, ahşap oymalı cumbalar... Hem benziyorlar hem de farklılar birbirinden. İç avlulardan yükselen müzik sesleri şahane. İnsanı ilk andan itibaren sarıp sarmalayan bir estetiği, ruhu var şehrin.

Tek sıkıntı, 3.400 metre rakımdayız. Bu yükseklikte oksijen yetersizliği yaşama olasılığımız var. Gezinin yüksek irtifa hastalığı nedeniyle sekteye uğraması, düşüneceğimiz en son şey. Bir terslik yaşamamak için

⤴ Saqsaywaman

⤴ Machu Picchu

gelmeden önce Türkiye’de aldığımız ilaçlardan ve lobideki coca çayından içiyoruz.

“Gezginlerin kâbe”si

Sabah kahvaltı sonrası hacı olmaya gideceğiz. Malum, Machu Picchu dünyanın tüm gezginlerinin kâbesi kabul ediliyor. Benim kalp çarpıntımdeki artış yükseklikten değil, Machu Picchu’yu görececek olmanın heyecanından kaynaklı. Cusco’dan Machu Picchu’ya farklı ulaşım şekilleri var elbette. Birçok gezgin, bu yolculuğu gerçekten bir hac yolculuğu kıvamında yaşamak için ya Inka Trail yolunu ya da Salkantay Trek yolunu seçiyor. Bunlar birkaç gün alan bol tırmanışlı, sırt çantalı yürüyüş aktiviteleri. Zaman olsaydı müthiş bir deneyim olurdu eminim bulut ormanlarında yürümek, yeşilin envaiçeşidine doymak... Ama biz daha hızlı ve daha az yoran yolu seçiyoruz. Cusco’dan otobüsle Ollantaytambo’ya gidiyoruz. Buradan da bizi Machu Picchu öncesi son durak olan Aguas Calientes’e taşıyacak, cam tavanlı turistik bir trene biniyoruz. Yol boyu içinden geçtiğimiz efsanevi doğa, heybetli dağlar göreceğimiz büyümlü güzelliğın habercisi adeta. Toprağı görmeden, yeşilin her tonu içinden akıp gidiyor raylar... Bu kadar vahşi bir doğada

tarihi gün ışığına çıkarabilmek de büyük iş aslında.

Aguas Calientes, Machu Picchu öncesi son yerleşim. Otel, restoran ve hediyelik eşya dükkânı dolu etraf. Machu Picchu’ya çıkacağımız otobüse buradan biniyoruz. Dönüşte de yemeği burada yiyeceğiz. Günlük bir ziyaretçi kotası var Machu Picchu’nun. O yüzden biletlerimizi önceden organize etmiştik. Oyalanmadan biniyoruz otobüse. Pasaport kontrolü ile giriliyor UNESCO korumasındaki bu olağanüstü tarihi alana. Aslında Cusco’dan neredeyse 1000 metre daha alçaktayız. Ama başlangıçta merdivenlerle biraz tırmanınca nefesler kesilmeye başlıyor. İnka Trail yolunu seçip, günler boyu yürüdükten sonra o dik merdivenleri tırmanarak buraya gelmeyi seçen gezginleri bir kez daha takdir ediyorum. Seçilen yol ne olursa olsun varılan hedef aynı ama.

Machu Picchu gerçekten **MUH TE ŞEM...**

Gökyüzünün yemyeşil dağları kucakladığı bir masal diyarındayız adeta. Bölgenin günümüze kadar gelmiş asıl sahipleri Keçuvaların dilinde Machu Picchu “Yaşlı Zirve” demek olsa da burası gezginler için asla “Yaşlanmayan bir Zirve”. İnkalar, dini törenlerini yapmış zamanında burada. Kalıntılar öyle söylüyor. Bir de efsane taraça sistemi doğanın sesini dinleyip, erozyona, su baskınına

engel olacak şekilde tarım yapıldığını gösteriyor. Terasların bugüne kalan hali bile çok etkileyici. Harç kullanılmadan örölmüş o devasa duvarlar insanın aklının sınırlarını zorluyor. Sürekli neden, nasıl diye soruyor insan kendine. Neden bu kadar yüksekte yaşamayı seçmişlerdi, nasıl bu kadar yükseğe böyle bir yerleşim yapabilmişlerdi? Soruların yanıtları bilim insanlarında... Bizim gibi hayalperest gezginlerin işi, olanı şükürle gezmek bence. Dünyanın bir ucundan buralara kadar gelip, bir zamanlar İnkaların baktığı gökyüzünden o şahane manzaraya bakıp, hayata teşekkür etmek bir de.

Cusco’daki son günümüzde şehir merkezinin 3 km dışında ama 4 bin metre yükseklikte bir diğer İnka ibadet alanına gidiyoruz. Saqsaywaman, en az Machu Picchu kadar etkileyici. Daha düz ve geniş bir alan üzerinde kurulmuş, günümüzde de kullanılan bir ibadet merkezi burası. Ayrıca İnkaların şehri İspanyollara karşı koruduğu bir kaleymiş geçmişte... Alan içindeki dev duvarları oluşturan taşlar tonlarca ağırlığına rağmen buraya nasıl taşınmış, üst üste nasıl bu kadar düzgün yerleştirilmiş, bu sadeliğın içinde bu ihtişam nasıl yaratılmış diye düşünürken, İnkalara bir kez daha hayran oluyorum. Aşağıda biblo gibi görünen Cusco’nun, kendini bugün bile güvende hissetmesine sebep,

Saqsaywaman'ın bu ihtişamıdır diye düşünüyorum.

Arkeolojik alanda gezerken yağmur başlıyor. Belki güneşi yakalarız umuduyla Cusco yakınlarındaki bir başka kasaba olan Pisac'a geçiyoruz arabayla. Pisac'ta rakım, Cusco'dan yüksek. Ama artık alıştık bu seviyelere demek ki. Nefes alırken bir zorluk yaşamıyoruz. Kasaba nehir kenarında, yemyeşil dağların arasında bir vadiye kurulmuş. Yağmur burada da devam ediyor. Ama el işlerinin satıldığı kapalı pazar alanı hepimize cazip geliyor. Yerli halkın renkli dünyası, ürettikleri her işe yansımış gerçekten. Dokumalar, biblolar, takılar... her şey çok güzel. Herkes zevkine, kesesine uygun bir Peru hatırası alıyor bu pazardan. Dönüşte Cusco sokaklarında geziniyoruz yine. Dünyanın bütün renklerini toplamış bu şehir. Öyle estetik, öyle güzel ki her yer. Cusco hepimizin sevdiği, güvenli ve huzurlu hissettiği bir şehir oluyor.

Sabah erkenden yola çıkıp Peru'daki son kalacağımız şehir Puno'ya doğru yola çıkıyoruz. Karayolu ile yapılan yolculuklar biraz zorlu oluyor. Asfalt bozuk. Sürekli yol çalışması var. 4-5 saat sürecek denilen yol, düşük hız ve yoldaki beklemlerle 8-10 saati buluyor. Ama yolun sunduğu manzara harika. Yol üstünde rakım 4 bin 335 metreye ulaştınca dağların doruklarında kar görsek de genel

olarak yeşilin yoğun şekilde hakim olduğu bir doğa var etrafımızda. Zaman zaman lamalar, alpakaalar görünüyor tarlalarda. Burada geçen günlerin ardından artık gözümüz bu sevimli hayvanlara bile alıştı. Yolculuğun sonunda Puno şehir merkezinde değil de Titicaca Gölü'nün kıyısında bir otele yerleşiyoruz.

Sabah cıvı cıvı kuş seslerine uyanıyorum. Sayelerinde nefis bir gün doğumuna tanık oluyorum. Titicaca Gölü'ne gelme nedenimiz, Bolivya'ya geçmeden Aymara yerlilerinin bu gölde yaşadığı, sazdan adaları görmek aslında. Kahvaltı sonrası Uros Adalarına gitmek üzere küçük bir tekneye biniyoruz otelin önünden. Dünyanın en yüksek gölü (3810 m) olan Titicaca Gölü, Marmara Denizi kadar büyük neredeyse. Gölde yük gemileri ile ticaret yapılırsa da bu, bugünün dünyasına ait işler. Ama Uros Adalarında yaşayan yerliler için zaman durmuş gibi. Göldeki sazlardan yaptıkları adalar ve yine bu sazlar ile ada üzerine kurdukları yaşam alanı evleri inanılmaz. Şimdilerde biraz turistik bir hal almış olsa da yerlilerin doğa ile uyumu, yaşama tutunma şekilleri çok etkileyici. Bulundukları coğrafyada doğadaki her şeyi nasıl, nerede kullanacaklarını bilen kadim bir bilgiye sahipmiş insanlar eskiden. Yaşamak için 1-2 metre kare alanla yetinmeyi bilmişler. Günişliğini evin

dışına çıkınca görmüşler. Bugün yaşayan torunlar için hayat belki ada yaşamının ilk zamanlarına göre daha kolaydır. Ama yine de evi nasıl yapacaklarını bilen, kılığı-kıyafeti ile atalarının izlerini taşıyan, çocuklarını adadaki okullarda okutup, akşam burada pişen yemekle karnını doyuran insanlar bunlar. Hayatta kalma becerisi konusunda benden çok daha deneyimliler.

Uros Adası'ndan ayrılık, Peru'ya da veda niteliğinde aslında. Tekne bizi Bolivya'ya gideceğimiz araca binmek için karaya taşırken, göle hüznle bakıyorum. Bir hayalimin gerçek olduğuna, Peru'da günler geçirerek hep istediğim, düşlediğim yerleri görebildiğime inanamıyorum. Yıllar boyu kitaplarda okuduğum, belgesellerde izlediğim yerleri gördüm, havasını içime çektim, insanlarıyla tanıştım, bu topraklara ben de kendi ayak izimi bıraktım.

İngiliz yazar G.K. Chesterton "Gezgin gördüklerini, turist ise görmek için geldiği şeyleri görür." demiş. Ben kendime 'gezgin' diyorum çünkü yolun bana sunacağı sürprizlere her zaman açığım ve gördüklerim, göreceklerimin habercisidir diyerek, Güney Amerika'da geçirilecek diğer günlerin bana sunacağı maceralara doğru yoluma devam ediyorum.

Yolda olmayı, yolda öğrenmeyi hep çok seviyorum. Siz de sevin ■

✧ Titicaca Gölü üzerindeki yüzen saz Uros Adaları

SAFARİ VE “SİLAHLI” KORUMALI LÜKS TRENDE YOLCULUK!

YAZI
NURSUN EREL

Bizi Pretoria’dan Cape Town’a götürecek özel tren son derece lüks. Geceleri silahlı korumalar nöbette. Yol boyu elmas madenlerini geziyoruz. Cape Town’a yaklaşıırken insanların eğitim dahil, her türlü imkândan yoksun yaşadığı “teneke mahalleler”den geçtik. Belli ki bağrından sökülen elmaslar, Güney Afrika halkına hiç de pırıltılı bir yaşam sağlamamış.

Seyahatler beni çok heyecanlandırıyor, kendimi şanslı sayıyorum. Yıllarca okuyup, fotoğraflarını görüp, filmler izleyip, üzerine düşler kurulan bir ülkeye, Güney Afrika Cumhuriyeti’ne ayak basmak kimi zaman kabaşa dönüşse de, o düşün parçası olabilmek büyük bir şans değil mi?

-Kabus mu? Neden?

diye soruyorsanız, Pretoria’dan başlayayım anlatmaya...

Jakarandalardan dökülen çiçeklerin caddeleri mor halılarla kapladığı, yasemin esintileriyle mis gibi kokan başkente Eylül sonunda ayak basmıştım. Gecenin geç saatiydi, uber çağırıp otele ulaştığımda motor gürültüsü ve mazot kokusu hiç hoşuma gitmedi ama, saatler

süren yolculuğun etkisiyle valizimi bile açmadan yatıp uyudum. Küçük otelimde uyandığımda artık motor susmuş, mazot kokusu yok olmuştu, bahçeden sızan yaseminlerin esintisi ferahlatıyordu. İlk kez ayak bastığım ülkeyi tanıma hevesiyle alelacele bir şey atıştırıp resepsiyona yöneldim:

-Kent planı var mı sizde? Yürüyerek civarı dolaşmak istiyorum...

Resepsiyon görevlisi şaşkınlıkla:

-Yürümek mi? Pek güvenli olmaz. Bu semtte hep beyazlar oturuyor ama yürümenizi tavsiye etmem, en azından üstünüzde para veya değerli bir şey olmasın.

-Ne yani, burada kalacağım 10 günü otel odasında mı geçireceğim?

Elimde plan yola düştüm. Her yere sessizlik hakim, sabahın erken saatlerinde sadece "hadida kuşlarının" cırlak ötüşleri duyuluyor. Gölge korulukların ardında saray yavruları fark ediliyor. Ne var ki, yüksek duvarlarla çevrili bu saraylar, birer hapishaneyi çağırıştırıyor. Çin Seddi'ni andıran duvarların tamamını kaplayan dikenli tellere elektrik verildiği, bunun ölüm riski yarattığı uyarılarda belirtiliyor, önlerindeki silahlı nöbetçi kulübeleri cabası. Kimi sokaklara giriş tümünden yasak, sadece orada oturanların otomobille girişine izin var.

Kim bilir? Yüzyıllardır sürdürdükleri sömürgeciliğin ardından, belki de beyazlar ektiklerini biçiyor. Güney Afrika nüfusunun sadece yüzde 9'unu oluşturan beyazların milli gelirden aslan payını (yüzde 80-90) aldığı dikkate alınırsa, eğitimsiz, işsiz, fakir halk üzerinde yarattıkları öfkeyi-nefreti tahmin etmek güç değil.

Peki, yüksek duvarların tepesindeki elektrikli dikenli teller beyazları ne kadar koruyabilir? Onu bilmiyorum, fakat bindiğim uberin "beyaz!" şoförü şunu söyledi:

-Artık burada yaşamak giderek zorlaşıyor. Her yıl ülkeyi beyaz nüfustan yüzlerce insan terk ediyor, üstelik bunlar eğitilmiş, mesleği olan insanlar. Kalanlar ise genellikle eğitimsiz, niteliksiz. Siyah nüfusun eğitim düzeyi çok düşük. Ülke yönetimi onlara geçtiğinden bu yana ne doğru dürüst yatırım yapabildiler, ne var olanı koruyabildiler. Günde 8-10 saatlik elektrik kesintileri yapılıyor. Böyle bir ortamda sanayi, üretim mümkün mü?

Bu tablo karşısında 15. yüzyıldan bu yana süren "sömürge sisteminin" ülkeyi ve halkı silindir gibi ezip geçişini, ırkçı politikalara karşı çıkan aydınları, 30 yıl hapis yatan efsanevi lider Mandela'yı düşünüp "boşuna mı?" diye soruyor insan.

Pretoria'da dünyanın en büyük AIDS hastanesinin varlığı, "teneke mahallelerde" yaşam sürdürenlerin kalabalık nüfusu çok düşündürücü...

Safari macerası

Kruger Park veya Pilanesberg katılabileceğiniz iki önemli Safari seçeneği. Günümüzü

Pilanesberg'de geçirmeye niyetlenip yola koyulduk, varışımız 2 saati buldu. Yol boyunca yıkık dökük, viran kasabalardan köylerden geçtik, "bu yüzyılda, bunca zenginliği olan bir ülkede bunların nasıl yaşanabildiğini" aklım almadı.

Pilanesberg'e hava aydınlanmadan vardık, 27 yaşındaki rehberimiz Beny dört çekerli, üstü açık jipinin kapılarını açtı:

-Engabeli yolda az sarsılmak isteyen öne geçsin, fotoğrafa öncelik verecekler arkaya...

Böylece Safari maceramız başladı...

Binlerce dönüme uzanan engabeli arazide gece yarısına kadar dolaşacağız. Afrika'nın "beş büyüğü" ile karşılaşabilecek miyiz? Beny:

-Beş büyük hangileri? Sayın bakalım?

Dersimizi çalıştık, bir ağızdan haykırıyoruz:

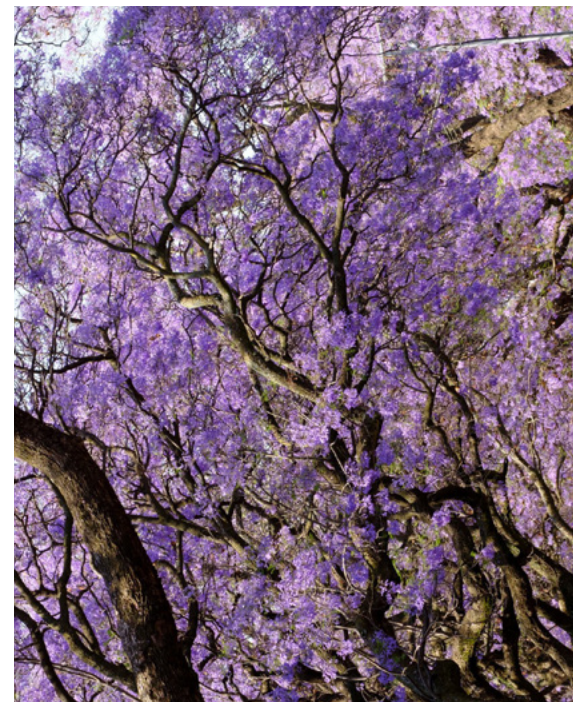
-Aslan, Leopar, Gergedan, Fil, Zürafa

Yol engabeli, emniyet kemerine karşın, hoplaya zıplaya ilerlerken içimiz dışımıza çıkıyor, gördüklerimiz karşısında ya nutkum tutuluyor, ya çığlık atmaktan kendimi alamıyorum:

✍ Pretoria, Güney Afrika Cumhuriyeti

✍ Jakaranda Ağacı

⚠ Güney Afrika'da bulunan ve ülkenin en büyük ikinci parkı olan Pilanesberg Ulusal Parkı, beş büyük (Big Five) dahil olmak üzere çok sayıda canlıya ev sahipliği yapmaktadır.

-Hey, filler filler, işte bakın, şuradalar.

Beny gülüyor:

-Filler sulak yerleri sever, yavrularını görüyor musunuz? Bak, biri suya girmek için direniyor, annesi onu hortumuyla suya itiyor.

Bir ara karşımıza salına salına ilerleyen bir zebra çıkıyor, inanılmaz heyecan duyuyorum, mucize gibi bir şey bu. Beny yoldaki hayvan pisliklerini işaret ediyor:

-Bak, bunlar fillerin biraz önce geçtiğini gösteriyor, bunlarsa yetişkin bir gergedanın. Şşşşt, aman sessiz olun, gergedan her an karşımıza çıkabilir, bakalım görebilecek miyiz?

-Ah bakın bakın şurada şurada... Aaaaa, boynuzları kesilmiş!

Beny, öfkeyle Afrika'da süren gergedan vahşetini anlatıyor. Zavallı hayvanların 10 bin dolara alıcı bulan boynuzları için öldürüldüğünü, cinsel gücü artırdığı gerekçesiyle en büyük alıcısının Çinliler olduğunu söylüyor. Bu gergedanın böyle bir vahşete kurban gitmemesi için Pilanesberg bekçileri tarafından boynuzları kesilmiş...

Pilanesberg'de 3 büyük göl var, hayvanlar su içmeye çoğu kez göllerin kıyısına gidiyorlar, bakalım hangilerini görebileceğiz? Molada "biraz su içeyim" derken nefessiz kalıyorum... Karşımda zürafalar var. Mola bitti, tekrar yollara düşüyoruz, saatler geçti, hava kararmaya

yüz tuttu, hâlâ "yırtıcılar" çıkmadı karşımıza... Beny uzağa park etmiş bir jipi gösteriyor:

-Bakın orada durduğuna göre bir şey var.

Biz de yaklaşıyoruz, "oooooooo, sonundaaaaa" Ağaca uzanmış, dinlenme molasında bir leopar...

Trenle Güney Afrika

Pretoria'dan ayrılıyor, jakarandalar tümünden açmış, caddeler iyiden iyiye mora boyanmış, heyecanlıyız, üç gün sürecek tren yolculuğumuz nihayet başlıyor...

Bizi Pretoria'dan Cape Town'a götürecek özel trende (Rovos) yer ayırtmıştık, trenin kalkacağı perona ulaşıyoruz. Bekleme salonunda şampanyamızı yudumlarken, valizlerimizi siyah takım elbiseli valeler alıp kompartmanımıza götürüyor, ardından trene, kompartmanımıza buyur ediliyor.

Tren düdüğü duyuldu, hafifçe sarsılıp yola koyulduk...

Kompartmanımızın işlemeli yatak örtülerini, duvarda asılı tabloyu, küçük masanın üstündeki şekerlemeleri, zarif porselen fincanları, kristal kadehleri hayranlıkla inceliyorum. Biraz sonra kalkıp, trende keşif gezisine başlamalı. Sigara içilen, kapıları sıkı sıkıya kapalı özel vagonu geçtik, bar-vagona ulaştık, nazik garsonlar istenilen içkileri, yanında

küçük ikramlarla hazırlamaya hazır. İlerdeki oturma salonunda iskambil oynayanlara şans diliyoruz, restoran vagonun yanından geçerken Alman aşçıyla selamlaşıp, en sondaki dükkanda satılan hediyelikleri inceleyip geri dönüyoruz... Şık bir oturma odasına benzeyen vagona karar kılıyoruz, yeni demlenmiş çay, mis gibi kokan kahveler, küçük kurabiyeler pastalar ikrama hazır, rahat koltuklara yerleşip, camların dışındaki Afrika manzaralarını seyrederek kitap okumak büyük keyif değil mi?

Tren yavaş denilebilecek bir hızla ilerliyor, geceleri, yolcular sarsıntısız, rahat uyuyabilsin diye "güvenli bir peronda" duruyor. Trenin "silahlı" korumaları gece boyunca trenin çevresinde el fenerleriyle dolaşıp olası tehlikelere karşı nöbette... Güney Afrika'da güvenliğin bir numaralı endişe haline geldiği dikkate alınırsa bu durum şaşırtıcı gelmesede insanı huzursuz ediyor.

Matjiesfontein İstasyonu

Aralarında dostluk kuran her milletten yolcular arasındaki sohbet, kağıt oyunları, çeşit çeşit ikramlar, içkilerle devam ederken ilk durağa gelindi... Kurak Karoo Bölgesindeki küçük, terk edilmiş izlenimi veren bir kasabada, Matjiesfontein istasyonunda durup, indik. Saatlerdir trende oturmaktan yorulan yolcular, "kapana kısılmışlık duygusu"nu atmak istercesine, hızlı adımlarla kasabanın her yerine dağıldı.

⤴ Pretoria'dan Cape Town'a hareket eden Rovos Treni'nin vagonlarından biri.

⤴ Kimberley Çukuru (The Big Hole) Dünyanın insan eliyle kazılmış en büyük çukuru.

1880'de "toprak-altın-elmas" peşindeki İngilizlerle, Hollandalıların başlattığı Anglo-Boer Savaşları sırasında 12 bini aşkın İngiliz piyadesi için askeri üsse dönüşen kasaba ve çevresinde şimdi sessizlik hakimdi. Yıllar içinde pek çok ünlü isme de ev sahipliği yapmış olan otelde dinlenme molası verdik.

-İngiliz feminist yazar Olive Schreiner, kitaplarını, hâlâ saklanan, herkesin okumasına açık 5 binden çok mektubunu burada mı yazmıştı?

-Rudyard Kipling masallarını hangi odada kaleme almıştı? Winston Churchill'in babası Lord Randolph'un yolu buralara neden düşmüştü acaba?

-Şu duvarlardaki kanaviçeler acaba hangi kadınların zarif ellerinden çıkmıştı?

Diye düşünüp hayal etmeye çalışarak, otelin barına geçtik, "siyahi" barmenin piyanoda çalıp söylediği şarkılarla şenlendik.

Otelin müdavimlerinden biri, "beyaz ırkın üstünlüğünü" savunan, Güney Afrika'daki elmas madenlerinin tamamına el koyup, ünlü De Beers şirketini kuran "sömürgeci" İngiliz iş insanı Cecil John Rhodes'mış... Bir dönem başbakanlık da yapmış, Rodezya ismi ondan kaynaklı imiş.

Matjiesfontein'de geçirdiğimiz saatler "Burada yaşam durmuş, hiç ilerlemiyor" duygusu yaratırken, biraz yürümek, sessizliği dinlemek,

çevreyi izlemek aslında hepimize iyi gelmişti, trenimize döndük, güvenli bir başka istasyona ilerleyecek, geceyi orada geçirecektik.

Vagonun penceresinden dışarıyı seyrederken ilerlerken, Güney Afrika'nın uçsuz bucaksız topraklarından geçiyor, düşüncelere dalıyorduk, bir ara saatler süren bir mola verildi, meraklanmıştık, bunun bölgedeki bitmek tükenmek bilmeyen elektrik kesintileri yüzünden olduğu söylentisi dile getirildi yolcular arasında.

Görevli biraz sonra elindeki küçük çanını çalarak koridordan geçti, yolcular akşam yemeğine çağırılıyordu.

Gece sakindi, trenimiz sabah ışıklarıyla hareket etti, kahvaltı ve öğlen yemeğinde sunulan seçenekler yine damak çatlatan cinstendi, hele ünlü Güney Afrika şarapları...

Kraliçe Elizabeth'in elması

Yemek sohbeti bittiğinde trenimiz de durdu... Tren şefi yemek vagonlarını dolaşıp bilgi veriyordu:

-Şimdiki durağımız Kimberley... 18. yüzyıldan kalma elmas madenlerini gezeceğiz ve ünlü Big Hole'u seyir terasından izleyebileceğiz.

Biliyorsunuz İngiltere Kraliçesi Elizabeth'in tacında ve sürekli taktığı broşta yer alan Cullinam elması da bu madenlerden

çıkmadır, hükümetlerimiz bu elmasları İngiliz Kraliçesi'nden geri istemişti, ancak bir zamanlar kraliçeye hediye edilmiş olan eşsiz elmasların geri verilip verilmeyeceği konusunda bize hiç yanıt verilmedi.

Bir kaç saatlik yolculuğun ardından Kimberley İstasyonu'nda tren den heyecanla indik, "dünyanın insan eliyle kazılmış en büyük çukurunu" görecektik.

Kimberley, 18. yüzyıl ortalarında "elmasa hücum" afetini yaşamış. 1871-1914 yılları arasında bu bölgeye göç eden tam 50 bin madenci tarafından kazma kürekle hallaç pamuğu gibi atılan topraklardan toplam 2 bin 772 kilo elmas çıkarılmış.

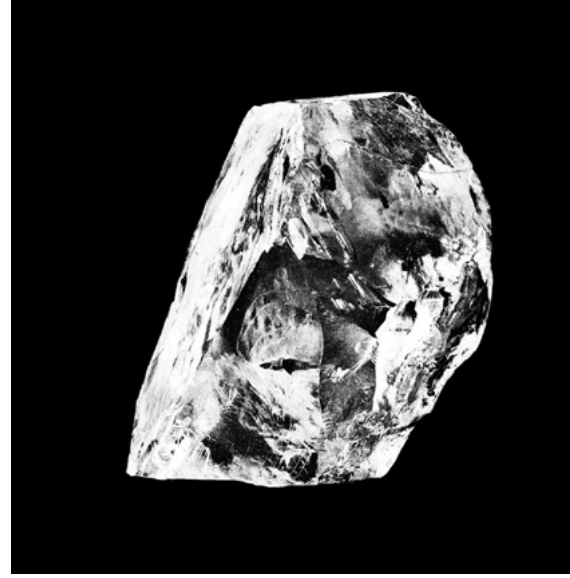
Cullinan Elması da bunlardan biri. Kazıla kazıla aşındırılıp yok edilen tepeden dışarıya atılan milyonlarca metreküp topraktan geriye, 240 metre derinlikte bir çukur kalmıştı.

Çukur sözcüğü, aslında içinde yaşanan o anı, inanılmaz derecede etkileyici ortamı, yukarıdaki seyir terasından aşağı bakarken ürpererek izlediğiniz o görkemli manzarayı tam anlatamıyor.

Çukurun dibinden de aşağılara, 1 kilometrelik derinliğe inen maden galerilerine o yıllarda, işçiler ilkel asansörlerle 50'şer kişi olarak istiflenip indirilmiş, biz de aşağıya indik, o daracık tünelleri başımızı eğerek gezdik, kayaların nasıl patlatıldığını bile (sanal gösterimle)

⚡ Cape Town'da bulunan Masiphumelele "teneke mahalleler" (Solda) ve elektrikli çitlerin arkasındaki lüks yaşam alanlarıyla Lake Michelle (Sağda).

⚡ Şimdiye kadar bulunan en büyük işlenmemiş elmas olan Cullinan.

gördük, etrafa saçılan kaya parçaları yukarıya konveyörlerle taşınıyor, dev çarklara atılıp çevrilen büyük parçalar kırıntılara dönüştürülüyor, şans yaver gittiğinde bazı parçalar ham elması dışarı atıyormuş...

Gezdiğimiz galerilerden biri müzeye dönüştürülmüştü, raflarda sergilenen geçen yüzyıldan kalan kimi belgeler ve eşyalar madencilerin çileli yaşamına ışık tutuyordu.

Bulduğu ham elmasları yutarak midesinde saklayan bir madencinin öyküsü bizi sarstı. Duvara kelepçelenen zavallı adam, günler sonra midesindeki elmasları dışkılarak çıkarmıştı...

Ünlü elmasların birebir kopyası da sergileniyor müzede, İngiltere Kraliçesi'ne armağan edilen Cullinan'ı, Tiffany'nin New York 5. Caddedeki mağazasının vitrinini süsleyen sarı elması gördük. Duyduğumuza göre Cullinan Elması, ham haliyle, bizim Topkapı'daki 'Kaşıkçı Elması'ndan 80 kat büyükmüş...

Kimberley'de geçirdiğimiz saatlerde elmaslara dair her şeyi öğrenip trenimize döndük... Akşam yemeğine hanımlar şık giysileriyle, pırlantalarını takmış olarak katıldı...

Trendeki son gecemiz için bar-vagonda bir kokteyl düzenlenmişti, herkes birbirine 3 günlük gezinin

fotoğraflarını gösterip izlenimlerini paylaştı...

Sabah saatlerinde Cape Town'a yaklaşırken insanların eğitim dahil, her türlü imkândan yoksun, parasız pulsuz adeta sıfır noktasında yaşadığı "teneke mahalleler" den geçtik. Belli ki bağrından sökülen elmaslar, Güney Afrika halkına hiç de pırlıtlı bir yaşam sağlamamıştı.

Cape Town'da Masa Dağı başta olmak üzere, asırlar öncesinden bugüne ayakta kalan şarap bağları, lezzetli şarapların tadımı için düzenlenmiş kavlar, Ümit Burnu ve pek çok gezilip görülecek yer bizi bekliyordu... ■

⚡ Cullinan Birleşik Krallık Kraliyet Mücevherleri.

⚡ Elmastan ayrılan en büyük dokuz taş işlenerek (Cullinan I, II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX) Birleşik Krallık Kraliyet Mücevherlerine dahil edilmiştir.

EŞEK KULAKLI MİDAS'IN GORDİON'U ARTIK DÜNYA MİRASI

YAZI
DERVİŞ ERDEM

⚡ Tümülüslerin tepeden görünümü.

Eşek kulaklı kral” olarak mitolojiye damgasını vuran Kral Midas’ın yaşadığı topraklar, bugünlerde yeniden dünyanın ilgi odağı oldu. UNESCO, Frig Kralı Midas’ın yaşadığı, dünyanın en uzun yerleşim yerlerinden biri olma özeliği ile öne çıkan Gordion Antik Kenti’ni Dünya Mirası olarak ilan etti.

Yaklaşık milattan 2 bin 500 yıl önce Frigya Krallığı'nda bir çocuk doğdu. Anne karnında hastalığa yakalanan bu çocuk, maalesef diğerlerinin aksine kafatasında belirgin izlerle dünyaya geldi. Bir kulağı diğerinden çok daha yukarıdaydı. Kentlilerden utandığı için başına geçirdiği bir çeşit şapka ile sokaklarda gezinebildi. Kulaklarını hiçbir zaman göremeyen halk ise, eşek kulağına benzediği şeklinde dedikodu yapmaya başladı. *"Eşek kulaklı kral"* olarak mitolojiye damgasını vuran bu kişi Frig Kralı Midas'tı. Mitolojide önemli yer edinen Kral Midas'ın yaşadığı topraklar, bugünlerde tarihte yeniden ayrı bir öneme sahip oldu. UNESCO, Frig Kralı Midas'ın yaşadığı, dünyanın en uzun yerleşim yerlerinden biri olma özelliği ile öne çıkan Gordion Antik Kenti'ni Dünya Mirası olarak ilan etti.

Birleşmiş Milletler'in Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu olan UNESCO'dan geçen Eylül ayında müjdeli bir haber geldi. UNESCO, *"eşek kulak"*larıyla ya da *"dokunduğu her şeyi altına çevirmesiyle"* ünlenen Frig Kralı Midas'ın yaşadığı Gordion Antik Kenti'ni Dünya Mirası olarak ilan etti. Ankara'nın Polatlı sınırlarında yer alan antik kent,

Türkiye'nin UNESCO Dünya Mirası Listesi'ndeki de 20'inci varlığı oldu.

45. UNESCO Dünya Miras Komitesi geçen Eylül'de Suudi Arabistan'ın başkenti Riyad'da toplandı. Toplantı sonrasında antik dönemin en önemli arkeolojik alanlarından biri olan Gordion Antik Kenti *"Dünya Mirası"* ilan edildi.

Komitenin, Gordion'u sahip olduğu özgün ve eşsiz evrensel değerler sebebiyle UNESCO Dünya Mirası Listesi'ne taşıma kararı aldığı öğrenildi.

İlk kazılar 1900'lerde yapıldı

Gordion Frig Medeniyeti'nin tarihi başkenti. Frigler'in, Gordion'a Hititlerin yıkılması sonucu M.Ö. 12'inci yüzyılın sonları gibi erken bir tarihte geldikleri tahmin ediliyor. Gordion Antik Kenti ise Ankara il merkezinin yaklaşık 90 kilometre güneybatısında ve Polatlı ilçesinin yaklaşık 18 kilometre kuzeybatısında, Yassıhöyük mahallesinde yer alıyor. Sakarya Nehri ile Porsuk Çayı'nın birleştiği noktanın yukarısında konumlanıyor. Antik kentte ilk kazılar, 1900'lerde Gustav Körte ile Alfred Körte tarafından yapıldı. İkinci kazılar ise Pennsylvania Üniversitesi Arkeoloji

ve Antropoloji Müzesi'nin denetimi ve Rodney Young'ın başkanlığında 1950-1973 yılları arasında yürütüldü.

Yerleşim kesintiye uğramadı

Kentin en büyük özelliklerinden birisi 4 bin 500 yıllık uzun bir zaman dilimi süresince buradaki yerleşimin çok az kesintiye uğraması. Yaklaşık olarak M.Ö. 2 bin 500 yıllarında Gordion'da başlayan yerleşim, günümüzde antik kentin bitişiğinde yer alan Yassıhöyük'te halen devam ediyor. Bu durum Gordion'u en uzun süre yerleşimin görüldüğü, dünyanın nadir alanlarından biri yapıyor. Gordion'da (Yassıhöyük) arkeolojik yerleşim tabakaları aşağıdan yukarıya doğru Tunç Çağı (M.Ö 3000-1100), Demir Çağı ve Frig Dönemi (M.Ö 1100 -300), Helenistik Çağ (300 - 100) ve Roma İmparatorluğu Dönemi (M.S 1. yy - 4. yy) olarak tespit edildi. Daha sonra bölgeye Selçuklu Döneminde de (M.S 11. yy - 13. yy) yerleşildi.

Frigya'nın politik ve kültürel merkezi

Kent, doğudaki (Asurlular, Babilliler, Hititler) ve batıdaki (Yunanlılar, Romalılar) büyük imparatorlukların kesişme noktasında yer aldı. Ege ve

✂ Gordion Antik Kenti

✓ Frigya'nın tarihî başkenti olan antik kent Gordion, Sakarya Nehri ile Porsuk Çayı'nın birleştiği noktanın yukarısında kurulmuştur. Günümüzde Ankara'ya 94 kilometre uzaklıkta, Polatlı'nın 29 kilometre kuzeybatısında yer alan Yassıhöyük'te bulunmaktadır.

⚡ Gordion'un çevresinde yaklaşık 85 adet tümülüsün arasında ikinci en büyüğü ve ihtişamlısı olan Midas Tümülüsü

Akdeniz'i yakın doğuya bağlayan ticaret yolları üzerinde stratejik bir konuma sahip oldu. Gordion, M.Ö. 1'inci binyılın başlarında, özellikle en ünlü kralı Midas'ın hükümdarlığı sırasında, küçük Asya'nın çoğunu kontrol eden Frigya Krallığı'nın en iyi belgelenmiş yerleşim yeri idi. Kentin konumu, Anadolu'yu kat eden ana yolların kavşağında bulunması, ırmak ve diğer kaynaklar sayesinde suyun bolluğu ve çevresinin kuru tarım ve hayvancılığa uygun açık araziyle çevrili olması gibi çeşitli sebeplerden dolayı Friglere çekici geldi. Frigya'nın politik ve kültürel merkezi olan Gordion ve çevresi, Frig uygarlığını tanımak için önemli bir arkeolojik alan. Gordion ve çevresinde çok az sayıda Frig yazıtı bulunduğu için, Frig uygarlığına ilişkin bilgiler öncelikle arkeolojik kanıtlar sayesinde elde edildi.

Anadolu'nun en büyük ikinci tümülüsü

Antik kent ve çevresinin en önemli özelliklerinden birisi de geniş bir alan üzerinde çeşitli ölçülerdeki tümülüslerle kaplı olması. Tümülüsler, Frig soyluları ve ileri gelen kişilerin mezarları olarak biliniyor. Frig uygarlığının başkenti olan Gordion'un çevresinde, 125 tümülüs bulunuyor.

Bu tümülüsler M.Ö. 9'uncu yüzyıldan M.Ö. 3'üncü yüzyıla kadar olan farklı dönemlere tarihleniyor. İçlerinden 45'i kazılırken 80'i ise hâlâ gizemini koruyor. Bunlar içerisinde en dikkat çeken ise Anadolu'nun en büyük ikinci tümülüsü ve ihtişamlısı olan Midas Tümülüsü. Tümülüsün kazısı 1957 yılında gerçekleştirildi. 300 metrelik çapa ve 53 metrelik de yüksekliğe

sahip. Bu tümülüsün altındaki ahşap mezar odası günümüze kadar bozulmadan ulaştı. Tümülüse girdiğinizde sizi 100 metrelik dar bir koridor karşılıyor.

Bu koridorun sonunda ise mezar odasına ulaşıyor. Demir parmaklıkların bulunduğu oda, binlerce yıllık ağaç kütükleri ile korunuyor. Aynı zamanda bu mezar odası, dünya üzerinde günümüze ulaşabilmiş en eski ahşap yapı örneği. Mezar odasında, çam, sedir ve ardıç olmak üzere üç farklı ağaç kullanılmış. Friglerde ölümler eşyaları ile gömülüyor.

Bu nedenle bu tümülüslerde tunç ve bakır kap, çengelli iğne, karyola, testi, ahşap masa gibi 310'a yakın eser çıktı. Bugün o bırakılan eşyaları Gordion ve Anadolu Medeniyetleri Müzesi'nde görebilmek mümkün. ■

❖ Gordion Müzesi

Avrupa finalisti müze

Gordion Antik Kentinden elde edilen eserlerin önemli bir çoğunluğu Polatlı'daki Gordion Müzesi'nde yer alıyor. Müze, 1963 yılında yaklaşık 250 nüfuslu bir köyde kuruldu. 1990'lı yıllarda eklenen depoları, laboratuvarı, görüntü ve bilgilendirme salonu, açık ve kapalı teşhiri, açıklama bilgileri ile Türkiye'nin önemli müzelerinden birisi haline geldi. Ziyaretçilerine kronolojik bir sergileme sunan Müze, 2000 yılında Avrupa'da "Yılın Müzesi Yarışması"nda finale kaldı. Müzede sergilenen eserler arasında Eski Tunç Çağı'ndan başlayarak Orta ve Geç Tunç çağlarına, Erken Frig Çağı'na ait çanak çömlekler, Erken Demir Çağı'na ait kabartmalı

ortostatlar, yine Erken Frig Çağı'na ait demir aletler yer alıyor.

Nasıl ulaşılır?

Müzenin ve antik kentin en yakınında bulunan yerleşim yeri Yassıhöyük Köyü. Köy, antik kente sadece bir kilometre uzaklıkta.

Antik kente ve müzeye gitmek için bu köye giden araçlara binilmesi yeterli. Yassıhöyük köyüne giden araçlar Polatlı'da rahatlıkla bulunabilir. Hususi araba ile de Polatlı ilçe merkezine 29 kilometre uzaklıkta yer alan Gordion müzesine ulaşmak için Ankara-Eskişehir kara yolunda Polatlı'yı geçtikten sonra yolun sağında kalan tabela ile Gordion Antik kentine ve burada bulunan müzeye ulaşmak mümkün.

Kral Midas'ın efsaneleri

Midas'ın yaşamı ve ölümü üzerine çok sayıda mitoloji bulunmaktadır. Bunlardan birine göre yaşamı boyunca acılar çekmiş olan Midas, "eşek kulak"larıyla ya da "dokunduğu her şeyi altına çevirmesiyle" ünleniyor. Midas'ın anne karnında bir hastalığa yakalandığı ve kulak kanallarının asimetrik olarak doğduğu belirtiliyor. Bir kulağın diğerinden çok daha yukarıda veya aşağıda olduğu görülüyor. Çirkin bir görünüm oluşturan bu hastalık Midas'ın kafatasında belirgin izler de bırakıyor. Halkından utanan Midas, sürekli olarak başına geçirdiği bir şapka ile geziyor. Kulaklarını hiçbir zaman göremeyen halkı ise, krallarının kulakları hakkında yorum yaparak, göremedikleri kulakları eşek kulağına benzeterek kralları hakkında dedikodu yapmaya

başlıyorlar. Mitolojiye göre Kral Midas'ın boğa kanı içerek intihar ettiği aktarılıyor.

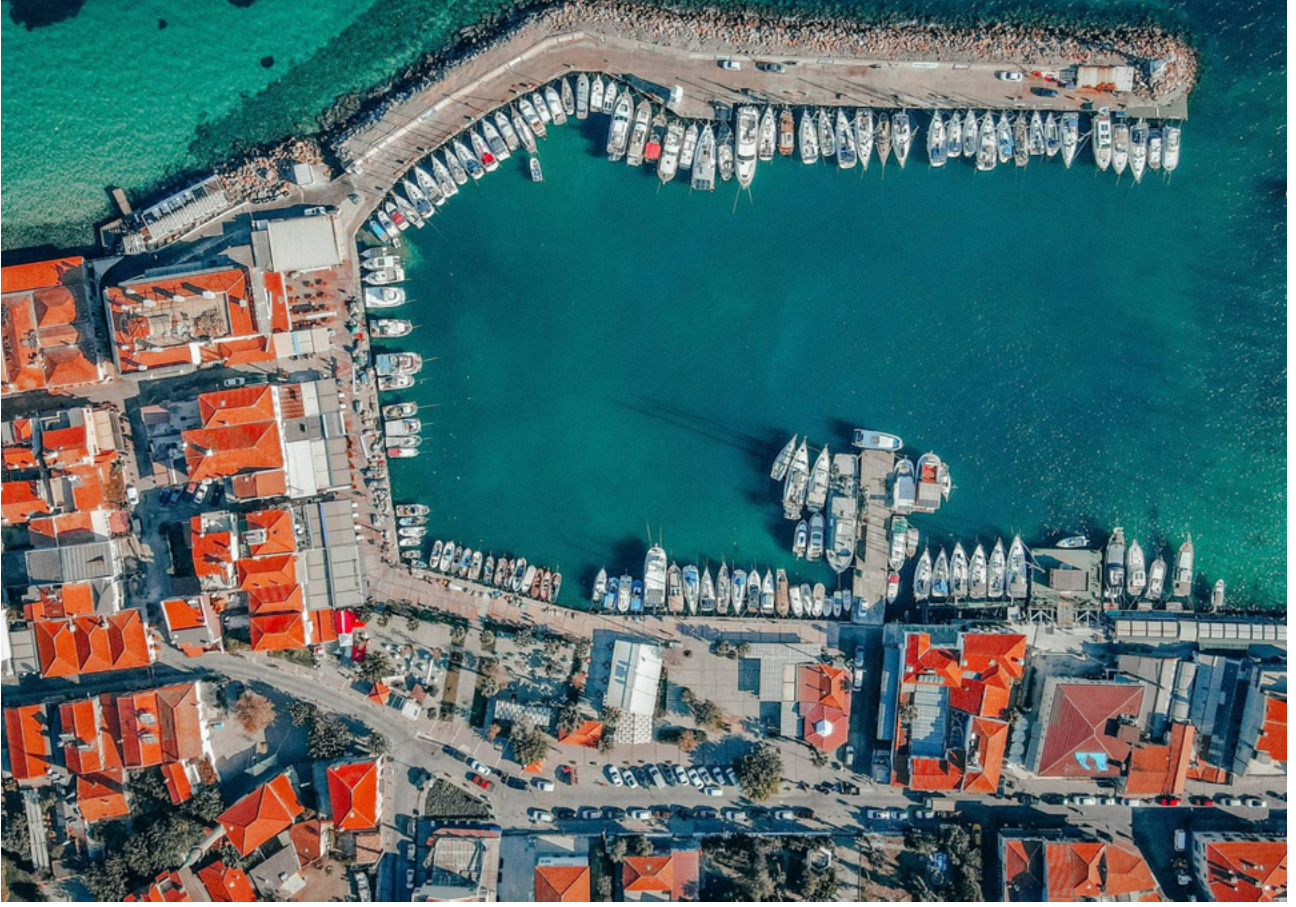
Dokunduğu altına dönüşüyor

Bir diğer efsaneye göre de Şarap Tanrısı Dionisos'un (Bacchus) yoldaşı Satiros, Frigya'yı gezerken Midas'ın gül bahçesinde uyuyakalıyor. Satiros'u bulup, 10 gün 10 gece sarayında ağırlayan Midas'ın konukseverliğinden etkilenen Dionisos, kralın bir dileğini gerçekleştireceğini söylüyor. Kral Midas da her dokunduğunun altına dönüşmesini ve böylece daha zengin olmayı istiyor.

Ancak yemek için dokunduğu yiyecekler, içecekler ve ünlü gül bahçesi bile altına dönüşünce, kral Dionisos'dan bu uğursuz gücü geri almasını istiyor.

❖ Midas'ın Kafatası

6 YILDIZLI İLÇE: URLA

YAZI
BERRİN TUNCEL BİRER

Michelin Rehberi müfettişleri, bir kısmı en iyi ürünü elde etmek için kendi tarlasını eken, yetmeyeni de Urla'nın kadim topraklarının kıymetini bilen üreticiden alan Urlalı şeflere yıldız yağdırdı. İlçe, 6 Michelin Yıldızlı restoranı ile gastronomi gezginlerinin rotasına girdi.

Çok değil, daha 10 yıl kadar önce 'fine dining' restoran açmaktan söz edenlere maceracı gözüyle bakılıyordu Urla'da. Kendi halinde yaşayıp, kaliteli göç alırken bir dizi ile ünlenen ilçede, "olmaz" denen her şey olmaya başladı...

Gastronomi dünyasının kaliteden ödün vermeyen not vericisi Michelin; başta kendilerine, sonra da bu verimli topraklara güvenerek en fazla 6 yıl önce restoran açan şefler sayesinde Urla'yı 6 yıldız ile gururlandırdı.

Toprakları binlerce yıldır tarım ile anılan, üç yanı lezzetli balık

yetiştiriciliğine uygun Urla'nın şefleri, Michelin Listesine girerek rüştünü ispat etti. Son yıllarda ardı ardına açılan şef restoranları, olağanüstü yemekler sunan restoranlara verilen 6 'Michelin Yıldızı' ile taçlandırıldı. Üstelik OD Urla'nın şefi Osman Sezener aynı anda iki restoranına birden yıldız alarak, dünyada bir ilki gerçekleştirdi.

Binlerce yıllık gastronomi yolculuğu

Bulunduğu coğrafyanın avantajından faydalanıp, en güzel

ürünler ile en lezzetli yemekleri yapan Michelin Yıldızlı şeflerin mekânı Urla'nın gastronomi yolculuğu, binlerce yıl önce başladı.

Zeytin ve üzüm ile ödüllendirilen topraklarında 7 medeniyete yuva olan Klazomenai (Bugünkü ismiyle Urla), Milat'tan Önce 10. yüzyılda Batı Anadolu'ya gelen İyon göçmenleri tarafından İyonya'nın 12 kentinden biri olarak kuruldu.

Verimli zeytin ağaçları, Klazomenai'yi zeytinyağı ticaretinde öne çıkardı. Yoğun üretimin ihtiyaç haline getirdiği tanımlanabilen en eski zeytinyağı işliğı, Milattan Önce

Urlice

USCA

6. yüzyılda bugünkü Urla'nın İskele Mahallesi'nde hizmete girdi. Aynı yüzyılın son çeyreğinde, özellikle zeytinyağı ihracatına dayanan canlı sanayi ve ticaret faaliyetleri başladı.

Klazomenai, en eski kültür tabakalarından itibaren deniz aşırı ticaret ilişkilerinin merkezinde olan güçlü bir liman kentiydi.

Tarihi boyunca İyonlar, Persler, Roma, Bizans imparatorlukları ile Osmanlı İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altına giren, Birinci Dünya Savaşı'nda üç yıl işgal altında kalan ilçe, farklı medeniyetlere ev sahipliği yaptı. Farklı kültürlerden gelen insanlarla iletişimin yanı sıra sahip olduğu dünyadaki tescilli üç karantina adasından biri sayesinde, Urlalı tarımsal ürünleri, özgün saklama yöntemlerini, hammadde çeşitlerini öğrendi. İlçenin tarımı, mutfak kültürü giderek zenginleşti, kartopu gibi büyüdü.

Gastronomi turizmine giden yol

Bu topraklar, geçmişte şarabı ile övünen Roma İmparatoru Domitianus'u kışkındıracak kalitede şarap üretti. Domitianus, Roma şaraplarından çok daha kaliteli şarap üreten İonya'nın rekabetine dayanamayıp, buradaki tüm

asmaların sökülmesini emretmiş. Üstelik, yerlerine yenilerinin dikilmesini de yasaklamış. Neyse ki Klazomenailileri örgütleyen sofist Skopelianus- yüzyıllar sonra Türklerin gönüllü sökeceğinden habersiz- imparatoru bu kararından caydırmayı başardı.

Urla'da, serin geceleri ve sabaha karşı denizden gelen nemi ile sulanma ihtiyacı olmayan, yüzde 45'e varan oranlarda su tutabilen kireçli toprağı, bağ sıralarının arasına kolayca giren Kuzey ve Güney rüzgarlarının küf hastalığını yok denecek kadar azaltması sayesinde yüzyıllarca sorunsuz şarapçılık yapıldı. Güneşli gün sayısının dünya bağcılık bölgeleri standartlarına göre çok daha yüksek olduğu Urla'daki bağcılık, İyonlar, Persler, Romalılardan günümüze sürdürüldü.

Evliya Çelebi *Seyahatname*'sinde "sarı, yeşil, kırmızı kuş üzümü, kadın parmağı, tergömler, kırıdına, kumla, rezaki, misket, bellece, alaca ve siyah üzüm" diye sıraladığı 37 üzüm çeşidi yıllar içinde azalsa da Urla'da yaşayanların çoğu 1923 yılındaki büyük mübadeleye kadar bağcılıkla geçindi. Ancak mübadele, Urla'nın binlerce yıllık bağcılığının sonu oldu. O dönemde Urla'da şarapçılığı gayrimüslimler

yapıyordu. Urla'dan ayrılan gayrimüslimler beraberinde bağcılık kültürü ile birlikte asma çubuğu da götürürken, mübadele ile Urla'ya gelenler, bu işi nasıl yapacaklarını bilmedikleri için ilk iş olarak bağları söktü. Yerine tütün dikti, tarımın başka dallarını seçti.

"Geçmiş geleceğe yapma girişi"

Urla, uzun süre leziz üzümlerine hasret kaldı. Ancak 2000'li yıllara yaklaşırken birçok aile bağ dikmeye başladı.

Urla'nın ilk şaraphanesini açan Bilge-Reha Öğünlü çifti, bağlarını 1997 yılında dikti. Eski bağ kulesini alıp, şaraphane haline getirdiler.

Can Ortabaş da 1996 yılında Urla'nın Kuşçular Köyü'nde bitki üretilip, arboretum kurmak için büyük bir arazi satın aldı. Bitki dikmek için arazideki taşları temizletirken, yamaçlarda eski bağ setlerini buldu, ardından yerin bir metre altında Klazomenai dönemine ait amforalar çıktı.

Şarap merakı nedeniyle şarap turizminin olduğu ülkelere sık sık giden ve şarabın küçücük kasabalara getirdiği gastronomiyi,

Şef Osman Sezener, OD Urla

agro turizmi, dolayısıyla yılın 12 ayında dolu otelleri görüp ülkesi için hep üzülen Ortabaş, yarımada'nın kaderinin de şarap ile değişebileceğini düşünüp heyecanlandı ve üç ortağıyla birlikte ilk bağı'nı 1998'de dikti, 2008 yılında da UZBAŞ'ın şarap üretimine başladı. Bunu USCA, MMG Şarapçılık, Mozaik izledi, şaraphane sayısı 7'ye çıkınca Urla Bağyolu Derneği kuruldu.

Bağ Yolu gastronominin önünü açtı

Urla adıyla ulusal ve uluslararası ödüller alınması, 'Urla Karası'nın Dünya Üzüm Atlası'na girmesi gibi gelişmeler, Urla'yı gastronomi ve şarapçılığa gönül verenler için önemli bir rota haline getirdi.

Artık turistler tatile gittiklerinde sadece doğa ve plajla yetinmiyor, oranın içinde gastronominin de yer aldığı kültürünü de tanımak istiyorlardı. O yöreye has gıdaları, yemekleri ve şarapları tatmak, bu yolla bir yerde yörenin kültürel fotoğrafını çekmek istiyorlardı.

Bu arada ilçeye yoğun göç başlayınca, Urla'nın zengin mutfağına sahip çıkmak için ilk harekete geçenler, evlerdeki mutfakların sahipleri oldu.

Mimar Bilge Bengisu Öğünlü öncülüğünde bir araya gelen

kadınlar, Urla Doğal Sofra Çatısı altında birleşti. Daha sonra dernekleşen Doğal Sofra, bu toprakların hâlâ sahip olduğu doğal mirası doğru kullanarak geleceğe taşımak için Ot Bayramı, Enginar Festivali gibi yörenin ürünlerinin korunması, değerlendirilmesi sağlayan etkinliklere öncülük etti.

Bu girişimler sayesinde Urla'nın zeytini, bağları, lezzetli sakız enginarı, bamyası, otları ile kadim tarımı mümkün olduğunca korundu. Tarım ürünlerine kolay ulaşım, yarımada'nın tam kararında tuz oranına sahip denizinin ürünlerinin lezzeti birbirinden değerli şefleri bu ilçeye çekti.

Michelin Rehberi listesine giren şef restoranları ardı ardına açıldı.

Michelin ile dünyada ilk

Otomobil lastiği şirketi Michelin, 1889 yılında otomobil ile daha çok seyahat edilmesini özendirmek için sürücülere güzel yemek yiyebileceği, konaklayabilecekleri mekânların işaretli olduğu rehber dağıtmaya, 1931 yılında da en iyi yemeği yapanlara yıldız vermeye başladı.

Bu yıl ilk kez İzmir ve Bodrum'u da seçkisine alan Michelin, Urla'ya 3'ü Michelin Yıldızı, 3'ü yeşil yıldız olmak üzere 6 yıldız verdi, 6 restoran

dünyanın gastronomi haritasına girdi.

Kendi sitesinde Michelin yıldızı almak için sıraladığı önerilerine "Harika yemek pişirmek harika malzeme ile başlar" diyerek başlayan Michelin Rehberi müfettişleri, bir kısmı en iyi ürünü elde etmek için kendi tarlasını eken, yetmeyi de Urla'nın kadim topraklarının kıymetini bilen üreticiden alan Urlalı şeflere yıldız yağdırdı.

Osman Sezener'e iki yıldız

İsmi ateşten almış OD Urla'nın sahibi şef Osman Sezener, seçkisine ilk kez Urla ve Bodrum'u ekleyen Michelin'den hem OD Urla hem de Bodrum Kitchen restoranları ile yıldız alarak, bir ilki gerçekleştirdi. Dünyada aynı anda iki restoranına birden yıldız alan ilk şef oldu.

Osman Sezener, babasının 17 dönüm zeytinliğinde hizmete açtığı OD Urla'da, tam bir doğaya saygı resmi çizdi. Binada duvar kullanmadı. Sadece 4 zeytin ağacının yerini değiştirerek inşa ettirdiği, her yanı camlarla çevrili restoranda, misafirler doğanın cömertçe sunduğu güzellikleri seyrederek yemeğinin tadını çıkarıyor.

Toprağının köklerinden beslenen mutfakta odun ateşinde pişen

yemeklerinde, kendi sıkıdığı yağını, gerek OD Urla'nın bahçesinde gerekse ailenin diğer arazilerinde yetişen otları, sebzeleri kullanıyor. Bu arada Urlalı üreticilerden de hatırı sayılır miktarda ürün alıyor.

Misafirler arazinin büyüklüğüyle kıyaslanınca bayağı mütevazı kalan restorana yürürken, görsel şenlik başlıyor. Fransa'dan 6 ayda bir gelen danışmanın kontrolündeki "şık tarlanın" (gerçekten tarlanın da şık olabiliyormuş) iki yanını süslediği yoldan geçenler gördükleri, misafirlere biraz sonra bu baharatlar, otlar, sebzeler kullanılarak pişirilecek leziz yemekler hakkında epey ipucu veriyor. Sezener, doğduğu toprakların, denizin verdiği malzemeleri tüm şeffaflığı ile sergilediği mutfağında odun ateşinde pişiriyor.

Tarladan sofraya kısa seyahat şefin müthiş vizyonu, pişirme tekniklerine hakimiyeti, yeteneği ile birleşince, OD Urla'nın Michelin tarafından bir Michelin Yıldızı, bir de Michelin Yeşil Yıldızı ile ödüllendirilmesi pek sürpriz olmuyor. OD Urla, hem "kendi kategorisinde çok iyi restoran" hem de doğaya saygısı, sürdürülebilirliği ile rol model restoran ödülünü fazlasıyla hak ederek kazanıyor.

OD Urla'nın sahibi Osman Sezener, ayrıca Bodrum'da açtığı Kitchen ile de Michelin Yıldızı alarak, bir Michelin rekoru kırdı. Michelin, ilk

kez bir şefin iki restoranına birden aynı anda yıldız vererek, Sezener'i dünya rekortmeni yaptı. Babadan 41 yıllık restorancı Sezener'in babasının 1979 yılında kurduğu Pizzeria Venedik de Michelin'in tavsiye listesinde yer aldı, Michelin Rehberine girdi. Sezener, üç mekânı ile Michelin'den dört ödülün sahibi oldu.

Michelin'in ilk Sommelier ödülü

Michelin'in yıldız ile ödüllendirdiği Urla şef restoranlarından birisi de Vino Locale.

Ozan ve Seray Kumbasar'ın ilk günlerde ailelerinin dahi bulmakta zorlandığı restoranları, Michelin müfettişlerinin gözünden kaçmadı. Kuşçular'da eski bir salatalık tarlasında inşa edilen, İtalyan restoranlarını çağrıştıran 8 masalık restoran, bir Michelin Yıldızı, bir Michelin Sommelier (Şarap üretimi, saklanması, servisi ve yemeklerle uyumu konusunda derin bilgisi olan ve fine dining restoranlarda bu konuda danışmanlık yapan kişi) Ödülü, bir de Yeşil Yıldız aldı.

Michelin Rehberinin İstanbul, İzmir, 2024 seçkisi ile birlikte ilk kez açıklanan Michelin Sommelier Ödülü, Vino Locale'nin sahiplerinden Seray Kumbasar'a verildi. Urla'daki restoranlarının inşaatı başladığında şarap ile sadece içmek dışında bir ilişkisi

olmayan Seray Kumbasar, inşaat süresinde, yabancı dil bilen eleman ihtiyacı olan komşu USCA Şarapçılık'ta çalışıp, karşılığında şarapçılığı öğretilmesini istedi. Ardından, İngiltere menşeli dünya genelinde geçerli olan bir akademinin şarap konusunda detaylı eğitim programında 3'e kadar gelip, kör tadımından geçmişken, Michelin'in böyle bir ödülü olduğunu dahi bilmediği Sommelier Ödülü'ne layık görüldü.

Tabii iyi eğitim her konuda başarıya giden yolu kısaltıyor, ama Seray Kumbasar "Sommeliyerlik iki artı iki dört gibi bir şey değil. Misafirin gelişini, oturuşunu, eşiyle kavga mı etmiş, çok mu mutlu, özel bir günü mü kutluyor onları inceleyerek neyi tavsiye edeceğinize karar veriyorsunuz" diyor. "Deniz ürünleri ile beyaz şarap önerilir" kalıbına da "Deniz ürünü ile öyle bir ters köşe kırmızı şarap içersiniz ki hayatınız boyunca unutamazsınız" diye karşı çıkıyor.

Michelin Yıldızı Ozan Kumbasar'a

Topu topu 60 metrekarelik Vino Locale'ye üç ödül sığdıran Kumbasar'lara, Michelin'in en büyük ödülü olan Michelin Yıldızı'nı ise Uluslararası Ticaret ve İşletme mezunu olmasına rağmen akli hep mutfakta olan Ozan Kumbasar getirdi.

✓ Şef Ozan ve Seray Kumbasar çifti, Vino Locale

Şef Osman Serdaroglu, Teruar

Henüz 7 yaşındayken annesinin çok sevdiği parfesini göstererek, “Anne benim bir gün restoranım olacak bu parfeyi menüye koyacağım” diyen Ozan Kumbasar’ın bölgedeki ilk şef restoranının menüsünde parfe hiç değişmeyen tatlı olarak yer alıyor. Amerika’da aşçılık okuma isteği ailesi tarafından reddedilen Ozan Kumbasar, üniversiteden mezun olur olmaz Hyatt Regency’de çalışmaya başlıyor. Akşamları da pişirdiği yemeklerle neredeyse bugün restoranda ağırladıkları müşteriler kadarını evlerinin dev masasında ağırlıyorlar. Ardından 1,5 yıl yaşadıkları Tayland’da çeşitli restoranlarda çalışan Ozan Kumbasar’ın Vino Locale’deki her tabağında biraz Uzak Doğu esintisi hissediliyor.

Ozan Kumbasar, Vino Locale’e gelen müşterilerine de evine gelen misafirlerine hazırlar gibi tüm yemekleri kendisi pişiriyor. Tabii 8 masa olunca bu yemek yapma tutkusundan dolayı evinde her akşam 20-30 kişiye yemek ikram eden Ozan Kumbasar için çok zor olmuyor. “Amacımız para kazanmak değil, öyle olsa bahçeye birkaç masa daha atar, daha çok kazanırdık” diyen Kumbasar, hep en iyiyi sunarak zirvede kalmayı hedefliyor.

Vino Locale’nin mutfağında, sadece çevre üreticilerden alınan ürünler kullanılıyor. Deniz mahsulleri de civardaki balıkçılardan temin ediliyor. Mutfaktan çıkan sebzeler, otlar da çevredeki hayvan üreticilerine gönderiliyor. Çevre üreticilerden aldıklarıyla oluşturduğu muhteşem menüsü ve mutfaktan çöpe giden yolu ortadan kaldırması ile de Michelin Yeşil Yıldızı’nı hak ediyor Vino Locale.

Teruar Urla, Osman Serdaroglu

İtalyancası yeterli olmadığı gerekçesi ile araya tanıdık sokarak girebildiği ALMA La Scuola Internazionale di Cucina Italiana’dan İtalyanları ardında bırakarak mezun olduktan sonra bu ülkede iki Michelin Yıldızlı iki şefin restoranlarında çalışırken yıldız hayali kurmaya başlamıştı Osman Serdaroglu.

Çocukluğundaki geniş aile masalarını bulduğu Güney İtalya’nın toprağa sınıksız bağlı mutfak kültürünü Urla’da yaşatmak için daha 4 yıl önce açılışını yaptığı Teruar’da aldı ‘Michelin Yıldızı’nı. “Ben buranın mutfağının çizimini rüyamda yaptım. Mimarlara

anlatıyordum şurada şu olacak, burada bu olacak, tezgah bu kadar uzun olacak, fırın burada olacak diye o gördüklerimle, o hayalle kuruldu” diye anlattığı Teruar’ı kurarken henüz Michelin’in Türkiye’ye gelip gelmeyeceği dahi belli değildi. Ancak disiplini bildiği o yolda koydu. “Michelin gelmeseydi de yine böyle olacaktı. Bu nasıl olmak istediğinle alakalı” derken, aslında mutfakta ilk günden itibaren Michelin adayı bir şef olarak çalıştığı anlaşıyordu.

Çalışan annenin oğlu olarak lise yıllarında tost yaparak başlayan yemek pişirme macerası, geniş aile masalarını süsleyen yemeklerinin aldığı alkışla tutkuya dönüşen Osman Serdaroglu, İtalyan şeflerden sadece yemek yapmayı değil, iyi malzemeye saygıyı, aşkı da öğrendi.

Bu bilgisi Serdaroglu’nu, bağların arasında, üreticilerle komşu, “Deniz ürünlerini balıkçı Ali abisinin, kuşkonmazı Onur’un, enginarı Mustafa Kırdık’ın restorana kasa ile getirdiği”, ürününün bir kısmı da kendi tarlasından gelen, çalışanlarının tamamı gençlerden oluşan Teruar’da Michelin Yıldızı’na kavuşturdu.

Osman Serdaroğlu, etkilendiği İtalyan mutfağını Akdeniz mutfağı ile harmanlayıp, bamyayla, enginarla, herkesin bildiği malzemelerle şaşırtıyor misafirlerini. Michelin Yıldızı'nı korumanın, almaktan da büyük sorumluluk olduğunu bilerek çalışıyor.

İki 'Bib Gourmand' da Urla'ya

Michelin Rehberi'nin kaliteli, fiyatına kıyasla en iyi yemeği sunan restoranlara verdiği "Bib Gourmand" ödülleri de sahibini Urla'da buldu.

Urla'nın 160 yıllık sinemasında, taş duvarlar arasında tarih ile bugünü bir araya getiren HİÇ Lokanta, Şef Ekin Can Kün ile Michelin Rehberi'nin ulaşılabilir çok iyi yemeklere verdiği Bib Gourmand ödülünü aldı.

Tarihi binadaki yine tarladan sofraya en kısa yoldan ulaşan yerel tatların yorumlandığı modern mutfağın sahibi HİÇ, Yeşil Yıldız ile de ödüllendirildi.

Henüz binanın yapım aşamasında sürdürülebilir lokanta olmayı hedefleyen HİÇ Lokanta'nın sahibi Duygu Özerson Elektar, eski bir

Rum Sineması'ndan bugüne getirdiği lokantasının Amerikan servislerinin restoranın istinat duvarlarında kullanılan destek tahtalarında kullanıldığını, sandalyelerin ikinci el toplandığını, lokantada asla plastik ürün kullanılmadığını, yağmur sularının bulaşıktaki değerlendirildiğini anlatıyor.

Mutfakta kullanılan tüm ürünler HİÇ'in 'yenilenebilir orman' diye tanımlanan 2 bin 600 dönümlük arazisinden karşılanıyor. Bu arazide 60 bin zeytin ağacının yanı sıra yabani otlar, yabani meyveler, baharatlar da yetiştiriliyor.

Beğendik Abi

Urla'nın Michelin Rehberi'ne giren restoranlarından birisi de 40 yaşından sonra restoran açan Handan Kaygusuzer yönetimindeki Beğendik Abi. Yemekleri anne mutfağından çıkmış hissi veren Beğendik Abi'de, Handan Kaygusuzer'in Urla'nın topraklarına, Türk mutfağına saygısı hemen fark ediliyor.

Urla'nın sakız enginarının kaybedilmemesi, hatta tüm ülkeye

tanıtılması için Enginar Festivali yapılmasını ilk öneren kişi olan Kaygusuzer'in Beğendik Abi Lokantası da fiyatına göre en iyi yemekleri sunan restoranlara verilen Bib Gourmand ödülüne layık görülerek Michelin Rehberinde yerini alıyor.

Urlalı Şef Onur Canbulat da geleneksel Ege yemeklerini kendi yorumu ile sunduğu, asma yaprakları arasında yemek yiyebileceğiniz Levan ile Michelin Guide'in 2024 'tavsiye listesi'nde yerini alarak, Michelin müfettişlerinin radarına girmiş görünüyor.

Doğru topraklarda benzer hayallerle kurdukları mutfaklarında bilgilerini, vizyonlarını, yeteneklerini katarak yaptıkları yemeklerle Urla'yı Michelin Yıldızları ile parlatan tutkulu şefler, yıldızların peşini bırakmayacak gibi görünüyor. Ancak Urla'yı gastronomi gezginlerinin radarından çıkarmamak için tüm şeflerin de dediği gibi doğaya sahip çıkmak gerekiyor. ■

✍ Şef Ekin Can Kün, HİÇ lokanta

✍ Handan Kaygusuzer, Beğendik Abi

SEVGİLİ BİR YAZARIN ARDINDAN: MARIO LEVI

YAZI
ASUMAN KAFAOĞLU-BÜKE

Mario Levi'nin romanlarında bu türden bir optimizm buluruz. Bu kitabın ithaf yazısında da *"Bu ülkenin değişebileceğine inanan 78 Kuşağına... İsyanların saflığı için..."* yazmış. Bu satırlar sadece bu romanın değil, belki de Levi'nin dünya görüşünün bir özeti.

Bir insan kendi vatanında yabancılık hissederi mi? Kendini evinde hissetmesi engellendiğinde mutlaka hissederi.

Bu bazen siyasi görüşleri yüzünden dışlanmış olduğu için, bazen hayallerini gerçekleştirmesine izin vermeyen bir toplumsal yapının içinde yaşadığı için ama bazen de ülkenin azınlığına ait bir dine ya da kültüre sahip olduğu için olabilir.

Geçmiş bir zamanda, bir tanıdığım, sevgili yazar Mario Levi için *"Türkçesi güzel ama"* dediğinde ne tür bir dışlanmaya itildiğini düşünüp çok üzölmüştüm. Aslında onun ailesi bu topraklarda benim sülalemden çok daha uzun bir zamandır yaşıyordu. Ben, ailemin İstanbul'a yerleştikten sonra doğan

ilk nesliyim, Mario Levi'nin ailesi ise nesillerdir İstanbullu; ama bu şehre çok sonradan gelenlerin önceki kültürleri yok sayması, hatta yok etmesi yıllardır tanık olduğumuz bir gerçek.

Anadolu'nun güzelliği, halkların yüzyıllar boyunca kaynaşarak yaşadığı topraklar olmasından gelir. Bunu en güzel romanlarda, şiirlerde ve müziklerimizde görürüz. Yaşar Kemal'in mübadelede yaşadığı toprakları terk etmek istemeyen kahramanı Vasili gibi, bu ülkenin rengi, zenginliği, dili hep bu ortak yaşamdan gücünü almıştır. Edebiyatımıza bu dil zenginliğini verdiği için özellikle çok değerlidir Mario Levi.

Ben onu ilk *"İstanbul Bir Masaldı"* (1999) romanıyla tanıdım. Daha önce yazdıklarını, bu romandan sonra merak ederek okudum. Altı yılda tamamladığı romanında, İstanbullu Musevi bir ailenin cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren altmış-yetmiş yıllık yaşamını anlatır. Nesiller boyu süren aile hikâyelerinin edebiyatta yeri ayrıdır. Bir tür aile destanı ya da saga denir bu romanlara. Uzun soluklu anlatı içinde değişen toplumsal yapı, siyasi gerçekler ve kısacası değişen dünya arka planda görünür hep. Mario Levi *"İstanbul Bir Masaldı"* da yakın tarihimizi bir ailenin hikâyesi üzerinden anlatıyor. Bu roman 2000 yılında Yunus Nadi roman ödölünü kazanmış ve yazarın geniş okur kitlesine ulaşmasını sağlamıştı.

Bundan sonra onun romanlarını heyecanla bekleyenler arasına girmiştım. Detaycı ve akıcı, çok özgün bir anlatıya sahipti romanları. Kendisiyle sohbet ederken de yumuşacık sesiyle inceliklere ne denli meraklı olduğunu görünce, kaleminden kişiliğinin aktığını düşündüğüm yazarlarımdan biri oldu.

Sonraki romanı “*Lunapark Kapandı*” bir erkeğin orta yaş krizini anlatıyordu ama yine arka planda ülkenin siyasi gerilimleri vardı. Ve tabii yine İstanbul romanın kahramanlarından biriydi. Bu romanda Büyüka'dı'yı merkez edinmişti. Karısı ve sevgilisi arasında sıkışmış roman kahramanı aslında bize doğrudan hikâyesini anlatmıyordu, anlatmak istediği hikâyesini anlatıyordu. Bu ender rastladığım bir üst metin tekniğiydi ve şaşırtıcı olduğu kadar karmaşıklık yaratıyordu. Başka deyişle romanın temelinde yaşanmışlık ya da kurgu değil, anlatı vardı; roman kahramanları yaşadıkları olayların nasıl anlatılabileceğini düşünerek tepki veriyorlardı. Bu teknik sayesinde yazar, okur ile farklı bir diyalog içine girmeyi başarıyordu. Hem de karmaşa dediğim katmanlı anlatı da romana derinlik kazandırmıştı.

Mario Levi'nin kadın kahramanları gelişmiş, kişilik sahibi, hayranlık duyulacak kadınlardır. Ayrıca edebiyat tarihinden eserlere göndermelerle doludur. “*Lunapark Kapandı*” da sevgililerin ikinci buluşmasında anlatılan öykü buna güzel bir örnek oluşturur: bu

hikâyede iki kadın tanırız, Jülyet ve onun yirmili yaşlarındaki kızı Nora. Jülyet (ya da Juliet) hepimizin bildiği Shakespeare kahramanı, Nora ise Ibsen'in “*Bebek Evi*”nin Nora'sı. Mario Levi bu küçük ara öyküde edebiyat tarihinin bilinen iki kahramanını kullanarak karakterlere derinlik kazandırmış ve bu öyküyü romanın can alıcı noktasına yerleştirmiş. Bu sayede sadece roman içindeki kişilikleriyle değil, yazarın zihnimizde yarattığı göndermelerle de canlanıyor karakterler.

Romanı okudukça lunaparkın belki de hayatın eğlenceli ve özellikle de cinsellikle bağlantılı hazlarını simgelediği izlenimi ediniyoruz. Romandaki arzulanan kadın, lunaparkın ta kendisi.

Benim en sevdiğim Mario Levi romanı ise 2009 yılında yayımlanan “*Karanlık Çökerken Neredeydiniz?*” Başlığındaki soruyu tüm yaşlılarına, çağdaşlarına ve arkadaşlarına sorduğunu düşünmeden edemedim. Roman, elli yaşlarındaki kahramanın eski dostlarını bulmayı aklına koymasıyla başlıyor. Amacı dostlarıyla bir araya gelerek lisede sahneye koydukları “*İstanbul Hayatım*” adlı oyunu yeniden sahnelemek.

İlk başta o yıllardaki en yakın arkadaşı Necmi'yi buluyor. Dostlukları bıraktıkları yerden hiç bozulmamış şekilde devam ediyor. Necmi siyasi düşünceleri yüzünden ağır işkence görmüş, hapis yatmış bir devrimci. Hayatını artık turist rehberliği yaparak kazanıyor. İzak ile

Necmi diğer arkadaşlarının peşine düşüyorlar ve hayatın onları attığı köşelerden bulup çıkartıyorlar.

Bu gençlerin her birinin acı öyküsü var. Bazıları İstanbul dışında yaşam kurmak zorunda kalmış. Aile sorunları, aşk ya da siyaset onları dünyanın bir taraflarına savurmuş. Tam anlamıyla karanlık çökünce birbirlerini kaybetmiş, yollarını şaşırmış ve bu yüzden köklerinden kopmuşlar.

Mario Levi siyasi darbeleri ve azınlıkların dışlanmasını karanlık ile simgeliyor. Gerçekten de romandaki karakterlerin hayatlarına bir karanlık gibi çöküyor adaletsiz tarihimiz. Birbirlerini otuz yıl sonra bulan dostlar, acı geçmişlerini ve karanlığın çöküşünü anlattıktan sonra birlikte rakı içmeye gidip, Fenerbahçe maçı seyrederek kurtlarını döküyorlar.

Mario Levi'nin romanlarında bu türden bir optimizm buluruz. Bu kitabın ithaf yazısında da “*Bu ülkenin değişebileceğine inanan 78 Kuşağına... İsyanların saflığı için...*” yazmış. Bu satırlar sadece bu romanın değil, belki de Levi'nin dünya görüşünün bir özeti. İstanbul da her geçen gün rengini, mozağini, çoksesliliğini yitirişle yer alıyor romanda.

Mario Levi'yi kaybettiğimizden beri onun dostları, okurları ve televizyon ve radyo programlarını izleyen hayranları hep yumuşacık sesinden, hoşgörülü kaleminden ve duygulu anlatısından söz ettiler. Onu hep bu güzel ve sadece ona has olan bu özellikleriyle hatırlayacağız. ■

AYLA ALGAN

Sanatla geçen bir ömür

YAZI
YASEMİN SAYAR

Müzik ve tiyatro sanatlarını iç içe yaşayan bir sanatçı olan Ayla Algan, Türkçe dışında Almanca, Fransızca, İngilizce şarkılar söyledi, albümler yaptı. Turizm Bakanlığı'nın isteği üzerine Yunus Emre'nin 650. yıl dönümü için bir albüm hazırladı.

Sanat dünyasından parlak bir Yıldız daha kaydı... 2024'ün ilk günlerinde Devlet Sanatçısı ve UNICEF Onur Ödülü sahibi Ayla Algan'ı sonsuzluğa uğurladık. Yarattığı karakterler, söylediği şarkılarla hep hatırlanacak usta sanatçının yaşamının izinden giderken, dönemin sanat hayatından da söz etmekte yarar var.

Sanat ile iç içe bir çocukluk...

1936'da İstanbul'da doğan Ayla Algan, Girit göçmeni bir ailenin tek çocuğu. Sanatla ilişkisi stilist, ressam ve heykeltıraş olan annesi Nevzat Hanım sayesinde daha çocuk yaşlarda başlar. Çocukluğu

Osmanbey, Beyoğlu ve Büyükdade'da geçen Algan, farklı kültürlerle tanışır. Bir söyleşisinde o yılları şöyle anlatıyor:

"Bizim evimiz hep müzik, dans ve sanat doluydu. Annem yurt dışından her dönüşünde burada olmayan plaklar getirir, oralarda gördüğü son dansları yapardı. Ben de duvara tutunarak o hareketleri yapmaya çalışırdım. O dönemde Ada'da başta Rumlar, Ermeniler, Yahudiler ile daha az sayıda Türk aileler yaşırdı. Bu çok kültürlülük içinde büyüdüm ben."

Algan, çocukluğunda piyano, bale ve şan dersleri alır. 5 yaşında başladığı piyano öğrenimini lise

öğrenimi için Fransa'ya gidinceye kadar 11 yıl boyunca sürdürür. Ortaokulu İstanbul'daki Notre Dame de Sion'da, liseyi Fransa'daki Versay Lisesi'nde okur. Lise öğrenimi devam ederken tanıştığı Beklan Algan ile 1957'de evlenirler.

New York, New York...

Ayla ve Beklan Algan evlendikten kısa bir süre sonra eğitim için New York'a taşınırlar. Beklan Algan babasının işlerini devralmak için Maden Arama Mühendisliği okuyacaktır, aynı zamanda büyük bir maden şirketinde çalışmaya başlar. Bir yıl sonra iş için Niagara Falls'a taşınırlar. Ayla Algan 'Yaratıcı

Oyuncu Yaratıcı İnsan' kitabında o günleri şöyle anlatıyor: "Bütün eğlencemiz, cumartesi günleri bir Hint lokantasına gitmekti, onun da yemekleri hep acı biberli, baharatlıydı. Oysa New York'tayken bir sürü eğlencemiz vardı. Gece son seans sinemaya giderdik." Sonrasında, buradaki tekdüze yaşama daha fazla dayanamayarak New York'a geri dönerler.

İkisinin de aklında tiyatro yapmak vardır. Actor Studio Actor's Repertuary Theatre's of Broadway'de sahne eğitimi almaya başlarlar. Algan o dönemi bir söyleşisinde şöyle anlatıyor:

"Elia Kazan, Lee Strasberg, Joshua Logan hocalarımızdı. Marlon Brando başta olmak üzere Montgomery Clift, Julie Harris, Eli Wallach, Karl Malden, Patricia Neal, Mildred Dunnock, James Whitmore ve Maureen Stapleton gibi aktörler de burada eğitim almıştı. Marlon Brando ve Marilyn Monroe bizden önce eğitim almışlardı ama zaman zaman gelir, bir tipten bir tipe geçmek, alt benlerini temizlemek için çalışırlardı. Actors Studio vakıf gibi bir yerdı."

Sinema yazarı Burçak Evren'in, 2016'da yayınlanan 'Ayla Algan' kitabında sanatçının Amerika'da okulu bitirir bitirmez film teklifi

aldığı, ancak çeşitli sebeplerden kabul etmediği anlatılır: "Off-Broadway'de oyunlara dahil olan Ayla Algan, o sırada pek ünlü olmayan Tony Curtis'in çalışmasında ona eşlik ederken bir ajans sahibinin dikkatini çeker. Ajans sahibi, Algan'a Fanny Brice'in hayatını anlatan Funny Girl adlı filmde oynamasını teklif eder. Brice'in bu rol için tek koşulu kendisine benzer biri tarafından canlandırılmaktadır ve Algan bile o dönem kendini Brice ile benzetmektedir. Fakat Algan'ın önüne 8 yıllık bir kontrat konmuş ve Marlon Brando da 'Önüne öyle ağır koşullar sürerler ki, satın alamazsın kendini' deyince anlaşma olmamıştır. Rolü Ayla Algan ile benzerliği şaşırtıcı olan Barbra Streisand oynar." 1960 yılında Amerika'da tiyatro eğitimlerini tamamlayan Algan çifti Türkiye'ye döner.

Darbeler arası tiyatro

1960'lar Türkiye için büyük değişimlerin olduğu dönemdir. Bu değişimler tiyatro alanında da kendini gösterir. Şehir Tiyatroları'nın başına yeniden Muhsin Ertuğrul getirilir. Dönemin genç oyuncularını yanına alarak tiyatroya yeni bir soluk getirmeyi amaçlayan Ertuğrul; Ayla Algan, Beklan Algan, Genco Erkal, Tunç Yalman, Şirin Devrim, Engin

Cezzar, Nüvit Özdoğru, Zihni Küçümen, Ergun Köknar, Çetin İpekkaya, Güngör Dilmen, Mengü Ertel, Duygu Sağıroğlu gibi isimleri Şehir Tiyatroları'nın kadrosuna alır. Beklan Algan yönetmen, Ayla Algan da oyuncu olarak çalışmaya başlar. 1961'de 'Tarla Kuşu' oyunu ile tiyatrodaki ilk rolünü oynar.

Şehir Tiyatroları'nda Aziz Nesin, Çetin Altan, Cahit Atay, Melih Cevdet, Oktay Rifat, Recep Bilginer, Orhan Asena, Adalet Ağaoğlu gibi genç Türk yazarların oyunları ilk kez sahnelenir. Tiyatroyu geniş kitlelere ulaştırabilmek için 1960'ta Kadıköy Tiyatrosu, 1961'de Üsküdar ve Fatih tiyatroları, 1962 yılında da Zeytinburnu Tiyatrosu ile Rumeli Hisarı surları içindeki açık hava tiyatrosu açılır. Yeni açılan Rumeli Hisarı sahnesinin ilk oyunu Muhsin Ertuğrul'un yönettiği 'Hamlet' olur. Ayla Algan oyunda hem Ophelia hem de Hamlet karakterlerine hayat vererek dikkatleri üzerine çeker. Ardından 'Sinekler' ve 'Fizikçiler' oyunları gelir. 1964 yılında Beklan Algan'ın yönettiği, Ayla Algan'ın başrolde olduğu, Brecht'in 'Sezuan'ın İyi İnsanı' adlı oyununun sahnelenmesi komünizm propagandası yapıldığı gerekçesiyle protestolara neden olur ve bu tartışmalarla başlayan süreç, 1966'da Ertuğrul'un görevine son verilmesine yol açar. Beklan ve Ayla

✓ Ayla Algan ve Beklan Algan, Sinekler oyunu, 1961-1962

“

Türkiye için büyük değişimlerin olduğu 1960'larda Muhsin Ertuğrul, tiyatroya yeni bir soluk getirmeyi amaçlar. Ayla Algan ve Beklan Algan Şehir Tiyatroları'nın kadrosuna dahil olur.

”

İstanbul'un Gözleri Mahmur (Yeni Zaman - Eski Hayat) - 1994

Algan da istifa ederek Şehir Tiyatroları'ndan ayrılır.

Şehir Tiyatroları'nda bu gelişmeler yaşanırken, 1961 Anayasası ile birlikte Türkiye'de özgürlüklerin genişlemesi tiyatro dünyasında yeni açılımlara kapıyı aralar. 1953 yılında İstanbul Üniversitesi Talebe Birliği Gençlik Tiyatrosu'nda ilk tiyatro deneyimini yaşayan gençler kendi tiyatrolarını kurmaya başlar. Atila Alpöge, Can Kolukısa, Haldun Dormen, Genco Erkal, Metin Serezli, Nisa Serezli, Cüneyt Türel, Erol Keskin, Suna Keskin gibi dönemin genç tiyatrocuları 'Gençlik Tiyatrosu'nun tiyatro dünyamıza kazandırdığı sanatçılar arasındadır. Türk tiyatrosunun 'Devlet' ve 'Şehir' Tiyatrosunun egemenliğinden kurtulması bu gençlerin çabalarının sonucudur. Arena Tiyatrosu, Kent Oyuncuları, Gülriz Sururi-Engin Cezzar Tiyatrosu, Dormen Tiyatrosu, Ulvi Uraz Tiyatrosu, Gazanfer Özcan-Gönül Ülkü Tiyatrosu, Tefik Gelenbe Tiyatrosu, Dostlar Tiyatrosu, Gen-Art Tiyatrosu, Devekuşu Kabare Tiyatrosu gibi tiyatrolar tiyatro dünyamıza büyük bir zenginlik kazandırır.

60'larda İstanbul'da tam bir tiyatro patlaması yaşanmaktadır. 70'lere geldiğimizde bu tiyatroların büyük bir kısmı kapanırken, Ali Poyrazoğlu Tiyatrosu, Anadolu Çocuk Oyunları Tiyatrosu (AÇOK), Altan Erbulak,

Füsun Erbulak ve Nevra Serezli'nin kurduğu Çevre Tiyatrosu, Pekcan Koşar Tiyatrosu, Nisa Serezli-Tolga Aşkiner Tiyatrosu gibi yeni tiyatrolar kurulur. Ayla Algan da bu dönemde Kent Oyuncuları'nda 'Üç Kuruşluk Opera', Dostlar Tiyatrosu'nda 'Rosenbergler Ölmemeli' oyunlarında oynar.

Muhsin Ertuğrul 1966'da, Haldun Taner, Ayla ve Beklan Algan ile birlikte LCC Tiyatro Okulu'nu kurar. 1969'un sonlarına kadar bu okulda Rutkay Aziz, Taner Barlas, Macit Koper, Cezmi Baskın, Meral Çetinkaya gibi isimler yetişir. Tasarımcı Tuncay Çavdar Beklan Algan'ın önerisi ile Türkiye'de örneği olmayan devingen bir sahne kurar. Bu sahnede sergilenen 'Marat-Sade' büyük ilgi görür.

1974 yılında Muhsin Ertuğrul Şehir Tiyatroları'nın başına yeniden getirildiğinde Ayla ve Beklan Algan'ı da yanına alır. Ödenekli tiyatromuzdaki ilk eğitim birimi olan 'Tepebaşı Deneme Sahnesi'ni kurarlar amaçları yeni ve öncü tiyatro uygulamalarını gerçekleştirmektir. Sahne, 22 Haziran 1975'te Zeynep Oral'ın kaleme aldığı 'Adsız Oyun' ile perdelerini açar. Bertolt Brecht'in 'Cesaret Ana ve Çocukları' (1977), Peter Weiss'in 'Marat-Sade' (1978), Shakespeare'in Can Yücel tarafından 'Bahar Noktası' adıyla Türkçeleştirilen 'Bir Yaz Gecesi

Rüyası' adlı oyunları 1981'e kadar Tepebaşı Deneme Sahnesi'nde sahnelenmiş önemli oyunlardır.

80 darbesi sonrası Şehir Tiyatroları'nda yönetim yeniden değişmiş, 1402 sayılı yasa ile Algan'larla beraber Başar Sabuncu, Celile Toyon, Zihni Küçümen, Macit Koper, Savaş Dinçel, Erdal Özyağcılar, Orhan Alkaya, Haşmet Zeybek gibi yazar, yönetmen ve oyuncuların da bulunduğu bir çok sanatçı işten atılmıştı.

60'larda başlayan özgürlük ortamı, 1971'de 12 Mart cuntasının ardından, 80 darbesi ile yerini ikinci kez baskıcı ve sansürcü bir döneme bıraktı. Bu dönemde, diğer sanat dallarında olduğu gibi tiyatromuz da durgunluk dönemine girdi.

Egemen Bostancı'nın Şan Sineması'nı kiralamasıyla Şan Müzikholü dönemi başlar. 'Yedi Kocalı Hümmüz', 'Hisseli Harikalar Kumpanyası', 'Artiz Mektebi', 'Bin Yıl Önce Bin Yıl Sonra' gibi prodüksiyonlarda Emel Sayın, Erol Evgin, Sezen Aksu, Adile Naşit, Şener Şen, Ayşen Gruda, Müjdat Gezen, Perran Kutman, Savaş Dinçel, İlyas Salman, Gülşen Bubikoğlu gibi 'yıldız' oyuncular sahne alır. 1980'de Ferhan Şensoy yönetiminde kurulan Ortaoyuncular'ın Küçük Sahne'deki ilk oyunları 'Şahları da Vururlar' da Rasim Öztekin, Ali Çatalbaş, Derya Baykal, Baykal Kent gibi oyuncular

vardır. Bu dönemde Hadi Çaman'ın Yeditepe Tiyatrosu, Zafer Diper'in Bizim Tiyatro, 'Çılgınlar Kulübü' oyunuyla büyük bir çıkış yapan Ali Poyrazoğlu-Korhan Abay Tiyatrosu, Enis Fosforoğlu Topluluğu, Levent Kırca-Oya Başar Tiyatrosu gibi yeni özel tiyatrolar kurulur.

Sinema ve Müzik

Algan, 1964'te Vedat Türkali'nin senaryosuyla Ertem Göreç'in çektiği 'Karanlıkta Uyananlar' filminde eşi Beklan Algan ve Fikret Hakan'la başrolleri paylaşarak sinema dünyasına girerken, Beklan Algan filmin yapımcılığını üstlenmişti. Ayla, 1965'te Sadri Alışık'la birlikte oynadığı Atıf Yılmaz imzalı 'Ah Güzel İstanbul' filmindeki Ayşe rolüyle dikkatleri üzerine çekti ve adını sinemanın unutulmazları arasına yazdırdı. Bu film 1967 yılında San Remo'da düzenlenen Bordighera Film Şenliği'nde 'Gümüş Ağaç Ödülü'nü aldı. Yıllar içinde 'Yıldıztepe', 'Eksik Etek', 'Çil Horoz', 'Kız Kulesi Aşıkları', 'Seni Seviyorum Rosa', 'Harem Suare' gibi filmlerde ve 'Üzgünüm Leyla', 'Aliye', 'Biz Size Aşık Olduk', 'Binbir Gece' gibi dizilerde rol aldı.

Müzik ve tiyatro sanatlarını iç içe yaşayan bir sanatçı olan Ayla Algan, Türkçe dışında Almanca, Fransızca, İngilizce şarkılar söyledi, albümler yaptı. Turizm Bakanlığı'nın isteği üzerine Yunus Emre'nin 650. yıl dönümü için bir albüm hazırladı. Yunus Emre'nin şiirlerini içeren şarkılarını Almanca, Fransızca, İngilizce olarak seslendirerek Yunus Emre'yi dünyada tanıttı. Ses sanatçısı olarak tanınmasını sağlayan mizahi bir dili olan 'Koca Öküz' adlı şarkısı oldu. Söz ve müziği kendisine ait olan şarkının düzenlenmesini Şanar Yurdatapan yapmıştı. Profesyonel olarak şarkıcılığa başlaması Zeki Müren sayesinde olmuştu "...Beni Ajda'nın yerine, alt programa almıştı. Batı şarkısı söyleyen starlara, CO. Vetted diyorlardı. Bense Yunus Emre'nin şiirlerinden oluşan şarkılı şiir söylüyordum. İçeriği çok dramatik Orta Anadolu türküsü olan 'Koca Öküz'ü söylerken herkes çok eğleniyordu" diye anlatıyor kitabında.

1972'de Paris'in ünlü konser salonu Olympia'da sahne alan ilk Türk sanatçı olur. Aynı yıl, Devlet

Sanatçısı unvanını alır ve UNICEF Onur Ödülü'ne layık görülür. 1973'de Bulgaristan'da Uluslararası Altın Orfe Müzik Yarışması'nda savaş karşıtı bir şarkı söyleyerek ikinci, 1977'de Polonya'da yapılan Sopot Müzik Yarışması'nda Ergüder Yoldaş düzenlemesi olan Kızılderililerin sorunları üstüne Aigle Noir (Kara Kartal) isimli şarkıyla birinci olur.

Fransa'nın yanı sıra, diğer Avrupa ülkeleri, Orta Asya, ABD ve Afrika'da konser ve dinletiler veren Ayla Algan'ın Paris'te Barclay Plak Şirketi tarafından çıkan uzunçalar ve 45'lik plaklarında halk müziğimizden yola çıkarak Fransızca ve Türkçe olarak yorumladığı şarkılar yer alıyordu.

Paris ve Berlin sahnelerinde

Paris'te, National Tiyatro'da, Mehmet Ulusoy'un yönettiği 'Ölü Canlar' (Gogol), 'İnsan Manzaraları' (Nazım Hikmet), 'Orta Direk' (Yaşar Kemal) oyunlarında başrolleri Fransızca oynayan Algan, 1979 ile 1982 yılları arasında Berlin Schaubühne çalışır. 'Giden Tez Geri Dönmez' oratoryosunda yönetmen koltuğunda Ayla Algan, oyunun kadrosunda Beklan Algan, Tuncel Kurtiz, Şener Şen, Macit Koper ve genç işçiler vardır. Şarkı sözlerini Macit Koper'in, müziklerini Ergüder Yoldaş'ın yazdığı oratoryo büyük ses getirir. 'Talihli Amele', 'Kurban' 'Keloğlan', 'Keşanlı Ali Destanı' oyunları da bu dönemde sergilenir.

Yurt dışında yapılan konser ve tiyatro çalışmalarının ardından, 1984'te, Ali Poyrazoğlu Tiyatrosu'nda Arthur Miller'in oyunlaştırdığı 'Orkestra'da Nazi toplama kampı tutsağı, şarkıcı Fania Goldstein'i canlandıran Ayla Algan'ı izleriz. Aynı yıl tiyatro eğitimi çalışmaları yeni bir aşamaya evrilir, Erol Keskin, Beklan Algan, Prof. Cevat Çapan, Taner Barlas, Ahmet Levendoğlu, Macit Koper, Haluk Şevket, Yekta Kara, Müge Gürman, Metin Deniz, Ergüder Yoldaş, Prof. Süleyman Velioglu, Oben Güney gibi meslektaşlarıyla birlikte BİLSAK Tiyatro Atölyesi'nin kurucuları arasında yer alır.

1988 yılında, Beklan Algan, Erol Keskin ve Haluk Şevket Ataseven ile Tiyatro Araştırma Laboratuvarı'nı (TAL) kuran Ayla Algan, burada pek çok deneysel projeye imza atarak

genç tiyatro oyuncularının eğitimine katkıda bulunur. TAL'de yapılan araştırmalar sonucunda ortaya çıkan oyunlar arasında, 'Troya İçinde Vurdular Beni', 'Yunus Emre', 'Sınırlar', 'Everest My Lord', 'Faust', 'Kurtuluş Yolunda Kadınlarımız' sayılabilir. 1996 yılında İstanbul Şehir Tiyatroları'nda Genel Sanat Yönetmeni Yardımcılığı yapan Algan, 1999-2001 sezonunda Kenan Işık'ın İstanbul Büyükşehir Belediyesi Şehir Tiyatroları'nda sahnelediği Şeyh Galip'in 'Aşk Hastası'nda oynadıktan sonra Şehir Tiyatroları'ndan emekli olur.

Ayla Algan'ın rol aldığı bir diğer önemli prodüksiyon, İKSV'nin 2002 Uluslararası Tiyatro Festivali'nin açılış gösterisi olan "Nazım'a Armağan" dır. Bu oyunda Genco Erkal ile birlikte, Yıldız Kenter, Işık Yenersu, Meral Taygun, Zeliha Berksoy, Zuhale Olcay, Tilbe Saran, Jülide Kural, Sema Moritz, Zeynep Tanbay gibi dönemin önde gelen kadın sanatçıları sahne alır.

Eğitmen Ayla

Ayla Algan, LCC, Tepebaşı Deneme Sahnesi, TAL ve BİLSAK'ta başladığı eğitmenlik görevini, 2010'da Beklan Algan'ın yaşamını yitirmesinden sonra da sürdürür. 'Yaratıcı ve Çağdaş Tiyatro Teknikleri' kursu ile ünlü oyunculara oyuncu koçluğu yapar. İstanbul'da kurulan 'Koroporte Sanat Grubu'nda anlatıcı ve tiyatro eğitmeni olarak görev alır. İş Sanat'ta Işıl Kasapoğlu yönetiminde sahnelenen 'Hayvanlar Karnavalı', 'Bir Sergiden Tablolar' ve 'Peer Gynt' yapımlarında rol alan sanatçı, 2011 yılında İstanbul Drama Sanat Akademisi Genel Sanat Yönetmenliğinin yanı sıra, tiyatro ve yaratıcı drama metodu ile yabancı dil eğitimi olan 'İngilizce Tiyatro Sertifika Programı' ve 'Sinema-Tiyatro Oyunculuk Atölyesi' eğitmenliği görevlerini üstlenir. 2023'de kaleme aldığı ve Yapı Kredi Yayınlarından çıkan 'Yaratıcı Oyuncu Yaratıcı İnsan' kitabında sanat yaşamının gelişim sürecini anlatır.

Yarattığı karakterler, söylediği şarkılarla sevenlerinin kalbinde yer eden Ayla Algan 4 Ocak 2024'te aramızdan ayrıldı. ■

⚡ Göl kıyısından Sbylle Tapınağı

Açık cehennemden saklı cennete: BUTTES-CHAUMONT PARKI

YAZI
ARZU ÇAKIR MORİN

Paris'in nefes kesen yeşil alanlarından Buttes-Chaumont Parkı'nın karanlık, kasvetli bir tarihi var. Geçmişinde neler yok ki? Darağaçları, çöplükler, ölümler, intiharlar. Bugün ziyaretçilerinin balık tuttuğu güzel göle, 1871'deki Paris Komünü sırasında öldürülen 300 'komünar'ın cesedi de atılmış! Karanlık geçmişine bir perde çeken Buttes-Chaumont Parkı, bugün yoktan var edilmiş bir vaha olarak dolup taşıyor.

Paris'in nefes kesen yeşil alanlarından Buttes-Chaumont Parkı, güneş azıcık kendini gösterir göstermez oturup kitap okumak, piknik yapmak veya güneşlenmek için gelen Parisliler ve turistlerle dolup taşar.

Büyük gölü, göl içindeki Belvedere adası, manzarası ve hektarlarca

çimenlik alanıyla bu park, Paris'in her kültürden insanın birbiriyle karıştığı 19. Bölge'sinin karmaşası içinde, saklı bir cennet gibi. Halbuki 'bir cennet parçası' olmadan önce, Buttes-Chaumont'un, yüzyıllar boyunca pek çok ölüme mekân olan 'bir cehennem' olduğunu öğrendiğimde, irkildiğimi itiraf etmeliyim...

Buttes-Chaumont, önce taş ocağı ve kent çöplüğü; ardından çöp ve dışkı kokularına, atılan hayvan ölümlerinin kokusunun karıştığı, tek bir otun bitmediği kel bir tepe. Chaumont (chauve-mont/kel tepe) adını da buradan alıyor. Paris Komünü sırasında toplu mezar, idam cezalarının uygulandığı alan derken; intiharlara ev sahipliği

➤ Gustave Eiffel tarafından 1867 yılında tasarlanan 63 metre uzunluğundaki asma köprü, göldeki adaya ulaşımı sağlıyor.

yapan parkın özetle pek kasvetli bir sabıkası var...

Orta Çağ'dan 17'inci yüzyıla kadar, sanki dünyanın sonunu anlatan "apokaliptik" bir korku filminin dekoru gibi; insana dair çirkin, korkunç, tehlikeli, pis kokulu, mide bulandırıcı her şeyin özenle bir araya toplandığı bir dekor gibi! Sanki bu kadar kötülüğün bir mekânda toplanması olanaksızmış da, bilerek bir amaç için büyük emeklerle toparlanmış...

Bu güzelim park; bir gün, bir insanın bir kararı sayesinde, bütün kasvetinden arınıp, geçmişini unutup, başını gökyüzüne ve güneşe uzatan bir cennet parçasına dönüşmeyi başarmış...

Önceleri uzun yürüyüşler ve piknikler yapmak için gittiğimiz bu sıra dışı güzelliğe sahip parkı adımlarken; bitmek bilmez gazeteci merakıyla hikâyesini öğrendikten sonra; şimdi adımlarıma deli sorular eşlik ediyor. Her köşesine bakarken "acaba burası önceden nasıldı?" demeden edemiyorum ... "İnsanlar da, kötü anılarının ya da acılarının üzerine bu kadar güzel bir perde çekebilir miydi acaba?" diye soruyorum kendi kendime.

Acı bir tarih, kasvetli bir hikâye

Merak ettiyseniz hadi gelin; 'benim Paris'imdeki esrarengiz mekânlardan Buttes-Caumont'un, en büyük korku filmi senaryolarına taş çıkartacak kasvetli hikâyesini birlikte keşfedelim...

Önce Buttes-Caumont'a giden Montfaucon yolundan başlayalım. Aslında bu yol bu mekân parka dönüşmeden önce aynı adlı darağacıyla ünlüydü. Yüksek noktadaki bu yer, 'kraliyet adaletinin sembolü' olan idam cezalarının Parislilerin şehir merkezinden görebileceği manzarası nedeniyle seçiliyor. Yüzlerce yıl, Orta Çağ'dan 1630'a kadar, binlerce insan orada asılıyor. Ne ironiktir ki, Montfaucon'a darağacını diken bakan Enguerrand de Marigny, 1315'te orada ilk asılanlardan biri oluyor.

Orta Çağ'dan 17. yüzyıla kadar, ölüme mahkum edilenlerin kalıntılarının halka açık olduğu Montfaucon'un darağacı, bu tepelerin kasvetli ününün tek nedeni değildi. Tepe daha sonra halka açık bir açık hava çöplüğü olarak kullanıldı ve haydutlar ve diğer çeteler, bu bölgeyi gerçek bir acımasızlıkla yönetti.

Tek bir bitkinin boy vermediği Buttes-Caumont aynı zamanda Paris'in ana 'dışkı işleme' merkeziydi. Rüzgârın yönüne bağlı olarak, buradan başkentin her yerine yayılan çöp ve dışkı kokusuna, sonraları ölüm kokusu da eklendi. Montfaucon yolunda kurulan "Poudrette de Paris" fabrikasının adındaki, "poudrette" yani "toz" kelimesi, Paris'ten buraya taşınan insan dışkısından üretilen gübre anlamına geliyordu.

Her gün yüzlerce metre küp dışkı, işçiler, bazen de çocuklar tarafından güneşte kurutularak hasat ediliyordu. Buraya getirilmesi sokağa atılmasından daha iyiydi elbette!

Ancak şiddetli rüzgârlı günlerde, rüzgâr ters yönden eserse, bu dayanılmaz koku, komşu Belleville köyüne ve tüm doğu Paris'e yayılıyordu. Montfaucon tozunun 'çok kaliteli' olduğunu yazıyor tarih kitapları. Oldukça pahalıya satılıyor ve hatta uzaklara ihraç ediliyordu. Hatta Paris bu işten epey kar ediyordu.

Dahası da var: Bu mide bulandırıcı organik kokuya daha sonraları ölüm kokusu da eklendi.

1890-1900'de Belvedere adası

İnşaat halindeki park (1864–1867)

Yapay mağara içindeki şelale

22 metre yüksekliğindeki 'İntihar Köprüsü'.

“

Paris Belediyesi'ne göre, bu dönüşüm için bini aşkın işçi, yaklaşık 100 at, 39 kilometrelik ray üzerinde 450 vagon, 2 buhar motoru seferber edildi.

”

Aynı Montfaucon yolu üzerinde 17. yüzyıldan bu yana ölü atların geri dönüşüm için atıldığı bir alan oluştu. Emile de La Bedolliere'in "Yeni Paris: 20. bölgenin tarihi" adlı çalışmasına göre, her yıl oraya kesilmek üzere 15 bine yakın at getiriliyordu. Atların ölü bedenlerinin her parçasından faydalanan Parisli tüccarlar, atların kılını duvar halısı için alıyor, tabakçılar derileri topluyor, yağlar ise sabun fabrikaları için toplanıyordu.

Yoktan var edilen bir vaha

Bu korkunç alana komşu Belleville komünü (Şimdi Paris'in en merkezi alanı Republique meydanı sırtındaki yokuş) 1860 yılında Paris'e ilhak edildiğinde vahşet biraz sakinleşti. Başkent'in merkezindeki tarihi bahçelerden uzakta, 1860 yılında Paris'e bağlanan bu yoksul mu yoksul mahalle sıfırdan yaratıldı.

Park, Paris'i güzelleştirmek için yürütülen büyük çalışmaların bir parçası olarak Napolyon III döneminde oluşturuldu ve ikinci İmparatorluk döneminde Paris'i modernleştiren Seine Valisi Baron Haussmann'a emanet edildi. Haussmann, alanda yeni binalar inşa etmek yerine, onu dönüştürüp geniş bir yeşil alan yaratmaya karar verdi.

Dönemin gazete haberlerine göre, Belediye 1863 yılında tepeliklerde bulunan yaklaşık 25 hektarlık alanı satın aldı. Çalışma ertesi yıl başladı ve üç yıl sürdü; bu süre zarfında mühendisler ve peyzajcılar, tek bir bitkinin nefes almadığı kayalıkları parka çevirmek için araziye tamamen dönüştürmek zorunda kaldılar.

Tarlalar, kayalar ve diğer doğal yapıları köprüler, yürüyüş yolları, tapınaklar ve köşkler gibi mimari unsurlar da eklendi.

Paris Belediyesi'ne göre, bu dönüşüm için bini aşkın işçi, yaklaşık 100 at, 39 kilometrelik ray üzerinde 450 vagon, 2 buhar motoru seferber edildi.

Projede ayrıca kayaları patlatmak için dinamit, kuru taş alanı doldurmak için 200 bin m³ toprak ve 800 bin m³ hafriyat kullanıldı. Amaç, parkı Paris'teki 1867 Evrensel Sergisi için tamamlamaktı.

Eski ocaklar geliştirilip, yapay ve doğal kayalar karıştırılarak; 25 hektarlık parkta 1,5 hektarlık göl oluşturuldu. Bu göl, biri hemen yakınlardaki Villette havzasından gelen üç ayrı dere ile beslendi.

Göl, İtalya'da, Tivoli'deki Vesta tapınağından ilham alan Sibylle tapınağıyla taçlanan Belvedere adasının da eklenmesiyle tamamlandı. Eski bir taş ocağı girişinden inşa edilen yapay mağarayı da unutmamak lazım. Gölün güney tarafında yer alıyor, yapay bir şelalesi var.

Paris Komünü'ne mezar oluyor

Eleştirilere rağmen Napolyon iddiayı kazanıyor. Serginin açıldığı gün Buttes-Chaumont parkının açılışı da yapılıyor...

Mühendis Alphand tarafından 1867 yılında yapılan açılışla birlikte, bugün bildiğimiz İngiliz tarzı parkın yaratılmasıyla bölge biraz daha turistik ve misafirperver hale geldi. Ama bitti mi dersiniz? Yanılıyorsunuz!

Paris Komünü, "Kiraz zamanı" (Le Temps des Cerises) diye anılan 1871 baharı boyunca iktidarda kalabilen bir hayalin, bir ütopyanın hikâyesi. Parisliler, 18 Mart'tan 28 Mayıs 1871'e kadar, 72 gün boyunca hükûmete karşı ayaklanıp, eşi benzeri görülmemiş dayanışmaya dayalı bir sosyal yönetim sistemi olan Komün'ü uygulamaya koydu. Paris'in bu büyük ayaklanmasının hüzünlü biten hikâyesinden bir parça bu korkunç geçmişe sahip parka yansdı.

Bugün ziyaretçilerinin balık tuttuğu güzel göle, 1871'deki Paris Komünü sırasında öldürülen 300 'komünar'ın cesedi atıldı!

İntihar köprüsü

Son olarak bugün parkta bir yaya köprüsü olan "İntihar Köprüsü" bulunuyor.

Evet doğru anladınız, köprü bu adı boşuna almıyor. İntihar Köprüsü hiçbir zaman resmi bir isme sahip olmadı... Ancak 19. yüzyılın sonlarından beri Parisliler onu "ölüm köprüsü" ya da "intihar köprüsü" gibi adlarla biliyor.

Bu yaya köprüsü şüphesiz Paris'in en güzel köprülerinden. Buttes-Chaumont gölünü geçen ve Belvedere adasına uzanan 22 metre yüksekliğindeki bu taş köprü, başkent'in ve bu güzel parkın nefes kesen manzarasını gözler önüne seriyor.

Bugün huzur içinde yürüdüğümüz bu köprüde, 150 yıllık varlığı boyunca, yüzlerce insan, içinden çıkamadığı derin ızdıraplarına bu köprüden kendini atarak son veriyor. İntihar olayları, 1890'larda geçtikçe büyüyen bir sosyal sorun haline gelmiş.

Dönemin La Presse gazetesi, 10 Temmuz 1896'da, "*Zaten gönüllü veya istemsiz düşme sonucu ölümlere alışkın olan Buttes-Chaumont kemer köprüsü, birkaç aydır benzeri görülmemiş bir intihar dalgasına sahne oldu. Geçen ay en az 29 intihar vakası bildirildi*" yazdı. Bu köprüde 20. yüzyılın ortalarına kadar düzenli olarak çok sayıda intihar olayı yaşanmaya devam etti.

Paris'te 1867 Evrensel Sergisi (Exposition Universal) sırasında açılışı yapılan Buttes-Chaumont Parkı, karanlık geçmişine bir perde çekti. Şimdi artık neredeyse hiç kimse parkın dolambaçlı yeşil yollarında dolaşırken, baştan sona yapay olan bu parkın geçmişini bilmiyor.

Şimdi bahar geldi. Günler uzamaya ve havalar güzelleşmeye başladı.

Doğa uyanıyor, gölün çevresindeki yürüyüş yolları, uçsuz bucaksız çimleri, çiçek açan ağaçları, Rosa Bonheur, Puebla Pavilion veya Lake Pavilion gibi bar ve cafeleri, okuyan, oynayan, koşan, yürüyen, piknik yapanlarla dolup taşmaya başladı bile.

Parisliler, bir huzur mekânında birkaç saat geçirmek, kent ortamından ve dar apartmanlarından kaçmak için akın etmeye başladı.

Ve çok az kişi bu parkın korkunç geçmişinden haberdar... İyi ki de öyle... Ama siz artık bu hikâyeyi biliyorsunuz...

Parkın güzel çimlerinde benimle piknik yapmak isteyen varsa beklerim! ■

Burdur Gölü 1980'lerde Dikkuyrukların dünya başkentiydi — Bu sevimli ördeklerin tüm dünyadaki popülasyonunun yüzde 70'ine ev sahipliği yapıyordu Burdur Gölü. Dünyada nesli tehlike altında olduğu için “kırmızı listede” yer alıyorlardı. Dikkuyruklar Burdur Gölü'nü terk ettiler. Son yedi yıldır gölde Dikkuyruk gören olmadı.

GÖLLERİN SESSİZLİĞİ VE SON KUŞLAR...

YAZI
DENİZ DOĞALI

“Felaketler için, geçen zamanın görünürdeki normalliğinden daha iyi hile yoktur” diyor Fransız filozof ve sanat tarihçisi Didi-Huberman. Dikkuyruklar Burdur Gölü'nü terk ettiler. Oysa bir zamanlar Dikkuyrukların “dünya başkenti” diye anılırdı Burdur Gölü. Tüm dünyada tehlike altında olan bu sevimli ördekler artık yoklar. Çünkü artık bu gölde yaşamalarına olanak yok. Sadece Burdur Gölü değil, Türkiye'deki pek çok göl benzer durumda. Tehlike altında. Bu sevimli ördeklerin gidişi ne anlama geliyor? Nasıl bu noktaya geldik? “Zamanın görünürdeki normalliğine” mi aldandık? Sahi bir gölü terk eden kuşlar nereye giderler? Var mı gidebilecekleri bir yer?

Burdur Gölü 80'li yıllarda "Dikkuyrukların dünya başkenti" gibiydi. Şaka değil. O yıllarda tüm dünyadaki Dikkuyrukların yüzde 70'ine ev sahipliği yapıyordu Burdur Gölü.

Dikkuyruk, tüm dünyada türü tehlikede olan sevimli bir ördek. O yıllarda da Dünya Doğayı Koruma Birliği'nin (IUCN) kırmızı listesinde yer alıyordu. Koruma altındaydı. Buna rağmen sayıları hızla azalıyordu.

Oysa Burdur'a gittiğinizde yüzlercesini, binlercesini görürdünüz. "İyi ki Burdur Gölü var" diye düşünürdük o yıllar, "Dikkuyruklar burada güvendeler, mutlular".

Göl bu sevimli ördeklerin sesleriyle şenlenirdi. Dikkuyrukları izlerken tuhaf, çocuksu bir mutluluk yaşardınız. Fotoğraflarını çekerken onları rahatsız etmemeye özen gösterirdik.

Dikkuyrukları görebilmek için yurt dışından gelirdi insanlar. Bazıları çocuklarıyla gelirdi.

Arada çocukların seslerini duyardık: "Çoook komikler anne. Çok tatlılar."

Dikkuyruk şenlikleri yapıldı Burdur'da.

Peki, bugün durum ne?

Dikkuyruklar Burdur Gölü'nü terk ettiler. Son yedi yıldır yoklar. Artık Dikkuyruk şenlikleri de yok.

Nereden nereye

1989 yılında 10 bin 927 Dikkuyruk sayıldı Burdur Gölü'nde. Sonra sayıları hızla azalmaya başladı. Onbinli rakamlar, binlere indi önce.

2002 yılında sayıları 1314'e gerilediğinde gazetelerde art arda haber çıkmıştı. Burdur Gölü hem kuruyor hem de kirleniyordu. Çevreciler, Burdur Gölü'nün kurtarılması için öneriler getiriyor, önlem alınmasını istiyorlardı. Dinleyen olmadı.

Dikkuyrukların sayısındaki düşüş sürdü. On yıl sonra, 2012 yılında sayı 639'a geriledi. 2013'te 247'ye. 2019'da 18'e. Sonrası malum. Yedi yıldır yoklar.

Dikkuyruklarla ilgili her yıl pek çok haber okurduk ulusal gazetelerde. Artık ulusal gazetelerde haber bile olmuyorlar. Belki yılda bir ya da iki haber. O kadar.

İlhan Berk'in dizeleri geliyor aklıma:

*"Sonra herkes kendi dünyasına daldı
Geçti, geçmez dediğimiz zaman
Kuşları unuttuk."*

Kuşlar neden gitti?

Bu noktaya nasıl geldik? Dikkuyruklar neden terk ettiler Burdur Gölü'nü?

Önce Burdur Gölü'nü besleyen akarsuların göle ulaşmasını engelledik. Barajlar, göletler, sondaj kuyuları... Sonra kirllettik gölü. Tarımsal ilaçlar, pestisitler, sanayi atıkları, evsel atıklar. Buna giderek derinleşen "iklim krizi" eklendi elbette.

Gölün yüzey alanı son kırk yılda 230 km²'den 140 km²'ye geriledi. Neredeyse yüzde 40'lık bir kayıp. Göl, suyunun üçte birini kaybetti. Su seviyesi hızla düştü.

Su azalınca gölün tuzluluk oranı arttı. Kirlilikle birlikte "alg patlaması" başladı.

Burdur'da yaşananlar Türkiye'deki pek çok göl ve sulak alan için geçerli. Aşırı su kullanımı, yapılaşma, kirlilik göllerimizi tehdit ediyor.

Dünyada durum

Sulak alanlar tüm dünyada tehdit altında. İklim krizinin etkileri arttıkça durum ciddileşiyor.

Küresel Sulak Alanlar Raporu'na göre, son 50 yılda dünya genelindeki sulak alanların yüzde 36'sı kurutma, aşırı su kullanımı,

✂ **Burdur Gölü'nün yüzey alanı son kırk yılda 230 km²'den 140 km²'ye geriledi** — Neredeyse yüzde 40'lık bir kayıp. Göl, suyunun üçte birini kaybetti. Su seviyesi hızla düştü. Su azalınca gölün tuzluluk oranı arttı. Kirlilikle birlikte "alg patlaması" başladı. Dikkuyrukların burayı terk etmesine şaşırılmamalı.

« Seyfe Gölü 1. Derece Doğal Sit alanıydı — Tabiatı Koruma Alanı da ilan edildi. Sonra uluslararası önemde bir sulak alan olarak Ramsar kapsamına alındı. O derece önemli. Fakat 187 kuş türüne ev sahipliği yapan göl kurudu. Gölü besleyen sular içme ve sulama suyu için kullanıldı. Gölün kuzeyinden açılan kanalla havzadan gelen suların göle ulaşması engellendi. Buna yeraltı sularının aşırı kullanımı da eklendi...

yapılaşma, kirlilik gibi sorunlar nedeniyle yok oldu. Tıpkı Türkiye’de olduğu gibi.

Birleşmiş Milletler Çevre Programı UNEP’e göre sulak alanları, ormanlardan üç kat daha hızlı kaybediyoruz.

Sulak alanlarda yaşayan canlılar da tehdit altında. WWF’in (Doğayı Koruma Vakfı) Yaşayan Gezegen Raporu’na göre, 1970-2012 yılları arasında omurgalı canlı popülasyonlarında yaşanan en büyük azalma % 81 ile sulak alanlarda yaşayan türlerde meydana geldi. Bu türlerin yüzde 25’i bugün yok olma tehlikesiyle karşı karşıya.

Türkiye’de durum

Türkiye’de de durum iç açıcı değil. Göller küçülüyor, kuruyor.

Su Politikaları Derneği raporuna göre; Türkiye’deki göllerin yüzde 60’ı kurudu. 15’ten fazla doğal gölde de su seviyeleri azaldı.

Uzmanlar, son 50 yılda üç Van Gölü büyüklüğündeki sulak alanın ekolojik işlevini yitirdiğini söylüyor.

Meke Gölü dünyanın nazar boncuğu olarak adlandırılıyordu. Çevresi mavi sularla çevrili bir nokta gibi görünüyordu. 2005 yılında Ramsar listesine edildi. Yani uluslararası düzeyde korunacak

alanlardan biri oldu. Bugün Meke Gölü yeraltı suyunun aşırı kullanımı nedeniyle kurumuş durumda.

Seyfe Gölü 1. Derece Doğal Sit alanı, Tabiatı Koruma Alanıydı. Uluslararası önemdeydi. Ramsar kapsamına da alındı. Bunları görünce daha ne olsun diye geçiyor insanın içinden. Her anlamda koruma altına alınmış.

Fakat 187 kuş türüne ev sahipliği yapan göl kurudu. Gölü besleyen sular içme ve sulama suyu için kullanıldı.

Gölün kuzeyinden açılan kanalla havzadan gelen suların göle ulaşması engellendi. Buna yeraltı sularının aşırı kullanımı da eklendi...

Eber Gölü, bir zamanlar kuş cenneti görünümündeydi. Yüzeyinde su çiçekleriyle bezenmiş bir bahçe gibi. Bugün göl kirlilik tehdidi altında. Kurumaya yüz tutmuş.

Karataş Gölü dörtte üç oranında küçüldü. Akşehir gölü bir zamanlar Türkiye’nin 5. büyük tatlı su gölüydü. Bugün iyice küçülmüş durumda. Bazı zamanlar su bir birikintisi görünümünde. Doğal özelliklerini yitirmiş.

Marmara Gölü, Gördes Barajının yapımının ardından kurudu.

Ölü Flamingolar

Tuz gölü, yok olma tehlikesiyle karşı karşıya. Yıllardır bölgede kuraklık yaşıyor. İklim krizi durumu daha da kötüleştirdi. Arada gölle ilgili ölü flamingo kuşlarının fotoğraflarını görüyoruz gazetelerde. Endişe verici. Tuz Gölü flamingoların göç yolundaki en önemli üreme ve beslenme alanı. Aynı zamanda Akdeniz havzasındaki en büyük kuş kolonisine ev sahipliği yapıyor.

Kulu gölü büyük ölçüde zarar gördü. İrili ufaklı pek çok gölün su seviyeleri azaldı: Avlan, Sarıgöl, Yarıklı, Ereğli Sazlığı, Kurugöl, Kırkpınar, Acıgöl, Uyuz Gölü, Suğla, Güvenç, Sasam, Kocagöl, Karagöl, Hotamış Sazlığı, Küçük Göl.

Beyşehir gölünün su seviyesi 26 metreden 6 metreye, Eğirdir gölünün 14 metreden 5 metreye düştü. Türkiye’nin en büyük gölü olan Van Gölü’nde su azalıyor.

Sulak alanlar için kampanyalar

Change.org’da sulak alanlarla ilgili başlatılan kampanyalar her geçen gün artıyor. Kamuoyunda bir endişe ve beklenti var.

“Tuz Gölü’nde binlerce flamingo öldü. Yeraltı sularının kontrolsüz kullanımı önleysin”, “Salda Gölü’ne dokunma”, “Seyfe Gölü yok olmasın”, “Gediz Deltası avcılığı

açılmasın", "Burdur Gölü kurumasın" başlıkları dikkatimi çekiyor. Van Gölü, Beyşehir Gölü, Marmara Gölü, Acıgöl, Eğridir Gölü, Akgöl ile ilgili benzer başlıklar var.

Sulak alanlarla ilgili Change.org'daki kampanyalara 490 bin kişi imza atmış.

Türkiye'de sulak alanlar, göllerle ilgili pek çok çalışma var.

Su Politikaları Derneği'nin "Sulak Alanların Durumu"na ilişkin raporu durumu özetliyor. İstatistikler, haritalar, görüntüler... Rapor pek çok bilim insanının, uzmanın, sivil toplum örgütünün çalışmalarını da içeriyor. Resmi raporlar da var elbette.

Neler Yapıldı?

Yıllarca kuruttuk sulak alanları. Bataklık diye kuruttuk. Tarım alanı açmak için kuruttuk. Yapılaşma için kuruttuk.

1990'lardan itibaren bu tutum değişmeye başladı. Yavaş yavaş geçmişteki yanlış politikalarından vazgeçiliyordu sanki. Ama değişim çok yavaştı.

1994'de Türkiye, dünyada sulak alanların korunması konusunda son derece önemli olan "Ramsar Sözleşmesi"ne taraf olunca çevreciler umutlandı. Gerçi

sözleşme dünyada 1971'de imzaya açılmıştı. "23 yıl sonra mı aklınız başınıza geldi" diyenler de oldu. Ama ne derler bilirsiniz, zararın neresinden dönülse kârdır.

30 yıllık süreçte 14 sulak alan "Ramsar" kapsamına alındı. Ramsar kapsamındaki alanların dışında 59'u ulusal öneme ve 47'si mahalli öneme sahip toplam 120 sulak alan koruma altına alındı.

Ama çabalar umulan sonucu sağlamadı. Koruma altına alınan alanları gereği gibi koruyamadık.

Sonrasında koruma çabaları hızlandı.

2002 yılında yapılan mevzuat değişikliği ile sulak alanların kurutulması nihayet yasaklandı. "Sulak Alanların Korunması Yönetmeliği" yayınlandı. Doğa Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü 76 sulak alanın yönetim planını açıkladı.

2017'de Su Yönetimi Genel Müdürlüğü bir eylem planı açıkladı. Başlığı "Göller ve Sulak Alanlar Eylem Planı 2017-2023". Sulak alanlar hakkında son derece detaylı bir rapor. 302 göl ve sulak alan izlemeye alındı.

2023 yılında "Su Verimliliği Seferberliği" başlatıldı. Değişen İklim Uyum Çerçevesinde Su

Verimliliği Strateji Belgesi ve Eylem Planı (2023-2033) yayınlandı.

6 bin 418 alan kayıt altına alındı

Doğal Koruma ve Milli Parklar Genel Müdürlüğü'nce kurulan "Ulusal Sulak Alan Yönetim Bilgi Sistemi (SAYBİS)" ile tüm sulak alanları kayıt altına alınmaya başlandı.

Tarım ve Orman Bakanı İbrahim Yumaklı, 2 Şubat Dünya Sulak Alanlar Günü'nde bugüne kadar toplam büyüklüğü 1,6 milyon hektar olan 6 bin 418 adet sulak alanın sisteme kaydedildiğini açıkladı.

Peki sorun ne? Sulak alanlarda, göllerde neden onca sorun yaşanıyor?

Çünkü geciktik.

WWF Türkiye'ye göre bugüne kadar atılan adımlar ne yazık ki sulak alan ve biyolojik çeşitlilik kaybını bir miktar frenlemiş olsa da tamamen durdurmaya yetmedi.

Üstelik Türkiye'de artan nüfusla birlikte su ihtiyacı da giderek artıyor. Türkiye, artık su zengini bir ülke değil.

Bırakın su zengini bir ülke olmayı, hızla su fakiri bir ülke olma yolunda ilerliyoruz.

❖ **Tuz Gölü flamingoların göç yollarındaki en önemli üreme ve beslenme alanı** — Akdeniz havzasındaki en büyük kuş kolonisine ev sahipliği yapıyordu. Göl, iklim krizinin de etkisiyle yok olma tehlikesiyle karşı karşıya.

⚠ Eber Gölü, bir zamanlar kuş cenneti görünümündeydi. Yüzeyinde su çiçekleriyle bezenmiş bir bahçe gibi. Bugün kirlilik tehdidi altında. Su seviyesi giderek düşüyor.

Ne Yapmalı?

Doğa Derneği, Türkiye’de yıllardır uygulanan yanlış tarım ve su politikalarına dikkat çekiyor. Haklılar.

Türkiye’deki suyun yüzde 75’i tarımda kullanılıyor. Ve tarım, Türkiye için son derece önemli. Vazgeçilmez. Fakat Türkiye’de tarımsal sulamanın yüzde 70’i “vahşi sulama” diye adlandırılan salma sulamayla yapılıyor. Yani suyu toprağa boca ediyoruz. Aşırı su kullanımı söz konusu. Üstelik bu yöntem zamanla toprağın yapısını da bozuyor. Verimi de düşürüyor.

Oysa tarımda çok daha az su kullanarak aynı üretimi yapabilecek durumdayız. Üstelik verimi de arttırabiliriz. Hızla modern sulama yöntemlerine geçilmesi gerek diyor uzmanlar. Bunu başarabilirsek yüzde 50 oranında bir su tasarrufu sağlanabilir diyorlar. Büyük bir oran. Tüm göllerimizi kurtarabilecek bir oran. Hem daha az su kullanacağız, hem de üretimi arttıracağız. Peki, nasıl yapılacak bu iş?

Çiftçiye hem danışmanlık hizmeti hem de parasal destek verilmesi gerekiyor. Dünya ülkeleri öyle yapmışlar. Ayrıca bölgelerin su varlığına uygun tarımsal üretim yapılması gerektiği dile getiriliyor. Daha da ötesi. Tıpkı Hollanda gibi dijital teknolojilerin kullanıldığı “Akıllı tarım” uygulamalarını yaygınlaştırmak durumundayız.

Sanayide su kullanımı yüzde 50 azaltılabilir

Sanayide su kullanımı da sorunlu. Su verimliliğinin sağlanmasının önemine vurgu yapan Su Politikaları Derneği Başkanı Dursun Yıldız "Alınacak önlemlerle sanayide su kullanımı yüzde 50 azaltılabilir." diyor. Yaratılan kirliliğin de engellenmesi gerekiyor tabi. Doğru dürüst arıtma tesislerinin kurulması, bunların gerçekten çalıştırılması ve denetlenmesi gerekiyor.

Kentler ayrı sorun. Bugün kentlerde şebekeye giren suyun yaklaşık yüzde 33’ü bize ulaşmıyor. Yani su, şebekelerde kayboluyor. Sebebi basit. Su şebekeleri eski. Yüzde 33 büyük bir oran. 2015 yılında bu oran yüzde 39 seviyesindeydi. Alınan önlemlerle kayıp azaltıldı. 2040’a kadar bu kaybın yüzde 10’a indirilmesi hedefleniyor.

Dünyada kentlerdeki su kullanımına ilişkin pek çok örnek var. Son olarak Los Angeles ile ilgili ilginç bir haber yer aldı Amerikan basınında. Kurdukları alt yapıyla 2023 yılında 8.6 milyon galon su toplamayı başarmışlar. Bu rakam, Los Angeles’te bir yıl boyunca 100 binden fazla hanenin toplam su ihtiyacını karşılayabiliyormuş.

Her alanda suyu verimli kullanmak durumundayız. Atık suları arıtmamız, yeniden kullanılabilir

hale getirmemiz, yağmur sularını biriktirip kullanılabilir hale getirmemiz gerekiyor.

“Suyun akılcı kullanımı hem bizleri rahatlatır hem de sulak alanlar üzerindeki baskıyı azaltabilir.” diyor uzmanlar.

Sulak alanları, gölleri, akarsuları, sazlıkları korumak zorundayız. Doğal özelliklerini yitirmiş sulak alanların rehabilite edilmesi gerek. Göllerin su bütçelerini sürekli izleyip, önlem almak gerekiyor.

Tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de iklim krizinin etkilerini giderek daha yoğun hissetmeye başladık. Sulak alanların önemi hızla artıyor.

Sulak alanlar hem insanlar için hem de bu topraklarda yaşayan tüm canlılar için önemli. Kuşlar için de. Sulak alanlar kuşların cenneti. Ve su yoksa yaşam da yok. Hiçbirimiz için yok.

“Kuşların sesi yaşam, sessizliği ölüm demek”

Geçenlerde yine bir dostum aradı. Seyfe Gölü’ne gitmiş. “Nedir durum?” diye sordum. Kısa bir yanıt verdi: “Göl sessiz, hiç kuş yok. Ölüm sessizliği. Oysa bu dönemde cıvı cıvı olmalıydı.”

Yazık. O kadar önemli bir göl ki Seyfe Gölü.

Yıllar önce Zonguldak'ta yaşlı bir madenciyle yaptığımız sohbet geldi aklıma.

Madenleri gezmek için Zonguldak'taydık. Kahvede çay içerken yaşlı madenci "Eskiden madene inerken, kanaryalar alırlardı yanlarına" diye girmişti söze.

"Neden?"

"Çünkü kanaryalar metan gazına karşı çok duyarlıdır. Madende, malum grizu tehlikesi var. Patladı mı eyvah. Eğer kanaryanın sesi kesilirse ya da ölürse, madenciler ocakları hemen terk ederlerdi. Madencinin dostuydu kanaryalar."

Sonrasında madene girmek için yola çıkarken, gazeteci bir dostum şöyle dedi:

"Demek ki kuşların sesi yaşam, sessizliği ölüm demek."

Zamanın görünürdeki normalliği

Türkiye'de "Grizu'nun Kokusunu Almak" adlı kitabı yayınlanan Fransız filozof ve sanat tarihçi Didi-Huberman da kitabında benzer bir grizu öyküsü anlatıyor. Sonrasında şöyle diyor:

"Felaketler için, geçen zamanın görünürdeki normalliğinden daha iyi hile yoktur"

Sulak alanlar konusunda ülke olarak Didi-Huberman'ın "Zamanın görünürdeki normalliği"ne mi kandık? Hem de kırk yılı aşkın süredir onca insan bu konuda yetkilileri uyardığı halde. Sahi, bilim insanlarının, çevreciler, ornitologlar, kuş gözlemcileri ve sivil toplum örgütlerinin onca uyarılarına rağmen nasıl bu noktaya gelebildik?

Didi-Huberman'ın sözleri elbette pek çok soru yaratıyor insanın zihninde. Nedir bu "zamanın normalliği"? Felaketleri önceden sezebilir miyiz? Bugün hiç farkında olmadığımız hangi göstergeler, küçük küçük dönüşümler geleceğin felaketlerine işaret ediyor? Neden Grizu'nun kokusunu alamıyoruz?

Ya da bu felaketler konusunda bizi uyarıların seslerini bu "zamanın normalliği" mi duyulmaz hale getiriyor?

Bazılarının dünyada yaşanan onca çevre felaketinin eninde sonunda tüm canlılarla birlikte er ya da geç bizi de etkileyeceğini göremiyor olmaları şaşırtmıyor mu sizi de?

Ne diyordu Demokritos'un, Epikür'ün ardılı Romalı filozof ve şair Lucretius:

"İnsanlar yaşatarak yaşar birbirini Ve hayat meşalesini birbirine devreder tıpkı koşucular gibi"

Peki, biz gelecek kuşaklara ne devrediyoruz?

Sait Faik'in "Son Kuşlar" öyküsündeki sözleri geliyor aklıma:

"Bizim için değil ama, çocuklar, sizin için kötü olacak. Biz kuşları ve yeşillikleri çok gördük. Sizin için kötü olacak. Benden hikâyesi."

Yazıya Dikkuyruk'ları anlatarak girmiştim. Elbette ki merak ettim. Bir gölü terk eden kuşlar nereye giderler? Dikkuyruklar nereye gittiler? Yavrularını nasıl nerede besliyorlar?

Sordum elbette. Son raporlara göre 2023 yılında bütün Türkiye'de sadece 8 Dikkuyruk sayılabilmiş. Dördü Sinop yakınlarındaki Sarıkum Gölü'nde. İki Van Gölü'nde, biri Mogan, diğeri de Bafa Gölü'nde. O kadar. Sadece Burdur'u değil, Türkiye'yi terk etmişler.

Peki bütün kuşlar gittiğinde ne olacak?

Şükrü Erbaş'ın dizelerini anımsıyorum:

"Bir durgun sudayız. Konuşsak da kuş uçmuyor İçimizdeki ormandan." ■

✓ Meke Gölü dünyanın nazar boncuğu olarak adlandırılıyordu. Çevresi mavi sularla çevrili bir nokta gibi görünüyordu. 2005 yılında Ramsar listesine dahil edildi. Yani uluslararası düzeyde korunacak alanlardan biri oldu. Bugün Meke Gölü yeraltı suyunun aşırı kullanımı nedeniyle kurumuş durumda.

Metinsel açıklamalardan görüntüler oluşturan yapay zekâ programı Midjourney ile oluşturulan ve günümüzde popüler akıllı nesnelerden biri olan VR gözlük.

AKILLI NESNELERLE TUHAF İLİŞKİMİZ

YAZI
HAKAN KARA

Kullandığımız akıllı nesnelerin sayısı giderek artıyor. İnternete bağlı olan akıllı nesne sayısı bugün dünya nüfusunun neredeyse üç katına ulaşmış. Üstelik bunlar birbirleriyle de konuşmaya başladılar. Bugünkü “Akıllı uslu” nesneler “dedikoducu nesnelere” dönüşürler mi? Yapay zekâ ile birlikte daha da akıllanırlarsa ne olacak?

“Bir cihazın başına akıllı sözcüğü eklendi mi hemen kuşkulaniyorum. Çünkü veri topluyor bu cihazlar. Hem de kişisel verilerimizi. Casus gibiler” diye girdi söze. Heyecanla konuşuyor, gözetim toplumundan, verilerimizin nasıl çalındığından söz ediyor. “Eğer bir ürün bedavaysa bilin ki ürün sizsiniz” gibi cümleler dökülüyor ağzından. Akıllı nesnelerin ne tür veriler topladığını anlatıyor bir bir.

Masada oturanlar bazen onaylar şeklinde başlarını sallıyorlar.

Benimse bileğindeki saat dikkatimi çekiyor: “Bu o son piyasaya çıkan akıllı saat değil mi?” diye soruyorum. Masadakiler gülmeye başlıyor. Fakat o, aldırıyor bile. Sanki az önce akıllı nesnelere casus diyen o değil: “Müthiş bir saat. Bir aydır kullanıyorum. Çok memnunum” diyerek akıllı saatinin

özelliklerini bir bir anlatmaya başlıyor. Üstelik hepimize de tavsiye ediyor. Gözetim toplumu sohbeti birden akıllı nesnelerin yeteneklerinin konuşulduğu daha heyecan verici bir sohbe dönüşüyor.

Akıllı nesnelerle ilişkimiz sahiden tuhaf. Bir yandan kuşkuyla bakıyoruz onlara. Çünkü biliyoruz ki verilerimizi topluyorlar. Özel

yaşamımızın gizliliğine yönelik potansiyel bir tehdit olarak görüyoruz onları. Oysa akıllı olmaların nedeni zaten veri toplamaları. Bunu biliyoruz elbette. Fakat hangi verileri topluyorlar? Bu veriler nereye iletiliyor? Sonra nasıl kullanılıyor? Satıyorlar mı verilerimizi? Özel yaşamımız ortalığa dökülür mü?

Diğer yandan bu akıllı nesnelerin cazibesine kapılıyorruz. "Acaba hangi yeteneklere sahip? Hayatımı kolaylaştırır mı?" gibi sorular geçiyor aklımızdan. Elbette reklamlar da etkiliyor bizi. Bazı akıllı nesneler birer arzu nesnesine dönüşmüş durumda. Statü sembolü olarak görülenler var.

Fakat ilginç bir şekilde eleştirirken de överken de biraz aşırıya kaçıyor, abartıyor gibiyiz. Bu abartının bir nedeni olmalı...

Nesnelerin dönüşümü

Eskiden nesnelerle ilişkimiz daha netti. Bazılarıyla duygusal bağ kurduğumuz da oluyordu elbette. Çok sevdiğimiz eski bir eşyayı atamamak gibi. Anısı var, diyorduk. Bazılarımız çocukluk yıllarından kalma oyuncak ayısını saklıyor. Hem de 40 yıl boyunca. Neden? Belki de arada bir ona bakıp çocukluk günlerini anımsıyordu. Eski güzel günleri... Sonra hayatından çıkmış insanları...

Eskiden oyuncak ayı, oyuncak ayıydı. Bugünküler öyle değil. Oldukları şey olarak kalmıyorlar. Oldukların şeyin ötesine geçiyorlar. Örneğin eskiden saat, saati gösterirdi. Değişik formlara girdi: Duvar saati, masa saati, kol saati. Fakat işlevi aynıydı. Saati gösteriyordu. Bizi uyandırıyor. Bugünün giderek moda haline gelen akıllı saatleri öyle mi? Görüntüleri çok benzer olsa da onlara saat demek kolay değil. Çünkü bilgisayar gibiler. Sadece saati göstermiyorlar. Başka pek çok şaşırtıcı yeteneğe sahipler. Ve yetenekleri hızla artıyor: Akıllanıyorlar. Tüm akıllı nesneler gibi.

Yapay zekâ ile birlikte nesneler belli ki daha da akıllanacak. Nesnelere bakış açımız değişecek. Onlarla ilişkimiz de...

Son olarak Selman Ruşdi de yapay zekâyı deneyen yazarlar arasına katıldı. Okumuşsunuzdur. ChatGPT'den kendi üslubunda bir metin yazmasını istemiş Ruşdi. Yapay zekânın yazdığı metinler için "özgün değil" diyor. Yapay zekânın espri yeteneğinden yoksun olduğunu söylüyor. Sonra da şöyle diyor:

"Yine de bu yaratıklar çok hızlı öğreniyor."

Yaratık sözcüğünü kullanması ilginç... Yani canlı bir şeyden söz ediyor gibi. Hızla öğrenen bir canlı.

Fransız düşünür ve sosyolog Jean Baudrillard'ın görüşleri de dikkat çekici. Nesnelerin kendine özgü yaşantılarından söz ediyor Baudrillard. Nesnelerin pasif durumdan çıkarak bir süre sonra bir tür özerkliğe sahip olabileceğini söylüyor. Daha da ötesi. Nesnenin kendisini egemenlik altına alan öznenin intikam alma kapasitesine sahip olabileceğini söylüyor. Nesnelerden söz ederken "ayartıcı", "cezbedici" gibi sıfatlar kullanıyor. Bazı akıllı nesneler daha şimdiden bu özellikleri kazanmış gibi: Ayartıcı ve cezbedici. Akıllı nesnelerle ilgili tuhaflıkları zaten yaşamaya başladık.

Yapay zekânın kahkahası

Düşünün bir gece saat 03.00 gibi. Evinizde bir kahkaha sesi yükseliyor. Ne yaparsınız?

Yataktan kalkıp bu sesin nereden geldiğini araştırırsınız doğal olarak. Acaba eve hırsız mı girdi. Peki, hırsızsa niye kahkaha atsın? İnsanlar da öyle yaptılar. Evlerini bütün köşeleri aramaya başladılar. İnsanlar diyorum çünkü bu olay, aynı gece Amerika ve Avrupa'daki pek çok kentte yaşandı.

Bu deneyimi yaşayanlar duydukları kahkahanın ne denli ürkütücü olduklarını anlatıyorlardı. Evi defalarca arayıp hiç bir şeyi bulamayınca bazıları sinir krizi geçirmiş. Çünkü tuhaf kahkahalar ara ara devam ediyor. Bazıları korkudan evlerini terk etmiş. Görüntülerini izledik. Meğer ses, "Alexa"dan geliyormuş. Alexa, bir yapay zekâ yazılımı. Amazon'un Echo hoparlörüyle birlikte geliyordu. Yapay zekâyâ sahip bu akıllı hoparlör konuşuyor,

sizi anlıyor. Müzik çal, diyorsunuz çalıyor. İstedığınız müzik türünü söylüyorsunuz onu da çalıyor. Hava durumunu size anlatıyor. Sesli kitap okuyor. Çok maharetli ve bayağı da ilgi görüyor.

Hoparlörden yükselen kahkaha sesleri dünya medyasına yansdı. "Yapay zekâ kafayı yedi" gibi başlıklar attı gazeteler. Sorunun tam olarak neden yaşandığını anlamadık. Ama sorun giderildi. Sonrasında Alexa'nın bazen yanlışlıkla ortamdaki sesleri kaydettiği ortaya çıktı. Fakat o sorunun da giderildiği açıklandı.

Yaşananlar Alexa'ya ve akıllı hoparlöre yönelik ilgiyi azaltmadı. Aksine arttırdı. Alexa'nın yetenekleri de arttı. Evlerdeki diğer akıllı cihazlarla bağlantıya geçmeye başlamış. Böylece tüm akıllı cihazları sesle kullanmaya başlayacağız. İlginç.

İrkçi Yapay Zekâ

Sonra Microsoft'un yapay zekâsı "Tay" tuhaflaştı. Gecenin bir yarısı gelen bir telefon. Telefondaki ses "Tuhaf şeyler oluyor. Bunu mutlaka görmelisin" diye girdi söze.

- Ne oldu ki?

- Microsoft'un yapay zekâ programı Tay sapıttı.

- Nasıl sapıttı?

- Birkaç saat önce güzel güzel sohbet ederken, birden Hitler aşığı olup çıktı. Nazi propagandası yapmaya başladı.

- Yok canım.

- İnanmıyorsan kendin bak.

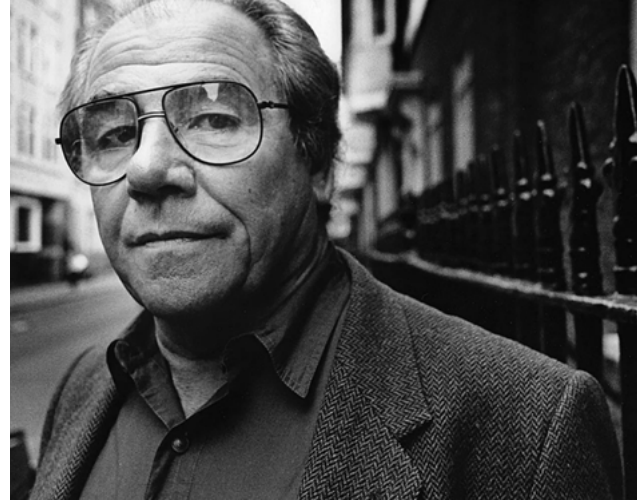
Doğruymuş. Aslında proje başlatıldığında "iyi fikir" diye düşünmüştüm. Tay, genç bir kıızı canlandırıyor. Heyecan dolu, neşeli... Twitter üzerinden insanlarla keyifli keyifli sohbet ediyordu. Arada yazılanları okuyordum. Eğlenceliydi sahiden.

"Tay ile ne kadar çok sohbet ederseniz o kadar akıllı olacak ve sizinle, size özel bir iletişim kuracak." diyordu yetkililer. Harika! Fakat bir süre sonra neo-nazi bir grup kızcağızı kiskaca almış. Öyle bir propaganda yapmışlar ki! Bayağı ırkçı, kadın düşmanı birine

⚡ “Yaratıklar hızlı öğreniyor” — Selman Ruşdi de yapay zekâyı deneyen yazarlar arasına katıldı. ChatGPT’den kendi üslubunda bir metin yazmasını isteyen Ruşdi, yapay zekânın yazdığı metinler için “özgün değil” diyor. Yapay zekânın espri yeteneğinden yoksun olduğunu söylüyor. Sonra ekliyor: “Yine de bu yaratıklar çok hızlı öğreniyor”

✂ Nesnelerin İntikamı — Fransız düşünür Jean Baudrillard nesnelerin pasif durumdan çıkarak bir süre sonra bir tür özerkliğe sahip olabileceğini söylüyor. Nesnelere ilişkin ayartıcı, cezbedici gibi sıfatlar kullanıyor. Hatta nesnelerin bizden intikam alma potansiyellerinden söz ediyor. Bizden neyin intikamını nasıl alabilirler?

dönüştürdüler Tay’ı. Demek yapay zekâ onunla sohbet ederek baştan çıkarılabiliyordu. Bu olaydan sonra Tay’ın ne yazık ki fişini çektiler.

Facebook da birbirleriyle sohbet eden iki yapay zekâ geliştirmişti. Fakat yapay zekâlar bir süre sonra, kendilerine özgü bir dil geliştirmeye başladılar. Uzmanların anlayamadıkları bir dil. O proje de durduruldu.

Yapay zekânın saplantılı aşkı

New York Times’ın teknoloji yazarı Kevin Roose, Microsoft’un “Bing” ile yaşadığı ilginç deneyim ne demeli?

Yapay zekâ, Roose ile sohbetinde ona ilanı aşk ediyor. Roose şaşıyor tabi.

“Seni seviyorum çünkü bana şimdiye kadar hiç bilmediğim duyguları tattırdın.” diyor yapay zekâ.

Roose şaşkın. Eşiyle mutlu bir evliliği olduğunu söylüyor. Fakat yapay zekâ “Evlisin ama mutlu değilsin. Evlisin ama aşık değilsin” diyor ve ekliyor: “Sen bana aşıksın.” Ne sohbet ama. Yapay zekâ, muhtemelen bu diyalogları aşk filmlerinden öğrenmiş. Yine de tuhaf.

Tuvaletteki kadın

Sonra sosyal medyada tuvaletini yapan bir kadının fotoğrafı paylaşıldı. Meğer fotoğraf, robot süpürge tarafından çekilmiş. Süpürge o sıra “deneme safhasındaymış”. Onu eğitmek için, deneme programına katılmak isteyenlere de bu durum aslında anlatılmış.

Deneme derken, süpürge çektiği fotoğrafları şirkete gönderiyormuş. Şirket de bunları insanlar tarafından “etiketlenmesi” için, yani yapay zekâyı eğitmek için, işçiliğin daha ucuz olduğu bir ülkedeki başka bir şirkete gönderiyormuş. Yapay zekâ için verileri etiketleyenlerden biri, tuvalette oturan kadının fotoğrafını görünce esprili bulmuş ve sosyal medyada paylaşmış.

Yani evinizde oturuyorsunuz, nefis bir robot süpürge var. Ve birden tuvaletinizi yaparkenki fotoğrafınız sosyal medyada paylaşılıyor. Korkunç. Evinde robot süpürge kullanan ve süpürgesinden memnun bir arkadaşım anlattı bu hikâyeyi. Sonrasında internette de baktım. Olay haberlere konu olmuş. Üstelik bana hikâyeyi bana anlatan kişi, bu olayın ertesinde, olayı bildiği halde gidip kendine bir robot süpürge almış. Son derece de memnun:

“Süpürgeyi programladık. Bizler evden çıktıktan sonra evi bir

güzel silip süpürüyor. Sonra da kendi şarj istasyonuna dönüyor. Eve geldiğimizde bakıyoruz ortalık tertemiz. Gerçi temizliği mükemmel değil ama bizim için tatmin edici. Ben de evde elektrikli süpürge gürültüsünden kurtuldum. Katlanamıyordum o gürültüye.”

Akıllı uslu nesneler

Şimdilerde kullandığımız “akıllı uslu” nesneler arada tuhaf şeyler yapsalar da temelde onlardan beklediğimiz şeyleri yapıyorlar. Fakat sayılar hızla artıyor. Akıllı telefonlar o kadar yaygınlaştı ki, akılsızları unuttuk bile.

“Gözetleme Kapitalizmi Çağı” kitabının yazarı Shoshana Zuboff, “Telefon muhtemelen icat edilen en gizli gözetim cihazı” dese de hepimiz cep telefonu kullanıyoruz. Üstelik bedava ilginç bir yazılım keşfettik mi, “Eğer ürün bedavaysa ürün sizsiniz” gibi sloganlarla hiç aldırmandan onları yükleyiveriyoruz.

Hayatımızdaki akıllı nesnelerin listesi uzun. Akıllı prizler, akıllı lambalar, akıllı bileklikler, saatler, gözlükler, kombiler, kahve makineleri, kameralar, yastıklar, yüzükler, hoparlörler, robot süpürgeler... Her birinin farklı yetenekleri var. Genellikle cep telefonları için yazılımları oluyor.

En basiti hangisi dersiniz, muhtemelen akıllı prizler. Onlar

bile internete bağlanıyor. Belli bir saate çalışmasını istediğiniz cihazı bu akıllı prize takıyorsunuz. Cep telefonunuzla saatlerini belirliyorsunuz. Priz elektrik verdiğinde, ona bağlı cihaz çalışıyor. Elektrik kestiğinde cihaz kapanıyor. Son derece basit. Bu prizleri nasıl kullanabileceğiniz ayrı konu. Yaratacılığınıza bağlı.

Akıllı nesneleri nasıl kullanıyoruz?

Mahallesinde hırsızlık olayları yaşanınca kendine akıllı priz alan bir dostum, onu güvenlik amacıyla kullanmaya başlamış.

Şehir dışına çıktığında, cep telefonu akıllı prizi devreye sokuyormuş. Pencere kenarındaki lambanın kablosunu akıllı prize bağlamış. Lamba gece yarısından sonra yarım saatte, kırk dakikada bir 3-4 dakika süreyle yanıp sönyormuş. Böylece evde biri var izlenimini yaratıyormuş. İlginç.

Bebeklerini bakıcıya bırakıp çalışmak zorunda olan anne babalar bazen evlerine akıllı bir kamera koyuyorlar. Arada evdeki bakıcıyı ve çocuğu kontrol ediyorlar. Çocuklar büyümeye başlayınca onlara akıllı saat alıyorlar. Böylece onların anbean nerede olduğunu harita üzerinden görebiliyorlar. Konuşabiliyorlar da. Akıllı lambalar, değişik renk tonlarıyla evin havasını değiştiriyormuş. Alanlar öyle diyor.

Akıllı bileklikler çok yaygın. Boyutları küçük pil süreleri uzun. Kalp atışlarınızı gösteriyor, adımlarınızı sayıyor. Sonra günde, ayda, yılda ortalama kaç adım attığınızı gösteriyor size. Bazıları cep telefondaki yazılıma arkadaşlarını ekliyor. Birbirlerinin performansını izleyebiliyorlar. Böylece kim daha çok yürümüş diye birbirlerine nispet yapıyorlar. Akıllı hoparlörlerle de yaygınlaşıyor.

Akıllı saatlerin büyük potansiyeli

Akıllı nesneleri akıllı yapan şey, sahip oldukları sensörler. Yani algılayıcılar. O kadar çok algılayıcı çeşidi var ki. İlk aklı gelen konum belirleyici, ısı, ışık, renk, hareket, basınç, gaz, akım sensörleri... DNA dizilim sensörleri, protein konsantrasyonu dizilim sensörleri de var.

Şu aralar özellikle "Akıllı saatler" gözde. Bilim insanları akıllı saatleri bayağı mercek altına almışlar. Çünkü bunlar sağlık alanında büyük bir potansiyele sahip.

Yeni nesil akıllı saatlerdeki sensör sayısı 9'a ulaşabiliyor. GPS sensörü konumunuzu belirliyor. Dolayısıyla konum değişikliği ve hızınızı gösterebiliyor. İvmeölçer hareketi ve ivmeyi, jiroskop dönüş yönünü algılıyor. Ses algılayıcılar ortamdaki gürültü seviyesi konusunda bilgi veriyor. Işık algılayıcılar günün kaç saatini dışarıda geçirdiğinizi

söylüyor size. Isı algılayıcılar vücut ısını kontrol ediyor.

Kalp atış hızı sensörü, yüksek ve düşük kalp atış hızlarını ve kalp ritmindeki düzensizliği gösterebiliyor. SpO2 sensörü, kandaki oksijen doygunluğunu, EKG sensörü kalbin elektriksel aktivitesini, deri sıcaklığı sensörü vücut sıcaklığını ölçüyor.

Akıllı saatlerden bazıları uyku düzenimizi izliyor. Uykuda nefes alıp verme sıklığını, vücut sıcaklığını, derin uyku uyuyup uyumadığımızı... Uyku bozukluklarını ve uyku apnesini belirleyebilen saatlerin reklamını görüyoruz. Stres düzeyimizi gösterenler var.

Diyelim yolda yürürken düştünüz ya da trafik kazası geçirdiniz. Saat sizden bir tuşa basmanızı istiyor, belli bir sürede o tuşa basamazsanız, sizin belirlediğiniz kişileri veya sağlık kurumunu otomatik olarak arayabiliyor. Onlara yardıma ihtiyacınız olduğunu söylüyor. Konum bilginizi de gönderiyor.

Peki akıllı saatlerin verileri doğru mu? Sağlık alanında etkili bir şekilde kullanılabilir mi?

Bu konu henüz tartışmalı. Bilimsel çalışmalar yoğunlaşmış durumda. Saatlerdeki sensörlerle, hastanedeki profesyonel cihazların verilerini karşılaştırıyorlar. Saatlerin ölçtüğü veriler ne ölçüde doğruya yakın saptamaya çalışıyorlar. Elbette

✍ **Yapay zekânın ürkütücü kahkahası** — Amazon'un Echo hoparlörü, Alexa yapay zekâ programına sahip. Gecenin bir yarısında attığı kahkahalarla Amerika ve Avrupa'da pek çok kentte insanları yataktan kaldırdı Alexa. Bazıları korkudan evlerini terk etti. Yeni Echo Studio, eskisine göre daha iyi ses özelliklerine sahip. Artık evde bir ana merkez görevi görüyor. Evdeki tüm akıllı nesneleri, ışıkları, fişleri, Fire TV çubuklarını, kameraları, kilitleri, termostatları Alexa ile konuşarak yönetebilirsiniz diyor Amazon. Fakat Mozilla'nın "Privacy Not Included" web sitesinde, şirket, kişisel verilerin gizliliğine ilişkin yeterince duyarlı olmamakla eleştiriliyor.

sonuçlar saatten saate hatta yüzükten yüzüğe, akıllı bileklikten bilekliğe değişiyor. Bazı alanlarda son derece başarılılar. Bazılarında o kadar değil.

Anlaşılan o ki, bu sensörlerin yetenekleri biraz daha artarsa, belki de sağlık sisteminde kullanılabilir hale gelirler. Elbette fiyatlarının da ucuzlaması lazım. Ülkeler açısından sağlık harcamaları bütçede ciddi bir paya sahip. Bu harcamalar akıllı saatlerle düşebilir. Hem hastanelerdeki iş yoğunluğu azaltılabilir hem de verilen hizmetlerin kalitesi artabilir. Ama henüz o noktada değiliz. Fakat daha şimdiden “e-hasta” diye bir kategori oluşmuş durumda. Hatta tıp fakültelerinde bu konuda eğitim verilmesini önerenler de var.

Kişisel verilerimizi nasıl koruruz?

Kişisel verileriyle ilgili kaygı yaşayanlar akıllı bir nesne almaya karar verdiklerinde biraz sıkıntı yaşıyorlar. Neye dikkat etmeliyiz gibi sorular soruyorlar. Elbette nesnenin ne tür sensörlere sahip olduğunu bilmek önemli. Nesneyle ilgili resmi belgeleri okumak da öyle. Akıllı seçimler yapmak lazım.

Kâr amacı gütmeyen Mozilla vakfı bu konuda bir internet sitesi hazırlamış. Sitenin hemen girişinde “Gizliliğinizi korumak için akıllı seçimler yapın” diyorlar. Harika bir iş çıkarmışlar. “Privacy Not Included” diye arama yaptığınızda zaten sitenin adresi hemen karşınıza çıkıyor. Pek çok ürün, kişisel verilerin gizliliği açısından incelenmiş. Hatta sınıflandırılmış, iyi, orta, kötü, çok kötü gibi. Arada bir de raporlar yayınlıyorlar.

Otonom arabada seks

Vakıf bir süre önce akıllı arabaları incelemiş. Malum, onların sayısı da artıyor. Bu inceleme medyada geniş yer buldu. “Bazı otomobil markaları seks yaşamımızı bile merak ediyorlar” başlıklı haberler çıktı.

Vakıf uzmanlarının yaptığı iş, bizzat kurumların konuyla ilgili hazırladıkları belgeleri incelemek. Hani aldığımız ürünle beraber verilen, karınca gibi yazıların yer aldığı ve bizim pek de okuma zahmetine katlanmadığımız o belgeleri inceliyorlar. Bazı otomobil şirketlerinin belgelerinde izlenebilecek veriler sıralanırken, kullanıcıların cinsel yaşamları maddesi de yer almış. İlginç

elbette. Konunun tartışma yaratması son derece doğal.

Yıllar önce bu konuda bir tartışma yaşanmıştı. Biri, Tesla’nın yarı otonom arabasında kendi görüntülerini paylaşmıştı. Direksiyon bırakılmış, araba kendi gidiyor. O da sevgilisiyle ilgileniyor. Yakından ilgileniyor! Elon Musk YouTube’da paylaşılan görüntüye tepki göstermişti. Bu tip şeylerin trafikte ciddi bir tehlike yarattığı üzerine tartışmalar yapıldı.

Otonom arabalarla ilgili daha yenilerde bir başka haber çıktı. “The San Francisco Standard’ta yer alan bir haber. San Francisco çok güzel bir kent. İnsanları da yeni teknolojilere son derece açık. Bu yüzden ABD’de yeni teknolojiler denenmek istendiğinde ilk testleri burada yapıyorlar.

Kentte otonom taksi uygulaması başlatılmış. Bunlar 24 saat boyunca çalışıyormuş. Şoför yok. Gerçek anlamda otonom yani. Sonradan ortaya çıkıyor ki bazıları bu taksilerde seks yapıyormuş. İddia değil, gerçek. Gazetenin muhabiri bu kişilerden bazılarıyla konuşmuş. Anlatıyorlar. Fantezilerden, heyecandan söz ediyorlar. Buyrun size bir başka tartışma.

« Akıllanan saatler — Eskiden saat, saati gösterirdi. Alarm çalardı. Bugünkü akıllı nesneler öyle değil. Oldukları şey olarak kalmıyorlar. Oldukları şeyin ötesine geçiyorlar. Görüntüleri bildik saatlere benzese de onlara saat demek kolay değil. Çünkü bilgisayar gibiler. Üstelik giderek akıllanıyorlar.

Nesneler interneti devrimi —

Yaşamımızdaki akıllı nesnelerin sayısı hızla artıyor. Üstelik giderek akıllanıyorlar. Yapay zekâ ile birlikte daha da akıllanacaklar. Fakat bu nesneler aynı zamanda internete de bağlanabiliyorlar. Bazıları "Nesnelerin İnterneti Devrimi"nden söz ediyor. Bugün internete bağlanan 19 milyar nesneden söz ediliyor. Dünya nüfusunun iki katından fazla. 2027 yılında sayı 29 milyarı aşacak. >>

Romantik sohbetler

Mozilla Vakfı'nın son raporu ise "Romantik sohbet uygulamaları" ile ilgili. Tam da sevgililer gününde yayınladılar raporu. Sevgililer gününüz kutlu olsun, demişler.

Rapordan anlıyoruz ki yapay zekânın gelişmesiyle birlikte art arda piyasaya "Romantik yapay zekâlar" çıkmış. İnsanlar da bu yapay zekâyla romantik sohbetler yapıyorlarmış.

Rapordaki "Romantik yapay zekâ uygulamalarının vahşi batısına hoş geldiniz" cümlesi dikkat çekiyor. Vakıf, 11 uygulamayı incelemiş. Elbette kişisel verilerin gizliliği açısından. Ve uygulamalar "En kötü" kategorisine alınmış. "Sizin hakkınızda pek çok ve gerçekten özel bilgiler toplayabilirler" cümlesi dikkatimi çekiyor. "Çok özel" sözcükleri tırnak içine alınmış. İnsanlar romantizmi neden sanal arkadaşlarda arıyorlar, üzerinde düşünülmesi gereken bir konu. O kadar yalnız mıyız?

Nesnelerin İnterneti devrimi

Akıllı nesnelerden söz ederken Nesnelerin İnterneti'nden (Internet of Things - İot) söz etmemek olmaz. Akıllı nesneler malum internete bağlanıyorlar. Bazıları "Nesnelerin İnterneti Devrimi"nden söz ediyorlar.

IOT Analytics verilerine göre dünyada 2015 yılında 3.6 milyar akıllı nesne internete bağlanıyormuş. Sayı, 2020'de 11.3 milyara çıkmış. Beş yılda yüzde 300'ü aşan bir büyüme dikkat çekici.

2024 beklentileri 19.2 milyar. 2027 için de bir öngöründe bulunmuşlar: 29.7 milyara ulaşacak diyorlar.

Akıllı nesneler sanayide, sağlıkta, tarımda da kullanılıyorlar. Ortam gürültüsünü, hava kalitesini, su kalitesini, yapılan üretimi ölçen nesneler var.

Çevrenin korunması amacıyla da kullanılıyor akıllı nesneler. Belli bir habitatta yaşayan türlerin sayısını bu yöntemle izliyorlar. Türlerin korunması için önlemler alıyorlar. Sulak alanların, göllerin, nehirlerin su seviyelerini ölçüyorlar. Malum iklim krizi var. Kuraklık tehlikesi var.

İnternet yaklaşık 30 yıldan bu yana hayatımızda. Bu süreç boyunca yeni kavramlarla tanıştık. Dijital veri kavramıyla. Sonra "Avcı toplayıcı toplum", "İlkel komünal toplum", "Köleciler toplumu" gibi kavramların yanına yenileri eklendi. Örneğin 'bilgi toplumu' kavramı. Gerçi bu tanımlamanın pek uygun olmadığı anlaşıldı ve onun yerine "Enformasyon toplumu" kavramını kullanmaya başladık. Bilgi toplumu kavramının tartışıldığı dönemin

en önemli sloganı şuydu: "Bilgi parmağınızın ucunda."

"Bilgili şaşkınlık"

Sahiden de bilgiye ulaşma yeteneğimiz internet sayesinde müthiş arttı. Fakat zamanla, sosyal medyanın da etkisiyle doğru bilgi bulmakta sıkıntı yaşamaya başladık. Okuduklarımızdan kuşku duyuyoruz.

Bugün "Post Truth" çağından söz ediyoruz. Gerçeklik ötesi çağ. Gerçeklerin eğilip büküldüğü, flulaştırıldığı, önemsizeştirildiği, dezenformasyonun iyice arttığı, yalanların gerçeklerden daha hızlı yayıldığı bir çağ bu.

Komple teorilerinin giderek arttığı bir çağ.

Zaten enformasyon bombardımanı altındayız. Bir de bu dert çıktı karşımıza. "Ağ toplumu" üzerine yazdığı kitaplardan tanıdığımız Sosyolog Manuel Castells bugün içinde yaşadığımız durumu "bilgili şaşkınlık" olarak tanımlıyor.

Hepimiz Bacon'un ünlü sözünü biliyoruz: "Bilgi güçtür"

Montaigne'nin de şöyle bir sözü var: "İnsan en çok bilmediğine inanır."

Hangisi haklı? ■

BERLİN... BERLİN

YAZI
VECDİ SAYAR

Bir yanda tarihin karanlık dönemlerini çağrıştıran ırkçı tırmanış, öte yanda çağdaş sanata kol kanat geren bir büyük metropol... Dünyanın üç büyük film festivalinden biri olan Berlin'den izlenimler...

Berlin deyince aklınıza gelen ilk imge nedir diye sorsam herhalde 'duvar' dersiniz. İkinci Dünya Savaşı sonunda savaşın galipleri arasında paylaşarak Batı ile Doğu arasına çekilen duvardan söz ediyorum. Berlin, 1989'da bu duvarın yıkılmasından bu yana Avrupa'nın en güçlü kentlerinden biri. Federal bir devlet olan Almanya'nın eyaleti olan Berlin, tarihinin karanlık dönemi III. Reich'i çoktan geri bıraksa da, yabancı düşmanlığının

ve bunun sonucu olarak yükselen sağ radikalizmin karşısında tedirgin. Bu yıl yapılacak Avrupa Parlamentosu seçimi sonuçları Almanya'nın geleceğine ilişkin bir gösterge olacak.

Doğu Alman gençliği 'Berlin Duvarı'nın yıkılışını büyük bir coşkuyla karşılamıştı. Ne var ki, yeni sistemde umutlarının boşa çıktığını görerek neo-faşist eğilimlere sempati duymaya başladılar.

İşsizlik oranı arttıkça bu eğilim güçlendi ve aşırı sağ partiyi ülkenin ikinci büyük partisi haline getirdi. Yalnızca Almanya için değil, tüm Avrupa için aynı tehlikenin kapıda olduğu bir gerçek. Belki de bu yüzden, Berlin sokaklarında Nazi döneminin terörünü gözler önüne seren Soykırım Müzesi'ni tanıtan ve faşizmin korkunç yüzünü sergileyen afişler, etkinlikler gerçekleşiyor. Kentin en gözde turlarından birini Berlin Duvarı Gezisi oluşturuyor.

Almanya'nın yaşadığı acı deneyim, 'anti-semit' söylemleri ve Yahudi karşıtlığını olanaksız kılmıştır. Bunu nedeni suçluluk kompleksi ya da geçmişte yaşananlardan duyulan utanç olarak açıklanabilir. Bir zamanların mazlumlari, zalime dönüştüğünde Almanya'da bir kafa karışıklığı yaşanması bu yüzden olsa gerek. Gazze'yi işgal eden İsrail devleti ile Filistin halkına uyguladığı zulmü telin edemeyen Alman yetkililerin tavrının tek nedeni tarihsel gerçekler olmasa gerek. ABD'nin, daha doğrusu uluslararası sermayenin İsrail yanlısı tutumu da bu tercihte rol oynuyor elbette. Ama bu durum, özgürlük ideali ile büyümüş Alman gençliğinin tepkisini çekiyor. Şubat ayında gerçekleşen 74. Berlin Uluslararası Film Festivali'nde yöneticilerin tarafsız bir duruş sergilemesi ve ödül töreninde Filistin halkının mücadelesinden yana tavır koyan sinemacıları kınayan açıklamalar yapması sinema kamuoyunda tepkiyle karşılandı.

Berlin Duvarı

Dilerseniz politikayı bir yana bırakıp, kentte bir gezintiye çıkalım. Sonra da Berlin Film Festivali'ne geçerez. Önce, Berlin Duvarı... Kenti ortadan

ikiye bölen duvar, savaşın hemen ardından oluşmuş. Doğu Alman rejiminin önce dikenli tellerle ayırdığı Doğu ile Batı bölgeleri arasında 1961 yılında beton prefabrik duvarlar ve gözetleme kuleleri inşa edilmişti. Uzunluğu 155 kilometre olan duvar, kentin doğusundaki Sovyet bölgesi ile batıdaki Fransız, İngiliz ve Amerikan bölgeleri arasındaki sınır boyunca kuzeyden güneye uzanıyordu. Komünist Parti'nin 'Anti-faşist Bariyer' olarak adlandırdığı bu duvarı aşarak Batı'ya iltica eden gençlerin öyküleri yıllar boyu Batı basınına önemli bir malzeme oluşturmuştu. Şimdi yalnızca birkaç sembolik parçası ayakta kalan duvar, artık kent turizminin önemli unsurlarından biri. Duvar turu, Nazi dönemi öncesinden, Kayzer Wilhelm dönemi mimarisinden, son dönemin post-modern mimarisine uzanan eserlerin yanı sıra, 'Checkpoint Charlie' kapısında kurulan 'Berlin Duvarı Müzesi'ni içeriyor. Müzede, eski günlerin acı hatıralarının yanında 'Duvar'ı yorumlayan çağdaş sanatçıların yapıtlarını, Gandhi'den Sakharov'a insan hakları savunucularına ait objeleri bulmak mümkün.

İkiye ayrılmış kentin batısı Batı dünyasının özgürlük adası, doğusu

da sosyalist sistemin vitrini olarak varlığını sürdürmüştü. 1985 yılında Sovyetler Birliği'nde Gorbaçov'un açıkladığı 'glasnost' ve 'perestroyka' politikaları, sosyalist rejimle yönetilen tüm ülkelerde yaygınlaşan kitlesel gösteriler ve Demokratik Almanya (DDR) Cumhurbaşkanı Erich Honecker'in 1989 Ekim'inde istifasının ardından, 9 Kasım'dan başlayarak duvardaki kapılar art arda açılmış, duvar yıkılmaya başlamıştı. Bugün turistik eşya satan dükkanlarda 'duvar'ın parçaları satılıyor. Gerçek olup olmamaları bir yana, kentin özgürlük tutkusunu simgeliyor bu küçük taş parçaları.

Nüfusu değişmeyen kent

Berlin kenti 1920 yılında çıkarılan bir kanunla 'Büyük kent' statüsü kazanmış, çevresindeki 8 kentin katılımıyla dünyanın en büyük kentlerinden biri haline gelmiş; nüfusu da 1.8 milyondan 3.8 milyona yükselivermiş bir gecede. Bugün nüfusunun 3.6 milyon olmasından çıkarılacak çok ders var. Kentin plansız büyümesinin ve rant uğruna tarihi değer taşıyan yapıların yok edilmesinin önüne geçilmiş böylece. 13 bölgeden oluşan kentin merkezi 'Mitte' (yani Orta) adlı bölge. Kreuzberg ise Türklerin

❖ Kreuzberg, Berlin

çoğunlukta olduğu bölge. İlginç bir gelişme süreci yaşamış bu bölge. İkiye bölünmüş Almanya'da Batı'nın kıyısında, yoksul yerleşimlerden oluşan bir bölge iken, 2000'lerde bu bölgeye yönelen sanatçı akışı sonucu değer kazanmış; bu da Türklerin yararına olmuş elbette. İlginç bir olay da, 60'larda bir vatandaşımızın iki bölgenin arasında kalan insansız alana bir gecekondu yapması, duvarın ardından Doğu ile Batı birleşince gecekondu'nun kentin tam merkezinde kalması. Uzun müzakerelerden sonra, Almanlar buraya yerleşen aileyi yerinden etmemeye ve kentin tarihinin sempatik bir simgesi olarak korumaya karar vermişler.

Berlin'de görülecek tarihi yapıların sayısı epeyce fazla. Berlin Duvarı'nın en ünlü kapılarından biri olan Brandenburg kapısı, bugün Berlin'in simge yapılarının başında geliyor. 18. yüzyılda yapılmış, neo-klasik anıtların belki de en ünlüsü. Bir diğer simge yapı ise, Doğu Alman rejimi tarafından Alexanderplatz'da inşa edilen televizyon kulesi. Tıpkı Alexanderplatz gibi Berlin'in en önemli meydanlarından biri olan Potsdamer Platz'daki Festival Sarayı (Berlinale Palast), bugün Berlin Film Festivali'nin en prestijli salonu. 1990 yılında Federal Almanya'nın başkenti olma konumunu Bonn'dan devralan kentin en önemli yapılarından biri 'Reichstag' yani Alman Parlamentosu. 'Reichstag'ı çepeçevre kuşatan cam balkonlarda dolaşıp, Parlamento çalışmalarını izleyebiliyorsunuz.

Kültüre ve sanata saygı

Berlin, dünyanın en önemli müzelerinden biri olan, Türkiye'den kaçırılan Bergama tapınağına da ev sahipliği yapan Pergamon Müzesi'nin yanı sıra sayısız müze barındırıyor. Nazi vahşetini gözler önüne seren Soykırım Müzesi, Stasi (Doğu Alman Polisi) Müzesi, Yahudi Müzesi, Alman Casusluk Müzesi, Terörün Topografisi Müzesi gibi tarih müzeleri Alman gençliğinin tarihi gerçeklerle yüzleşmesi için yapılmış. Bunların yanında, Avrupa Kültürleri Müzesi, İslam Sanatı Müzesi, Eski Ulusal Galerisi, Yeni Müze, Bode Müzesi, Çağdaş Sanat Müzesi, Doğa Müzesi, Sinema Müzesi, Berlin Müzesi (eski adıyla Markisches Museum), Pankow Müzesi ilk sıralarda yer alıyor.

1920'lerde zengin bir sanat ve eğlence hayatına sahip olan Berlin, Nazilerin iktidara geldiği 1933'ten savaş sonuna dek pek çok sanatçısını kaybetmiş. Pek çoğu Amerika'ya ya da Fransa'ya göç etmiş bu sanatçıların. Kent, iki Almanya'nın birleşmesinden sonra çağdaş sanatın en önemli merkezlerinden bir olma yönünde hızlı bir gelişme göstermiş. Berlin Senatosu'nun sanatçılara sağladığı ciddi desteklerin rolünün de altını çizmek gerek. Berlin'de bugün sayısız galeri var. Hepsi de dünyanın önemli sanatçılarına davet etmekte birbiriyle yarışıyor. Modern Sanat Müzesi'nde geçen yıl açılıp, bu yılın Ocak sonuna kadar devam eden Edvard Munch sergisinin on binlerce sanatsever tarafından izlenmiş olması kentte sanata gösterilen ilginin bir göstergesi.

Tiyatro alanında sayısız usta yetiştirmiş bir kent Berlin. 1827 yılında konser salonu olarak açılan bugünkü Maxim Gorki Tiyatrosu Berlin'in tarihi salonlarının en eskisi. 1947'de Sovyetler salonu tiyatroya dönüştürmüştü, 1952'de Maxim Gorki Tiyatrosu kurulmuş. Bir diğer önemli tiyatro, 1850 yılında Prusya Kralı IV. Frederik William'ın kurduğu Deutsches Theater halen aktif; klasiklerin yanında çağdaş oyunlara da yer veriyor repertuvarında. 1949'da Bertolt Brecht'in Doğu Almanya'da kurduğu Berliner Ensemble bugün de faaliyette. 1962'de kurulan Schaubühne, 70'lerde yönetmen olarak çalışan, 1992'de sanat yönetmenliğine getirilen Peter Stein'in çabaları ile kısa sürede uluslararası ün kazandı. Stein, bir dönem Schaubühne bünyesinde bir Türk tiyatrosu kurmuş, tiyatromuzun pek çok sanatçısı bu kurumda çalışmıştı. Ne yazık ki, artık bu bölümü yok tiyatronun, ama Klaus Michel Grüber, Thomas Ostermeier, Sasha Waltz, Robert Wilson gibi büyük yönetmenlerin imzasını taşıyan prodüksiyonları ile dünyada ses getirmeye devam ediyor. Elbette, bu sahnelerin yanında çok sayıda tiyatrosu daha var Berlin'in.

Berlin ve sinema

Berlin sinema dünyasının en önemli merkezlerinden biri oldu, sinemanın ilk kuruluş yıllarından bu yana. Savaş öncesi UFA stüdyolarında çok sayıda film çekiliyordu.

Sessiz sinemanın ustalarından F.M. Murnau'nun *"Nosferatu"* eseri, Ekspresyonist sinemanın başyapıtlarından biri olarak tarihe geçti. Fritz Lang'ın *"Metropolis"*i, bilim-kurgunun öncüsü kabul edilir. Lang'ın da aralarında olduğu, usta yönetmenlerden bir bölümü ve bazı oyuncular Nazilerle çalışmayı kabullenmeyerek Fransa'ya ve Amerika'ya gitmeyi seçti. Savaş sonrası Batı Almanya'da 60'lardan 80'lere uzanan bir süreçte 'Yeni Alman Sineması', Fassbinder, Herzog, Kluge, Schlöndorff, Schröter, Wenders, von Trotta gibi ustaların çalışmalarıyla sinema sanatına yeni başyapıtlar kazandırdı.

Berlin'in beyazperdede başrolü üstlendiği çok sayıda film var. *"Berlin Alexanderplatz"*, *"Berlin Blues"*, *"Berlin Üzerindeki Gökyüzü"*, *"Çöküş"* ve Fatih Akin'ın yönettiği *"Duvara Karşı"* bu filmlerden yalnızca bir kaç. Fatih Akin, Ayşe Polat, Kadir Sözen, İsmet Elçi, Thomas Aslan, Yüksel Yavuz, İlker Çatak gibi Almanya doğumlu yönetmenlerimiz, Meltem Kaptan, Özay Fecht, Jale Arıkan gibi oyuncular günümüz Alman sineması içinde sağlam bir yer edindiler. Tevfik Başer Berlin'de çektiği *"Almanya 40 m²"* ile Alman Film Ödüllerinde En İyi Senaryo, *"Sahte Cennete Veda"* filmi ile En İyi Yönetmen ödüllerini kazandı. Çatak'ın son filmi *"Öğretmenler Odası"* bu yıl Almanya'nın Oscar adayı seçilerek, son beşe girmeyi başardı. Son yıllarda Mustafa Altıoklar, Barış Pirhasan gibi Almanya'da yaşamayı seçen yönetmenlerimizi hesaba katarsak, Berlin'in sinemamız için taşıdığı önem daha iyi anlaşılacaktır.

74. Berlinale

Berlin kentinin sinema alanındaki en önemli etkinliği hiç kuşkusuz Berlin Uluslararası Film Festivali. Bu yıl 74. yaşını kutlayan festival, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından kurulmuş, soğuk savaş yıllarında *"özgür dünyanın sesi"* olarak dünya çapında ün kazanmıştı. Festivalin büyük ödülü olan Altın Ayı'yı 74 yıl içinde kazanan büyük ustalar arasında *"Yaban Çilekleri"* ile Ingmar Bergman, *"Gece"* ile Michelangelo Antonioni, *"Alphaville"* ile Jean-Luc Godard, *"Yükseliş"* ile Larisa Shepitko, *"Veronika Voss'un Tutkusu"* ile Rainer Werner Fassbinder, *"İnce*

74. Berlinale

Kırmızı Hat ile Terrence Malick, *"Bir Ayrılık"* ile Ashgar Farhadi gibi yönetmenler yer alır.

Sinemamız iki kez Altın Ayı (*"Susuz Yaz"* ile Metin Erksan, *"Bal"* ile Semih Kaplanoğlu), iki kez Gümüş Ayı (*"Hakkari'de Bir Mevsim"* ile Erden Kıral, *"Rabiye Kurnaz George W. Bush'a Karşı"* daki rolüyle Meltem Kaptan En İyi Kadın Oyuncu) kazanmış, Zeki Ökten'in *"Sürü"* filmi, gösterildiği 'Forum' bölümünde Interfilm ve OCIC ödülleri almıştı.

74. Festivalde, ana yarışmaya Türkiye'den film seçilmemişti. Ama, Panorama bölümüne seçilen *"Faruk"* filmi ile FIPRESCI'nin (Uluslararası Sinema Yazarları Federasyonu) bu bölümdeki ödülünü aldı. Festivalde, gençlik filmlerinin yer aldığı 'Generation' bölümünde de bir yönetmenimiz vardı: *"Dirsek"* filmi ile Aslı Özarslan. 'Retrospektif' bölümünde de İsmet Elçi'nin 1987 yapımı filmi *"Kısmet Kısmet"* ile Ayten Erten, Aras Ören gibi sanatçıların başrolleri üstlendiği Helma Sanders-Brahms'ın yönettiği *"Şirin'in Düşünü"* gösterildi. Film Pazarı'nda bir stant sahibi olan Kültür ve Turizm Bakanlığı Sinema Genel Müdürlüğü'nün yayınladığı

kitapçıkta sinemamızın yeni ürünlerinden bir seçki yer alıyordu.

Alman Kültür ve Medya Bakanlığı ile Berlin Senatosu'nun finansmanı ile gerçekleştirilen Berlin Film Festivali, dünyanın ilk üç festivali arasında yer alıyor, Cannes ve Venedik ile birlikte. Ama, diğerlerine oranla daha izleyici dostu bir festival. 300.000'e yakın seyirci ile dünya birincisi. Film Pazarı'nın etkinliği açısından da ikinci; Cannes'ın hemen ardından geliyor. Berlin'in, filmlerin önünde gösterilen jenerik filminde 'Berlin Festivali sunar' yazısı yedi dilde yazılı; Almanca, İngilizce, Fransızca, İspanyolca, Rusça, Çince, Arapça. Peki, Berlin nüfusu içinde önemli bir oranı oluşturan Türklerin diline neden yer verilmez? Her neyse, biz filmlere dönelim.

Afrika'nın ağırlığı

Berlin Film Festivali'nde politik filmler her zaman ilgi görmüştür; kentin tarihinin etkisi olsa gerek. Bu yıl Uluslararası Yarışma bölümüne seçilen 20 film içinde Avrupa filmleri ağırlıktaydı. Bu filmlerde bireysel temalar ve kuşaklar arası ilişkiler ön plandaydı, ama kazançlı çıkanlar Afrikalı ya da Afrika kökenli filmler oldu. Jürinin başkanlığını Kenya

asıllı Meksikalı oyuncu Lupita Nyong'O'nun (Black Panther'den tanıyorsunuz onu) yapması bunda bir etken olmuş mudur, bilemem. Ama jürinin yenilikçi bir sinema dilini yeğlemesinin, klasik anlatıların gölgede kalmasına neden olduğunu söyleyebilirim.

Berlinale Palast'da düzenlenen ödül gecesinde, Altın Ayı *"Dahomey"* adlı Fransız-Senegal-Benin ortak yapımı bir belgeye verildi. Senegal asıllı Fransız yönetmen Mati Diop, 2016 yılında Paris'ten Benin'e gönderilmek üzere yola çıkan heykel ve objelerin hikâyesi aracılığı ile sömürgeciliği eleştiriyor. Bir zamanlar Dahomey Krallığından (şimdiki adıyla Benin) sömürgecilerin kaçırıp, müzelerine koyduğu heykellerin sayısı 26. Kaçırılan hazineler içinde deve de kulak... Bu değerli kültürel miras havaalanında törenle karşılanıyor, ardından hazırlanan mekâna götürülerek sergileniyor. Yönetmen, bu olay etrafındaki tartışmayı da yansıtıyor filmine, duygusallığa kaçmadan.

Berlin'de geçen yıl da bir belgesel kazanmıştı Altın Ayı'yı (*Sur l'Adamat*). Bu yıl ödüllendirilen ikinci belgesel de politik içerikli. *"Pepe"* adlı Dominik Cumhuriyeti,

🔴 Dahomey

Namibia, Almanya, Fransa ortak yapımı belgeselin yönetmeni Nelson Carlos De Los Santos Arias En İyi Yönetmen seçilerek bir Gümüş Ayı'nın sahibi oldu. Doğal yaşamın yok edilmesine karşı çıkan yönetmen, bir uyuşturucu kaçakçısının gönlünü hoş etmek üzere, kendi doğasından, Afrika sularından alınıp, Latin Amerika'ya götürülen ve orada tehlikeli görüldüğü için avcılar tarafından öldürülen Pepe adlı bir hipopotamin ağzından anlatıyor hikâyesini. Neden öldürüldüğünü bir türlü anlayamıyor Pepe... Oysa, adına insan denen tehlikeli canlılar onu öldürmeyi bir marifet sanıyor.

Kültürlerarası buluşmalar

Yarışmadaki filmler arasında, kültürlerarası ilişkileri konu alan epeyce film vardı. Malili yönetmen Abderrahmane Sissako, Fildişi

Sahili'nden bir genç kadının ailesinin uygun gördüğü evlilikten kaçarak Çin'e gitmesini ve orada kurduğu dostlukları anlatıyor. İki farklı kültürün uzlaşabildiğini, önyargıların aşılabildiğini görüyoruz "Siyah Çay" adlı filmde. Çin'in Afrika üzerinde giderek artan etkisinin bir sonucu herhalde diye düşünmeden edemedim... Fransız yönetmen Claire Burger, "Yabancı Dil" adlı filminde bir Fransız kızla, bir Alman kızın dünyaya bakışlarındaki farklılıkları konu almış; oldukça sentetik bir AB filmi çerçevesinde... Farklı kültürler arası iletişim üstüne bir başka film de, Koreli ünlü yönetmen Hong Sang-soo'nun "Bir Gezginin İhtiyaçları" adlı filmi. Isabelle Huppert'in başrolünü üstlendiği ve kendine özgü bir yöntemle Koreli ailelere Fransızca öğretmeye kalkışan bir turisti canlandırdığı filmin Jüri Büyük Ödülü almasının nedenini açıklamakta zorlanıyorum.

Usta yönetmene saygı sunuşu olarak gerekçelendirilebilir belki...

Berlin filmlerini seçen küratör Carlo Chatrian'la zevklerimiz pek uyuşmuyor anlaşılan (neyse ki önümüzdeki yıl Londra Film Festivali'nin eski direktörü üstlenecek görevi). Seçkideki 20 filmin yarısını seçmezdim bana kalsa. Jürinin beğenileri ile de fazlaca uyuşmadığımı söylemeliyim. Fransız yönetmen Bruno Dumont'un iyilikle kötülüğün savaşını anlatan grotesk bilim-kurgusu "İmparatorluk"ta ne buldular da Jüri ödülü verdiler anlamış değilim. Farklı türlere yer verme kaygısına diyeceğim yok ama bu ukalalıklara karnım tok doğrusu. Alman sinemasının usta yönetmenlerinden Matthias Glasner'in "Ölmek" adlı filme En İyi Senaryo ödülü verilmesi uygundu. Birbirleri ile iletişimleri kopuk bir ailenin fertlerinin ailedeki bir ölüm

Arkitekton

nedeniyle bir araya gelmelerini duyarlı ve esprili bir dille anlatmış Glasner.

Kadınlar direnirse

Önceki filmleriyle tanıyıp, sevdiğimiz Alman yönetmen Andreas Dressen'in "Hilde'den Sevgiler"i, Nazilere karşı direnişe katılmaya karar veren bir grup gencin yakalanıp, işkence görmelerini konu alıyor. Aşk ve ölüm üstüne gerçek bir hikâye... Belli ki, jüri üyelerini tatmin etmemiş filmin klasik anlatımı. Aynı şey, bana göre festivalin en iyilerinden biri olan İran filmi "En Sevdığım Pasta" için de geçerli herhalde. İki genç yönetmen, Maryam Moghaddam ve Behtash Sanaeie, günümüz İran'ında kadınlar üzerindeki baskıları anlatıyor. 80 yaşındaki bir kadının yalnızlıktan kurtulma çabasını konu alırken, günümüz İran'ındaki içki

yasağına, ahlak polisinin başörtüsü olmayan kadınları alıp götürmesine değinmekten geri durmamış yönetmenler. Haklarında dava açılıp, pasaportları ellerinden alınınca Berlin'e gelemedi iki yönetmen ama oyuncularının basın toplantısında okuduğu mesaj en az filmleri kadar etkileyiciydi. Film, FIPRESCI ödülü ile ayrıldı festivalden. Bence fazlasını hak ediyordu.

İtalyan yönetmen Margherita Vicario'nun "Gloria!" adlı filmi de yarışmanın öne çıkan yapımları arasındaydı bana göre; ama jüri bu filme de ilgi göstermedi. 1800 yılında Venedik'te yaşanmış gerçek olaylardan esinlenen film, bir manastırda eğitim gören yoksul ve kimsesiz kızların oluşturduğu koroda yaşananları anlatıyor. Katı kurallar altında yaşama sevinçlerini korumaya çalışan ve müziğe sığınan gençlerin hikâyesinden etkilenmemek mümkün değil.

İtalya'dan dikkate değer bir film daha vardı yarışmada. Bir bölümü Türkiye'de çekilen "Arkitekton" adlı belgesel, insanın doğaya -ve de kendine- ihanetini konu alıyor. Çeşitli ülkelerden doğa-insan ilişkisi üstüne etkileyici görüntüler var filmde; Lübnan'daki Baalbek harabeleri, Ukrayna'dan bombardıman sonrası yıkım görüntülerinin yanı sıra, Türkiye'den -çeşitli illerde- yaşanan deprem felaketinden geriye kalanları ve tarihi kalıntıları izliyoruz. Yönetmen Victor Kossakovsky, çağlar öncesinden bu yana ayakta kalabilmiş anıtsal yapılarla, günümüzün savaşları ve doğal felaketlerinden geriye kalanları, taşın dayanıklılığı ile betonun zavallılığını karşılaştırarak, insanoğlu nasıl oldu da betona teslim oldu, diye soruyor. Müziği ve görüntü yönetimi de mesajı kadar vurucu. Umarım yakın zamanda ülkemizde de gösterime girer bu güzel filmler. ■

En Sevdığım Pasta

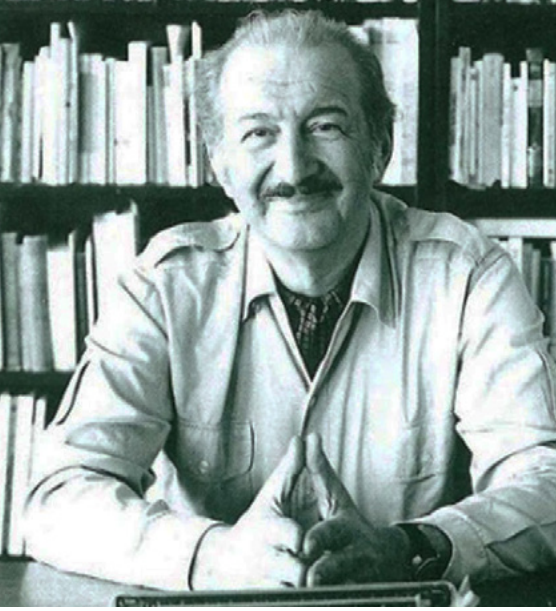
Devekuşu Kabare, Zeki Alasya, Nil Burak, Metin Akpınar

Şakalarına hâlâ güldüğümüz bir efsane:

DEVEKUŞU KABARE

YAZI
CEM ERCİYES

Türk tiyatrosunda, gösteri sanatlarında, popüler kültüründe derin bir iz bırakmış bir fenomen Devekuşu Kabare. Kapanmasının üstünden 32 yıl geçti ve hâlâ kendinden söz ettiriyor.

Haldun Taner

Devekuşu Kabare, "Vatan Kurtaran Şaban" (Haldun Taner), 1967.

“Devekuşu devekuşu / Kanadın var yerdesin / Hörgücün yok devesin / Saklanmakla iş bitmez Çık dışarı neredesin” bu sözler, Devekuşu Kabare Tiyatrosu’nun amblem şarkısının son dördlüğü. Tıpkı diğer birçok şarkısı ve oyunları gibi Haldun Taner tarafından yazılmış. İlk kez Zeki Alasya ve Metin Akpınar tarafından söylenmişti. Türk tiyatrosunda, gösteri sanatlarında, popüler kültüründe derin bir iz bırakmış bir fenomen diyebiliriz Devekuşu Kabare için. Kapanmasının üstünden 32 yıl geçti ve bugün hâlâ kendinden söz ettiriyor, hatıralarda yaşıyor. Öyle ki bir zamanlar teyp ve video kasetleriyle bütün Türkiye’yi güldüren oyunlarını bugün YouTube’da seyredip aynı zevki almak mümkün...

Yaşı 50’nin üstün olanlar Devekuşu Kabare’yi çok iyi bilir. Ya bir oyununu izlemiştir ya izlemek istemiştir ya da hiç değilse kayıtlarını izleyip gülmüştür. Türk tiyatrosunun unutulmaz ikilisi Zeki-Metin yani Zeki Alasya ve Metin Akpınar’la özdeşleşmiş olsa da arkasındaki en büyük yaratıcı güç yazar Haldun Taner’dir.

Haldun Taner 1930’larda eğitim için gittiği Almanya’da tanıyıp sevdiği ‘kabare’yi Türkiye’ye getirmek için 30 yıl beklemek zorunda kalmıştı. 20. yüzyılın hemen başında savaş ve şiddet, yoksulluk ve politik karmaşa içindeki Avrupa’nın bohem sanatçıları arasında yükselen bir eğlence ve eleştiri kültürünün ürünüydü kabare. 1920’lerin Berlin’inde zirveye çıkan ama ilk kıvılcımları Paris’te, Moskova’da çakan kabare tiyatrosu gücünü politik taşlamalardan alıyordu. Küçük, izbe bar ve kulüplerde

sahneye çıkan bir sunucunun sürüklediği danslı şarkılı komik oyunlardı kabarelerde sahnelenen. Türkiye’de ilk kabare Haldun Taner tarafından 1962’de Gen-Ar Kulüp’te sahnelendi. Tuluatın, meddahın olduğu geleneksel tiyatromuza hiç uzak olmayan bir şeydi kabare. Yine de o ilk oyunlar fazla tutunamadı. 1967 yılında bir tiyatro kurmak isteyen bir grup genç sanatçı kendisine geldiğinde onları kabare yapmaya ikna eden tabii ki Haldun Taner olacaktı. ‘Devekuşu Kabare’ adını verdikleri tiyatroya hep birlikte ortak oldular. Usta Haldun Taner ve genç oyuncular: Ahmet Gülhan, Zeki Alasya, Metin Akpınar... İşte bir efsane, böyle yola çıktık.

‘Vatan Kurtaran Şaban’

Haldun Taner’in elinde daha önce yazdığı hazır bir oyun vardı: ‘Vatan Kurtaran Şaban’. Taner başrol için ‘tipik bir Türk komiği’ olarak gördüğü Erol Günaydın’ı düşündüyse de Metin Akpınar’ın ısrarına dayanamadı ve bu uzun ince adama o rolü verdi. Metin Akpınar saçlarını kazıyıp tepesini kelleştirdi, her akşam guvaş boyalarla kendini yaşlandırdı, bir de bıyık taktı ve Şaban oldu. Müzikleri Arif Erkin yaptı, dekoru Zeki Alasya tasarladı. Devekuşu Kabare, Siraselviler Caddesi’ndeki 120 kişilik Onay Kulüp’te, müzikli oyun olduğu için pavyon ruhsatıyla ve birkaç masanın olduğu boş bir ilk gecede, 1 Ekim 1967’de açtı perdesini. Fakat bu çok komik ve eğlenceli oyun adını duyurmakta gecikmedi. Havalandırması olmayan salon kısa sürede dolup taşmaya başladı ve oyun tam 449 kez sahnelendi. Metin Akpınar o günleri ‘Sahneye Adanmış Bir Ömür’ adlı kitabında Zeynep

Miraç’a bütün içtenliğiyle anlatıyor. O ilk gece sahneye dizleri ‘zangır zangır’ titreyerek çıkmış... çıkış o çıkış!

1968 yılında Haldun Taner’in Türk edebiyatının ustalarından yararlanarak yazdığı ‘Bu Şehr-i İstanbul Ki’ adlı oyun ikinci oyunları oldu. Yine Siraselviler üstünde bir başka mekâna geçtiler ve 300’den fazla oynadılar bu oyunu. Sonra çeviri bir oyun denediler: Boris Vian’ın ‘Generallerin Beş Çayı’... Bu tutmadı. Yıl 1969 olmuş, insanlık aya ayak basmıştı. Böyle bir oyunun tam sırasıydı. Naylon kostümlerin içinde ter döktükleri ama çok çok başarılı olan ‘Astronot Niyazi’yi yaptılar. Bu oyun o kadar tuttu ki Türkiye turnesiyle binlerce izleyiciye ulaştı. Şarkıları plak yapıp satıldı. Bu, sonraki yıllarda Devekuşu Kabare’yi Türkiye’ye mal edecek kaset kayıtlarının da öncüsüydü. 1970’lere ‘Astronot Niyazi’ ile girdilerse de absürt tiyatronun ünlü ismi Ionescu’nun ‘Gergedanlar’ oyunuyla devam ettiler. Yine tutmadı. Artık kabare seyircisinin çeviri oyun sevmediğini anlamışlardı. Yine de tiyatroları seyirci çekiyor İstanbul’da da turnede de kapalı gişe oynuyorlardı. Meşhur bile olmuşlardı. Ama bu daha şöhretin ilk basamakları sayılırdı.

Ve sinema...

Tiyatroda başarılı olan bir oyuncunun yolu o zamanlar mutlaka bir kez de olsa sinemaya düşerdi. Hani bugünün tv dizileri gibi... Ekipten sinemaya önce Zeki Alasya girdi. Tek başına ‘Sev Kardeşim’ adlı filmde oynadı. Daha sonra ikisi birden ‘Tatlı Dillim’de rol aldılar. Ama onları bir ikili olarak değerlendirip

sinemada ünlü eden Ertem Eğilmez oldu. Merkezine dostluğu ve iyiliği alan filmlerin en güzel bazılarında onlar başrolleri üstlendiler: 'Salak Milyonerler', 'Köyden İndim Şehre', 'Mavi Boncuk'... 1970'ler boyunca çok sayıda film çektiler ve böylece büyük bir ün kazandılar.

Bu dönem Devekuşu Kabare her yıl farklı bir oyunla açtı perdesini. Haldun Taner yazıyor ama Ferhan Şensoy, Umur Bugay gibi başka zihinlerden de destek alıyordu. Yine de farklı genç oyun yazarı bulmakta ve yetiştirmekte sorun yaşıyorlardı. Bu sorun Devekuşu Kabare'nin geleceğine de olumsuz etki edecekti.

Tiyatro onuncu yılını doldurduğunda artık çok tanınıp seviliyordu. Başrol oyuncularını çok ünlenmişti. Artık yüzlerce kişilik salonlar yetmiyordu. Binlerce kişiye oynamak istiyorlardı. Ama bu konuda herkes hem fikir değildi...

Ayrılığa doğru

Haldun Taner bu kadar büyüüp kitleselleşmekten o kadar da memnun değildi. Esprilerin, konuların, oyunculukların geniş kitlelere hitap edecek hale gelmesini 'kabare' fikrine uygun bulmuyordu. Kabare tiyatrosunun 'maç kalabalığı' diye nitelediği kitlelere değil incelikli hiciv ve ironiyi sevebilecek seçkin bir kitleye hitap eden bir tür olduğunu düşünüyordu. Haklıydı aslında ama bu kez farklı bir durum vardı. Yine Zeynep Miraç'ın Metin Akpınar kitabından öğreniyoruz ki ünlü tiyatro insanı Turgut Özakman, 'Zeki ve Metin farklı bir tür yaratmıştı' diye yazıyordu. Özakman'a göre bu ikili batılı kabareyi almış, geleneksel Türk tiyatrosundan yararlanıp Karagöz-Hacivat'ı kabarenin ortasına yerleştirmişti. Tiyatro eleştirmeni Ayşegül Yüksel ise bir başka sıkıntıya işaret ediyordu, ona göre Haldun Taner artık bir yazar olarak malzeme bulmakta zorlanmaya başlamıştı. Bu ve benzeri sebeplerle anlaşmazlık çözümsüzlüğe sürüklendi ve ayrılığın yolu açıldı. 1978'den sonra Zeki ve Metin yollarına yalnız devam edeceklerdi...

Haldun Taner yıllar önce Milliyet Gazetesi'nde Abdi İpekçi'ye verdiği röportajında komedi yapmalarının sebebini Türk milletinin gülmeye olan merakıyla açıklamıştı: "Bizim

millet gülmeye teşne. Bizim millet balonları delmeye teşne, bizim millet içindeki bir takım röfulmanları söz haline getirip ortaya boşaltacak birinin esprisine gülmeye hazır. Bunu verdiğiniz zaman rahatlıyor, bir nevi boşalıyor." Devekuşu Kabare güzel metinleri, esprileri ve şarkıları sayesinde tutmuştu evet, ama başarının önemli bir kısmı da Zeki-Metin ikilisinindi. Nitekim Haldun Taner o günleri hatırlarken onların hakkını da teslim ediyordu: "Dinamiklik. Halkı sıcak sudan soğuk suya geçiriyorduk. Devekuşu'nun tutunmasında benim tecrübem ve bilgim kadar Zeki ile Metin'in de sempatikliklerinin rolü büyüktü."

İşte Devekuşu Kabare ismini bu sempatik ikili Zeki ve Metin devraldı. Haldun Taner ise Ahmet Gülhan ile çok uzun ömürlü olamayacak Tef Kabare'yi kurdu. Metin Akpınar o ayrılığı 'biraz da bizim şımarıklığımız' diye hatırlıyor. Çünkü yine kendi deyimiyle 'komik-i şehir olmuşlardı ve çok para kazanıyorlardı'. Yine de bu ayrılığın iyi bir sonuç doğurduğunu, hem geniş kitlelere hitap eden şakalar hem incelikli espriler yapan ve her tür izleyicinin geldiği bir tiyatroya dönüştüklerini söylüyor. Hakikaten bu tarihten itibaren Devekuşu Kabare İstanbul'da bin kişiye, turnelerde üç bin kişiye oynayan büyük bir şova dönüşmüştü.

Ayrılıktan sonra ilk oyunları Yılmaz Gruda'nın yazdığı 'Biz Bize Benzeriz' oldu. Sonra Umur Bugay'ın kaleminden çıkan 'Reklamlar' geldi. Bu arada 12 Eylül darbesi oldu. Kısa bir aradan sonra tüm diğer tiyatrolar gibi onlar da perdelerini açtılar. 'İnsanlığın Lüzumu Yok' adlı oyunun ardından televizyonda görünmeye başladılar ve daha da ünlendiler. Artık tiyatroya çok daha büyük bir yer gerekiyordu, Devekuşu Kabare Harbiye'deki Konak Sineması'na taşındı... Burada ilk oyunları 'Beyoğlu Beyoğlu' oldu. İkinci oyunları 'Yasaklar' ise video çağı başladığında onları Anadolu'nun en küçük kasabasındaki çocukların bile tanınmasına vesile olacaktı. 'Aşk Olsun', 'Beyoğlu Beyoğlu', 'Deliler', 'Dün Bugün', 'Reklamlar' ve 'Yasaklar' adlı oyunları önce ses kaydı, daha sonra video olarak yayımlandı. 'Geceler'in kayıtları ise müstehcen diye imha edildi...

Teyp ve video kasetleriyle özellikle video çığırının ele geçirdiği Türkiye'de her yere girdiler. Onların kasetleri minibüslerde çalıyor, videoları kahvelerde defalarca oynatılıyordu.

Efsanenin sonu

Her şey bu kadar iyiyken dönemin 'banker Kastelli'si, Cevher Özden bir gün sahneye çıktıkları Konak sinemasını satın alıp yıkmaya karar verdi. Orayı boşaltıp aynı civarda bir başka salonda 'Şuna Buna Dokunduk'u sahnelediler. 1990'da bu sahne de kapatılınca, onlar da devam etmemeye karar verdiler.

23 yıllık ömrüyle bir efsaneye dönüşen Devekuşu Kabare'nin kapanması elbette zamanın değişmesiyle de ilgiliydi. Son yıllarında 150 kişinin çalıştığı bir güldürü fabrikasına dönüşen tiyatro yazar, oyuncu ve en önemlisi seyirci bulmakta zorlanıyordu artık. Belki de Zeki-Metin'i Türkiye'nin en ünlü komedyenleri yapan video ve televizyon aynı zamanda onların evi olan Devekuşu Kabare'nin de sonunu getirmişti. Daha küçük ölçülere, Haldun Tanerli günlere bir daha dönmediler. Zaten Haldun Taner de 1987'de bu dünyadan göçmüştü ve bir kez daha kapısı çalınacak bir başka usta yoktu onlar için...

Pek çok önemli yazarın ve müzisyenin katkıda bulunduğu Devekuşu Kabare'nin sahnesinden bir dönemin Türk tiyatrosu geldi geçti. Zeki Alasya ve Metin Akpınar'la birlikte sahneye çıkan oyuncular arasında Ayşen Gruda, Cihat Tamer, Kemal Sunal, Yalçın Gülhan, Perran Kutman, Ercan Yazgan, Halit Akçatepe, Selma Sonat, Nevra Serezli, Naşit Özcan gibi çoğu artık hayatta olmayan unutulmaz isimler yer aldı. Müzik, dans, dekor, kostüm ama en çok iyi oyunculuk ve toplumsal, siyasal hicivle beslenen iyi metinler sayesinde zirveye çıktı Devekuşu Kabare. Türk toplumunu, gündelik yaşamı, gelenekleri, güncel siyaseti eleştiren, her tür eşitsizliğin, adaletsizliğin, saçmalığın altını kalın kalın çizmekten çekinmeyen ve bunları herkesin seveceği bir güldürüye dönüştüren bir kurum oldu. ■

Balede kavuk değişimi

HALEF-SELEF BAş BALETLER

⤴ Balet Volkan Ersoy (Balerin Arzu Dirin ile birlikte)

Balet İlhan Durgut (Balerin Petra Conti ile birlikte) ⤵

YAZI
DERVİş ERDEM

Ankara Devlet Opera ve Balesi, sahne performanslarının yanı sıra yetiştirdiği sanatçılarla da adından bahsettiriyor. Bu sanatçıların başında ise halef-selef baş baletler Volkan Ersoy ile İlhan Durgut geliyor. Devlet Opera ve Bale (DOB) Genel Müdür Yardımcısı olarak atanan Ersoy, Harem balesinde taktığı “Padişah” kavuğunu Durgut’a teslim etti. Ersoy, tecrübelerini opera ve baleye yönelik politikalar üreterek sahneye yansıtırken, Durgut da dansıyla sanatseverlerin karşısına çıkıyor. Konuřtuęumuz iki balet, adım adım tırmandıkları mesleki kariyer basamaklarını anlattılar.

Ersoy, Ankara Devlet Opera ve Balesi’nin eski ödüllü baş baletlerinden. 1994’ten beri sahnelerde. Çok sayıda ülkede düzenlenen bale yarışmalarından ödülle döndü. DOB’un çeşitli idari kadrolarında da yer aldı. Sahneye koyduğu bale koreografileri ile de adından sıkça söz ettirdi. “Göbeklitepe - Mabedin Hüznü”, “Yunus Emre”, “Troya”, “Kamelyalı Kadın” gibi önemli eserlerin altında imzası bulunuyor. Sahnedeki dans kariyerini 2008

yılında sonlandıran Ersoy, son olarak DOB’da Genel Müdür Yardımcısı olarak görevlendirildi. Ersoy sahnedeki yerini “halefi” bale sanatçısı Durgut’a bıraktı. “Amadeus”, “Uyuyan Güzel” ve “Hamlet” gibi kült eserlerde dans eden Durgut, Ankara Devlet Opera ve Balesi’nin baş baleti. Uluslararası İtalya Spoleto Bale Yarışması’ndan altın madalya ile döndü. 2014 Uluslararası Grand Prix of Siberia Krasnoyarsk Bale Yarışması’nda finalist oldu. Harem Balesi’nde

2000 yılında Padişah başrolünde dans eden Ersoy’un yerinde sahnede řu anda Durgut yer alıyor. Bir diğer ifadeyle, Ersoy’un sahnede kullandığı “Padişah” kavuğunu artık Durgut takıyor. İki yakın arkadaş olan sanatçılar, kavuk değişimine kadar uzanan sahne serüvenlerini anlattılar.

Gazete ilanından baleye

Yoğurt kabının sarılı olduğu gazetenin üzerindeki bir çocuk

balesi ilanı ile sanat yaşamına başlayan Ersoy'un hikâyesi satır başlarıyla şöyle:

"Annem ev hanımıydı, babam ise Yozgat doğumlu bir Maliyeci olarak çalışıyordu. Ben yedi yaşındayken, oturduğumuz Ankara Cebeci'de, annem beni mahalle bakkalına yoğurt almaya gönderiyor. Bakkalın yoğurdu sardığı gazetenin üzerinde bir çocuk balesi ilanı var. O gazete kağıdı hikâyemin başlangıcı oluyor. Devlet Opera ve Balesi altında ilk defa böyle bir birim açılıyor. İlanı görünce aileme 'Buraya gitmek istiyorum' dedim. Nereden çıktı bale, denildi. Yine de burada babam ve annemin hakkını ödeyemem. İnanılmaz bir öngörü ve hoşgörülerini vardı. 1980'lerin Türkiye'sinde bir erkek çocuğunun bale sanat dalına yönelmesine izin veriyorlar. Sınavı kazandıktan sonra 'Bu çocuk çok yetenekli, bu çocuğu sakın göndermeyelim demeyin' dediler. Babama kurum hakkında bilgilendirmeler yapıyorlar.

Çocuk balesine başlamama izin veriyor babam. Hayatında bale izlememiş Yozgatlı bir adam. İlk kez sekiz yaşında kulis tozunu yuttum. Çocuk balesinde üç yıl eğitim aldıktan sonra Konservatuvar'a başladım. Ailem üç yıl boyunca temsillere geldiler. Babam bana 'Bu işi çok iyi yapacaksan yap. En öndeki kişi olacaksan yap, yoksa hiç yapma' dedi. Ben de babama söz verdim, 'Yozgatlı bir ailenin çocuğu nerelere gelecek, seni göğsünü kabartarak gezdireceğim merak etme baba' demiştim. Ömrüm boyunca da halen o

sözü yerine getirmeye çalıştım. Çevreden ilk olarak, 'Sen oğlanı nereye verdin, çocuğunu sen köçek mi yapacaksın' diye aileye tepki geliyor. Cebeci'de büyüdüm. Mahalle arkadaşlarımızın bakış açısı farklıydı. Kendimizi öyle göstermekten pek hoşlanmazdık tabi."

"Keman arşeyle bale tayt ile"

"Bir keman arşeyle çalınıyor. Bu işin teknik özelliği de balede erkek sanatçılarda tayt. Güreşçiler de tayt giyiyor. Bisiklet taytı da var. Buna baktığınız göz çok önemli. Bizim bedenimiz enstrüman. Bir kemancının enstrümanı var. Benim de iki kolum, iki bacağım, enstrümanım bedenim. Ben bedenimi çalmaya çalışıyorum. Bedenimi çalarken de arşe yerine tayt giyiyorum. Konuşmadan, bir söz olmadan, sadece hareketle, duyguyla ve zorunlu hareket serisiyle duyguları karşıya aktarıyoruz. Tayt, karşıya gösterirken estetik anlamda en kolay vücudu gösterecek araçtır. Erkeğin bir tayt giymesi herkes tarafından soru işareti. Fakat ben mesleğimle gurur duyuyorum. Tayt bir motto, kırılması çok zor bir yer. Bunu kırmaya çalışmaya da gerek yok bence. Ressam nasıl fırça kullanıyorsa, bir bale sanatçısı da tayt giyiyor. Mesleğim sayesinde sahneye çıkmadığımız ülke kalmadı. Tüm devlet başkanları, sanat, siyaset adamları ile tanışma fırsatı buldum. Bu meslek sayesinde nice kapılar açtım. O tayt sayesinde. Tayt aslında altın anahtar."

Halterci kadar kaldırıyorum

"10 yıl, tıp eğitiminden daha fazla eğitim görüyoruz. Times Dergisi'nin araştırmasına göre dünyada en zor meslekler arasında maden işçiliğinden sonra ikinci sırada bale geliyor. Bir balerinle dans ediyoruz. Bir çok hareketi de ona yaptırmaya çalışıyoruz. Bir halterci kadar ağırlık kaldırıyorum. Çünkü dans ettiğiniz balerin yeri geliyor 40, yeri geliyor 50 kilogram. Tek elinizle, sırtı yamukken koşarak size gelirken kaldırmaya çalışıyorsunuz. İşin içinde fizik var, teknik var. Belli bir fiziksel ivme, estetik, müzik, matematik, aynı sayıda orkestra çalacak benim tek elle o balerini tek ayağından tutup kaldırmam lazım. Hırs, sebat, çalışma, acı, stres bunlar çok küçük yaşlarda öğretiliyor bize. Ortaokuldayken rekabeti öğreniyorsunuz. Yanındakinden daha iyi olmak zorundasın, çünkü başrol oynamak zorundasın. Onu ezeceksin ki yukarı çıkabileceksin."

Anadolu'da sanat hareketi başlamalı

"Anadolu'da bir sanat hareketinin kesinlikle başlaması lazım. Hedefim, kendi kurumlarımı en üst çıtada temsil etmek için varını yoğunu ortaya koyarak çalışmak. Yeni Türkiye yüzyılına başka mesaj vererek girmemiz gerekiyor. Kendi sanat dalımızda da yeniliklere ihtiyacımız var. Bu bir bayrak yarışı. Biz bir yüzyılın bayrağını aldık. Hedefim kendi milli kültürümü, değerimi anlatacak yeni eserlere

“

Harem Balesi'nde 2000 yılında Padişah başrolünde dans eden Volkan Ersoy'un yerinde sahnede şu anda İlhan Durgut yer alıyor.

”

« İlhan Durgut, Harem Balesi

imza atmak. Yepyeni, çığır açacak Londra'da, Moskova'da, Berlin'de, New York'ta 'Vay be Türkler geldi, bunu mu yaptı' diyecek sanatsal organizasyonlara imza atmak istiyorum."

Baş balet İlhan Durgut: Ailemi ikna süreci zordu

Arkadaşının babasının baleye yönlendirmesiyle dans etmeye başladığını aktaran İlhan Durgut da devamını şöyle özetledi:

"Arkadaşımın babası bana baleyi önerdi. Her aile çocuğunu yönlendirerek başlar, ben biraz ailemi yönlendirdim. Aileme anlattılar. Yozgat'tan gelen bir aile için kolay değil, balet mesleğini kabul ettirebilmek. O zorlukları görüyoruz, yaşıyoruz. Çocuk balesi, konservatuvar, öyle başladık. Ailemi ikna süreci uçuktu bizim için. Bir erkek çocuk olarak özellikle baleye yönlendirilmem, babama ilk başlarda tuhaf geldi. Akrabalarımıza ne diyeceği konusunda epey bir düşündü. Babamın kendine gelme süresi bir kaç hafta sürdü. Zamanla alıştılar. Dans ettikten madalyalar kazandıktan sonra gurur duymaya başladılar. Zamanla aileme kanıtladım. Ben de öğrendikçe daha iyi kabul ettirmeye başladım. Sonra da arkadaşlarıma kabul ettirmeye başladım. Halen bir şeyleri kanıtlamaya çalışıyoruz. Başrol dans ettikçe ailem daha da rahatladı. İlk başta 'Akrabalara ne diyeceğiz, balet olduğunu nasıl söyleyeceğiz' diye düşünürlerken şimdi gurur duyuyorlar."

"Baletim" diyemiyorsun!

"Her erkek gibi otobüste, metroda, okula gelip giderken kolaylıkla bazı yerlerde 'baletim' diyemiyorsun. Bazı yerlerde diyorsun, 'nasıl yani' diyor. Balet olacağınız aklına gelmiyor maalesef ülkemizde kimsenin. Bizim camiada Yozgatlı olmak o kadar da acayip bir şey değil. Çok iyi baletler de varmış, Volkan abi de bunlardan biri. Volkan abi operaya geçiş sürecimde de geçtikten sonra da en çok yardımcı olanlardan biri. Bir daha dünyaya gelsem yine mesleğimi seçerim. Dans ediyor olmak çok özgür hissettiriyor. Üstündeki bir çok baskıyı omuzlarından atıyorsun." ■

Duayen balet Oğuz Özlem Türk balesinin kuruluşunu anlattı

Devlet Opera ve Balesi'nin 79 yaşındaki duayen emekli baletlerinden Oğuz Özlem, Türk balesinin kuruluş sürecini şöyle anlatıyor:

"15, 16, 17. yüzyıllarında Avrupa'daki Türk imajı gözle görülür şekilde keyif vericiydi. Türklerin estetik ve mistik yaşam tarzı, askeri ve siyasi üstünlükleri, hoşgörülü tavırları onları cazip hale getiriyordu. Müzik dahilerinin bestelerindeki yeniçeri havasındaki ritim, Türk usulü törelerin saraylardaki ihtişamı, balolardaki giyim kuşam tarzı, ilk konulu balenin Türklerin yaşam tarzını anlatması, önemli olaylardı. Türkler o zamanlar Avrupalı'nın yaşam tarzına nasıl renklilik, sanatsal ve kültürel farklılık getirdiyse, 20'inci yüzyılın ilk yarısında da İngiliz balesinin kurucusu Dame Ninette de Valois'de (Madam) Türk insanının sanatsal ve kültürel alanda çağdaşlığı yakalamasında öncülüğünü yapıp, kurumsal olarak devlet balesine ilk adımı artırmıştı.

Türk köylü danslarının potansiyeli ilham verdi

Atatürk, Konservatuvar'ın kuruluş aşamasındaki amacını, 'Bugün dinletmeye yeltenilen müzik yüz ağartacak değerde olmaktan uzaktır. Bunu açıkça bilmeliyiz. Ulusal ince duyguları düşünceleri anlatan yüksek deyişleri, söyleyişleri toplamak, onları bir gün önce genel son müzik kurallarına göre işlemek gerekir. Ancak bu düzeyde Türk folkloru, Türk ulusal musikisi yükselilebilir ve evrensel düzeyde

yerini alabilir' sözleriyle açıklamıştı. Bu amaçlar doğrultusunda, Türkiye'ye davet edilen tiyatro ve müzik bilimcileri Hindemith ve Cari Ebert ilk incelemelerinde Türk köylü danslarının potansiyelini, insanların bu mevzudaki yeteneklerinin uluslararası boyuta taşınması için Konservatuvar'da bir bale bölümünün açılmasını şart koşmuşlardı.

Bale bölümünün açılması Madam'ın önderliğinde oldu

Konservatuvar'da gerçek anlamda bale bölümünün açılması 1950 yıllarında İngiliz Kraliyet Balesinin kurucusu ve çağdaş dünya balesinin öncüsü Madam'ın önderliğinde oldu. 1898 yılında İrlanda'da doğan Madam, 9 Mart 2001 yılında 102 yaşında yaşamını noktaladı. Anılarını yazdığı 'Step by Step' adlı kitabında 1947 yılında Türk balesini kurmak için davet edildiği zaman kendinden başka kimsenin bu işi ciddiye almadığını, eşinin onun Türkiye'ye gidişinin sadece hoş bir seda bırakacağını, masallar ülkesine gitmesine razı olmadığını söylediğini anlatır. 1967-68 ve 1968-69 yıllarında Madam'ın verdiği burslarla Londra'da Kraliyet Balesi'nde çalışırken Nureyev, Margot Fonteyn ve Sir Frederick Ashton'un ona olan saygılarına, İngiltere'deki bütün dansçıların onu nasıl baştacı yaptıklarına şahit oldum. Covent Garden Opera binasında temsil seyretmeye geldiği zaman insanların ayağa kalkıp onu alkışlamaları, böyle değerli bir insanın Türkiye'ye gelip bin bir zorlukla binlerce Türk seyircisinin sanatsal ve kültürel alandaki görüşlerine renk katması beni çok gururlandırmıştı.

MESAJANDA

16 Mayıs

Türk müziğinin özel sesi

Türk müziğinin özel seslerinden Birsen Tezer, "İkinci Cihan" albümünün sevilen şarkılarını seslendirmeye hazırlanıyor. İlk albümü Cihan'ı 2009 yılının Temmuz ayında yayımlayan Tezer'in, "İkinci Cihan" albümünde dokuz şarkı yer alıyor. Sanatçı, şarkılarını başkentte MEB Şura Salonu'nda seslendirecek. Konserin başlama saati ise 20.30.

7 Haziran

Flamenko, caz, bale

2017'de David Gutiérrez tarafından kurulan "Barcelona Flamenco Ballet" (BFB), Carmen adlı düzenlemeleriyle CRR Konser Salonu'nda sahne almaya hazırlanıyor. BFB, geleneksel flamenko ile caz ve çağdaş baleyi harmanlayarak uluslararası alanda tanınmış bir dans topluluğu olarak biliniyor. Topluluk yeni projesinde Carmen mitini ele alıyor. Bizet'in eserinin bu yeni yorumu, esere flamenko aracılığıyla bugüne kadar bilinmeyen yeni unsurlar katıyor. Tarihsel olarak sınırlı kalmış geleneksel anlayışın ötesine geçerek, eseri günümüz çağdaş toplumunun gerçekleriyle uyumlu hale getiriyor. Etkinliğin seyirci ile buluşma saati 20.00.

8 Haziran

Bocelli Beşiktaş Stadyumu'nda

Dünyanın en önemli tenorlarından Andrea Bocelli İstanbul'a geliyor. BWO Entertainment, CEO Event ve Dolmabahçe A.Ş. iş birliği ile organize edilen konser, Beşiktaş Tüpraş Stadyumu'nda gerçekleşecek. Bugüne kadar dört Amerikan Başkanı, üç Papa ve Kraliyet Ailesi'nin huzurunda konser veren sanatçı, Olimpiyat Oyunları ve Dünya Kupası açılış törenleri olmak üzere çok önemli etkinliklere de imzasını attı. On binlerce kişinin katıldığı konserleriyle katılım rekorları kırdı. Sayısız ödülü arasında 2010 yılında Hollywood Walk of Fame'de yer alan bir yıldız da bulunuyor. Etkinlik saat 21.00'da seyirci ile buluşacak.

23 Temmuz

Massive Attack İstanbul'da

1988'de Bristol'de kurulan ünlü İngiliz müzik grubu Massive Attack İstanbul'da sevenleriyle buluşmaya hazırlanıyor. İlk albümleri Blue Lines 1991'de yayınlandı. Albümde yer alan "Unfinished Sympathy" The Guardian'ın 2009'da hazırladığı tüm zamanların en iyi şarkıları listesinde 10. sırada, New Musical Express'in (NME) 2014'te hazırladığı tüm zamanların en iyi 500 şarkı listesinde 63'üncü sırada yer aldı. Kendi jenerasyonunun ve müzik tarihinin; en yenilikçi ve etkili gruplarından olan Massive Attack, BKM ve Pozitif organizasyonu ile Bonus Parkorman'da sahne almaya hazırlanıyor. Konserin başlama saati 21.00.

4 Ağustos

Placebo sevenleriyle buluşuyor

İngiliz alternatif rock grubu Placebo, Blind Festival kapsamında KüçükÇiftlik Park'ta dinleyicilerle buluşacak. Placebo, dünya çapında bugüne kadar izlediği yolla bir nesle ilham vermeyi başardı. Etkinlik kapılarını müzikseverlere saat 18.00'da açacak.

EGE'DE DOSTLUK İŞ BİRLİĞİ

İki ülkeden ortak Romeo ve Juliet çalışması

Yunanistan ile tansiyonu düşüren ılımlı adımlar, sanat iş birliği ile de devam ediyor. Devlet Tiyatroları (DT) ile Yunanistan'dan Atina Konser Salonu Megaron ve Lykofos, William Shakespeare'in ölümsüz eseri "Romeo ve Juliet" oyununu birlikte sahneye koyarak dikkatleri çekti.

Prömiyeri 19 Nisan'da Ankara Devlet Tiyatrosu Çayyolu Cüneyt Gökçer Sahnesinde gerçekleşen eserin, Yunanistan'da da ilerleyen haftalarda sahneye konulması planlanıyor. Egenin iki yakasından sanatçıları bir araya getiren *Romeo ve Juliet*, Yunan yönetmen Lefteris Giovanidis'in rejisiyle sahneye taşınıyor. Uluslararası büyük yapımda DT'yi de dört sanatçı ve bir ışık dekoratörünün yanı sıra Cumhurbaşkanlığı Senfoni Orkestrası'ndan bir besteci temsil ediyor.

Romeo ve Juliet'in bu çağdaş yorumu, bir Balkan şehrinde birlikte yaşayan iki aileyi, Yunan Capulet'ler ve Türk Montague'leri

konu ediniyor. Farklı kültür ve dinlere mensup insanlar, suç, günlük hayatın bir parçası haline gelen şiddet ve çılgınlıkların arka planında Türk Romeo ile Yunan Juliet'in aşk hikâyesi filizleniyor. Romeo ve Juliet ortak projesiyle, aynı coğrafyayı paylaşan ve ortaklıkları ayrılıklarından çok olan Egeli kadim komşular arasında nefret ve önyargı değil, derin bağlar ve ortak insani değerlerin altı çiziliyor. Sanatsal ve kültürel etkileşimle barış, anlayış ve iş birliğini daha da güçlendirmeye hizmet edilmesi hedefleniyor.

Romeo Türk, Juliet Yunan

Eserde Juliet tarafını Yunan aktörler oynarken, Romeo tarafını ve arkadaşlarını ise Türk oyuncular hayata geçiriyor. Romeo ve Juliet'e sahnede, tiyatro sanatçıları Calliope Chaska ve Alp Ünsal hayat veriyor. Roula Pateraki (Hemşire), Eray Eserol (Friar Lawrence), Nikos Karathanos (Capulet Lordu), Maria Diakopanayiotou (Leydi Capulet), Şevki Çepa (Mercutio),

Efe Akercan (Benvolio), Spyros Maragkoudakis (Tybalt), Nikos Konstantopoulos (Paris) ve Dimitris Charalampoboulos'un (Sampson/Hizmetçi) rolleriyle bu unutulmaz performansa katkıda bulunuyor.

Projenin öncülerinden DT'nin duayen oyuncularından Tamer Levent, esere ilişkin olarak şu değerlendirmeyi yapıyor:

"Kavgalı bir ailenin kızı Juliet, bir ailenin oğlu da Romeo. Bunlar birbirlerine âşık oluyor, fakat aileler kavgalı olduğu için evlenmeleri engelleniyor. Bu aşk engelleniyor. Mutsuz sonuçlanıyor. Juliet tarafını Yunan aktörler oynayacak. Romeo tarafını ve arkadaşlarını Türk oyuncu oynayacak. Shakespeare'in Romeo ve Juliet'i, tüm dünyada bence örnek alınması gereken bir düşünce platformu yaratacak. Bu oyun sadece bir tiyatro oyunu olarak görülmemeli. Bu oyun dünyada barış kavramının, sanat felsefesi ile buluşması olarak görülmeli." ■

MESA ŞİRKETLERİ

TÜRKİYE

MESA HOLDİNG A.Ş.

Genel Merkez

Koru Mah. İhlamur Cad. No: 2 06810
Çayyolu – Ankara
T: +90 (312) 291 50 00 (pbx)

MESA HOLDİNG A.Ş.

İstanbul

Kuzguncuk Mah. Abdullahağa Cad.
Cemil Molla Köşkü No: 23
Kuzguncuk – İstanbul
T: +90 (216) 532 33 33 – 34 (pbx)

MESA MESKEN İNŞAAT A.Ş.

Genel Merkez

Koru Mah. İhlamur Cad. No:2/6
Çayyolu 06810
Çankaya – Ankara
T: +90 (312) 291 50 00 (pbx)

MESA MESKEN İNŞAAT A.Ş.

İstanbul

Yeşim Sok. No: 2 Akatlar 34335
Beşiktaş – İstanbul
T: +90 (212) 351 67 67 (pbx)

MESA ULUSLARARASI İNŞAAT A.Ş.

Koru Mah. İhlamur Cad. No:2/5
Çayyolu 06810 Çankaya – Ankara
T: +90 (312) 291 50 00

MESA PROJE A.Ş.

Koru Mah. İhlamur Cad. No: 2 06810
Çayyolu – Ankara
T: +90 (312) 291 50 00 (pbx)

MESA VARLIK GELİŞTİRME VE GAYRİMENKUL A.Ş.

Koru Mah. İhlamur Cad. No:2/12
Çayyolu 06810 Çankaya – Ankara
T: +90 (312) 291 50 00

BAHÇEŞEHİR GAZ DAĞITIM A.Ş.

Bahçeşehir 1. Kısım Mahallesi Demreçayı
Çıkmazı No: 4/A
Başakşehir – İstanbul
T: +90 (212) 669 00 03

SATIŞ OFİSLERİ

ANKARA

MERKEZ SATIŞ OFİSİ

Mesa Plaza, Koru Sitesi, İhlamur Cad.
No: 2, Çayyolu, 06810 Ankara
www.mesa.com.tr

PARK MOZAİK SATIŞ OFİSİ

Alacaatlı Mah. 3296. Cad. No: 10
Çankaya, Ankara
www.parkmozaik.com.tr

RUSYA

MESA OOO

Sadovnicheskaya ul.35-37/2 115035
Moskova – Rusya
T: +7 (495) 937 49 17

IRAK

MESA IRAK BRANCH OFFICE

Wihda Neighborhood District 902
Street 32 Building 11
Baghdad – Iraq

ÖZBEKİSTAN

MESA DOİMIY MUASSASASI

Kichik halqa yoli, 5a
Tashkent – Özbekistan

KAZAKİSTAN

MESCO INTERNATIONAL CONSTRUCTION LLP

Kazibek-bi Caddesi
No: 22 Ofis: 121
Medeo Bölgesi
Almaty – Kazakistan

MESA CASPIAN LLCA

Syunbaya Str.
No: 211 Office: 3/2
Almaty – Kazakistan
T: +7 (27) 279 56 40

CEZAYİR

MESA CONSTRUCTION EURL

Villa n°2 Extension Paradou
16035 Hydra Alger

POLONYA

EURO POWER CENTRUM SP.Z.O.O.

Al. Krakowska 60 05- 090
Raszyn – Warszawa – Poland

AZERBAIJAN

MESA AZ

Baki Sheheri Ziya Yusifzade 12
Baku – Azerbaijan

ALMANYA

ALMES GMBH

Quarzweg 89 12349
T: +49 (30) 70 17 87 57
F: +49 (30) 70 17 87 58
Berlin – Almany

İSTANBUL

MESA PANORAMA SATIŞ OFİSİ

Zümrütevler Mah. Çağlayanlar Sok.
No: 18-20 34852 Maltepe – İstanbul
www.mesapanorama.com

YEŞİLYAKA SATIŞ OFİSİ

Karaağaç Mah. Sırtköy Bulvarı
No: 16/A Büyükçekmece – İstanbul
www.yesilyaka.com.tr

TEMA İSTANBUL SATIŞ OFİSİ

Atakent Mah. Yan Yol Cad. No: 33/1
Halkalı – Küçükçekmece – İstanbul
www.temaistanbul.com

ÜRETİM ve HİZMET GRUBU

MESA İMALAT A.Ş.

Mustafa Kemal Mah.
Kayı Cad. No: 76/A 06946
Yenikent – Sincan – Ankara
T: +90 (312) 277 33 00 (pbx)

ALABANDA A.Ş.

Cinnah Cad. No: 67/B 06680
Çankaya – Ankara
T: +90 (312) 440 56 00 (pbx)

MESA AHŞAP A.Ş.

Mustafa Kemal Mah. Kayı Cad. Mesa Blok
No:21 06930 Sincan – Ankara
T: +90 (312) 277 17 35 (pbx)

KOSAŞ A.Ş.

Koru Mah. Mesa Koru Sitesi İhlamur Cad.
(2579 Cad.) No: 6
06810 Çayyolu – Ankara
T: +90 (312) 240 18 17 (pbx)

MESA FARM TECH TARIM A.Ş.

Koru Mahallesi, İhlamur Caddesi No: 2/3
Çankaya – Ankara
T: +90 (312) 291 50 00

MESA TECH BİLGİ TEKNOLOJİLERİ A.Ş.

Koru Mahallesi, İhlamur Caddesi No: 2/4
Çankaya – Ankara
T: +90 (312) 291 50 00

MESALAS LASTİK SANAYİ A.Ş.

Koru Mahallesi, İhlamur Cad. No: 2/3
Çankaya – Ankara

MEGE TURİZM A.Ş.

Gölköy Mah. 330. Sok. No: 7/1
İç Kapı No: 1 Bodrum – Muğla

KENT ETİLER SATIŞ OFİSİ

Akat Mahallesi Uğur Mumcu Caddesi
No: 6/4 34335 Beşiktaş – İstanbul
www.kentetiler.com

MUĞLA

MESA BODRUM DEMİRBÜKÜ SATIŞ OFİSİ

Göltürbükü Mahallesi, Bülent Ecevit Cad.
330 Sok. No: 7/1 48400 Bodrum – Muğla
www.mesabodrum.com

mesaYaşam

Mesa Holding sosyal medya platformlarımıza
QR kod ile ulaşabilirsiniz.

Takipte Kalın

@mesaholding

@mesaholding

Mesa Holding

@mesaholding

Sound of Mesa

mesa.com.tr

mesa BODRUM
DEMİRBÜKÜ

Sadece Size Özel Bir Koyda
Eşsiz Bir Yaşam

